

Иван Христов

ТАЙНИТЕ  
НА  
НОС ЕМИНЕ

Археологически проучвания в землището  
на село Емона, община Несебър



Ivan Hristov

THE SECRETS  
OF  
CAPE EMINE

Archaeological research in The land of  
the Emona village, Municipality of Nesebar

Иван Христов

## ТАЙНИТЕ НА НОС ЕМИНЕ

Археологически проучвания  
в землището на село Емона, Община Несебър

---

Ivan Hristov

## THE SECRETS OF CAPE EMINE

Archaeological research in the land  
of the Emona village, Municipality of Nesebar

© Иван Христов – автор / Ivan Hristov – autor, 2020

© Издателство „Фабер“ / Published by Faber, 2020

**ISBN 978–619–00–1084–5**

**Иван Христов**

**ТАЙНИТЕ НА НОС ЕМИНЕ**

Археологически проучвания в землището  
на село Емона, община Несебър

•

Формат: 70/100 x 16

Печатни коли: 12

Печат:

ФАБЕР

Велико Търново, п.к. 241

[www.faber-bg.com](http://www.faber-bg.com)

НАЦИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ

ИВАН ХРИСТОВ

ТАЙНИТЕ

НА

НОС ЕМИНЕ

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В  
ЗЕМЛИЩЕТО НА СЕЛО ЕМОНА,  
ОБЩИНА НЕСЕБЪР

IVAN HRISTOV

THE SECRETS

OF

CAPE EMINE

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN  
THE LAND OF THE EMONA VILLAGE,  
MUNICIPALITY OF NESEBAR

Издателство „Фабер“  
Велико Търново, 2020

**Рецензенти / Reviewers:**

доц. д-р Николай Марков / Assoc. Prof. Dr. Nikolay Markov,  
доц. д-р Владимир Пенчев / Assoc. Prof. Dr. Vladimir Penchev

**Фотографи / Photographs:**

Иван Христов / Ivan Hristov  
Тодор Димитров / Todor Dimitrov

**Карти / Maps**

инж. Тотю Ангелов / eng. Totyo Angelov

**Графична документация / Graphic dokumentation:**

Иван Христов, Маргарита Попова, Кирил Велковски, Стефан Велев /  
Ivan Hristov, Margarita Popova, Kiril Velkovski, Stefan Velev

**Превод / Translation**

Цветя Райчевска / Tsveta Raychevska

**Предпечатна подготовка / Prepress**

Ваня Христова / Vanya Hristova

**Корица / Cover**

Нейко Генчев / Neyko Genchev

## СЪДЪРЖАНИЕ

## CONTENTS

Увод.....	7	Introduction.....	7
<b>I. Писмени извори за крепостта при нос Емине и селището Емона .....</b>	<b>11</b>	<b>I. Written sources of the fortress on Cape Emine and the village of Emona.....</b>	<b>11</b>
<b>II. История на археологическите проучвания на нос Емине до с. Емона, община Несебър...23</b>		<b>II. History of the archaeological research on Cape Emine near the village of Emona, Municipality of Nesebar.....23</b>	
<b>III. Археологическо проучване на ранновизантийската и средновековна крепост на нос Емине през 2019 г.....43</b>		<b>III. Archaeological Research of the Early Byzantine and Medieval Fortress on Cape Emine.....43</b>	
III.1. Разположение.....	43	III.1. Location.....	43
III.2. Разположение и характеристика на сондажите.....	47	III.2. Location and characteristics of the trial trenches .....	47
III.3. Обобщение на резултатите от археологическите разкопки в сондажите.....	70	III.3. Summing up the results of the archaeological digs in the trenches.....	70
III.4. Пристанище.....	105	III.4. <b>The port .....</b>	<b>105</b>
<b>IV. Между Месемврия и Тумплум Йовис. Археологически обекти в землището на с. Емона.....</b>	<b>111</b>	<b>IV. Between Mesemvria and Templum Iovis. Archaeological sites in the land of Emona village.....</b>	<b>111</b>
<b>V. Изчезващата крепост. Вместо заключение.....</b>	<b>167</b>	<b>V. The disappearing fortress. Instead of a conclusion .....</b>	<b>167</b>
<b>Приложение:</b> <i>Стефан Велев. Механизми и причини за загуба на площ в района на нос Емине, резултат от процеси на гравитационни деформации .....</i>	<b>175</b>	<b>Application:</b> <i>Stefan Velev. Mechanisms and causes of land loss in the area of Cape Emine as a result of gravitational deformation processes.....</i>	<b>175</b>
Литература .....	189	Literature.....	189



## Увод

Настоящата книга предлага на читателя подробно описание на резултатите от проучването на ранно-византийската и средновековна крепост разположена на черноморския нос Емине. Тя е допълнение към вече обнародваните резултати от проучванията в района на с. Емона, Община Несебър, на екипи на Националния исторически музей.

Изследването притежава пет основни части. Освен поднесените факти и описание на културните ценности от разкопките на нос Емине в книгата е намерил място преглед на запазените извори за древната история на района и история на археологическите проучвания от Феликс Каниц насетне.

В трета глава основният акцент е описание на всички локализирани археологически паметници в землището на с. Емона и контактната зона с други населени места в близост до черноморския бряг. Всъщност тук е направен опит да се запълни т. нар. „бяло петно“ в археологическата карта на Западния Понт между с. Свети Влас на изток–североизток до нос Кочан – Крепост Херкуленте (?); от черноморския бряг на север до трасето на пътя през Поморийския проход (Еменски проход).

Тук под термина „бяло петно“

## Introduction

This book offers the reader a detailed account of the results achieved in the study of the early Byzantine and medieval fortress located on the Black Sea cape of Emine. It is in addition to the already published results of the surveys in the area of the Emona village, Municipality of Nesebar by teams of the National Museum of History.

The study has three main parts. In addition to the facts presented and the description of the cultural values unearthed during the excavations on Cape Emine, the book also provides an overview of the preserved sources of the ancient history of the area and the history of the archaeological researches from Felix Kanitz onwards.

In chapter three, the main focus is on the description of all localized archaeological sites in the land of the village of Emona and the contact area with other settlements near the Black Sea coast. In fact, an attempt has been made here to fill the so-called “white spot” in the archaeological map of the West Pontic area between the village of Sveti Vlas in the east-northeast to Cape Kochan (Herkulente Fortress?); from the Black Sea coast in the north to the road through the Pomorie Pass (Emonska Prohod).

Here, by the term “white spot”, I



има предвид територия останала слабо и несистематично изследвана от археолози и историци. Липсата на систематичност проличава в периодите на дълго игнориране на територията от изследователите предвид наличието на действаща военна зона в землището на с. Емона, сравнително трудния терен за обхождания и невъзможността да се провеждат археологически разкопки на нос Емине до пролетта на 2019 г.

В петата последна част на книгата са анализирани механизмите и причините за загуба на площ в района на нос Емине в резултат от процеси на гравитационни деформации. Анализът е извършен от д-р Стефан Велев – научен секретар на Българския антарктически институт. Написаното се вписва в стратегията за интердисциплинарен подход при разкриването на множеството загадки, които района на с. Емона предлага на проучвателите от различни специалности.

Факт е, че първите разкопки на нос Емине стават факт благодарение на доброто сътрудничество между НИМ и командването на Българските военноморски сили. Подкрепата на командването за изследване на старата военна и морска история на обекти под юрисдикцията на флота или с отпаднала военна необходимост, проличава през годините при обекти като на полуостров Атия, нос Акра (при гр. Черноморец), полуостров Хрисосотира – (при гр. Черноморец), Маслен нос.

mean territory that has remained poorly and unsystematically explored by archaeologists and historians. The lack of systematicity is evident in the periods of long neglect of the territory by the researchers, due to the existence of a military zone within the territory of the village of Emona, the relatively difficult terrain for surveying and the impossibility of archaeological excavations on Cape Emine until the spring of 2019.

It is a fact that the first excavations on Cape Emine became reality thanks to the good cooperation between NHM and the command of the Bulgarian Navy. The support of the command for the study of the old military and naval history of sites under the jurisdiction of the fleet or with no military necessity has been evident over the years at sites such as the Atia Peninsula, Cape Akra (near Chernomorets), the Hrisosotira Peninsula (again near Chernomorets), and Cape Maslen Nos.

In the last, fifth part of the book, the mechanisms and causes of land loss in the area of Cape Emine resulting from gravitational deformation processes are analysed. The analysis was performed by Dr. Stefan Velev – Scientific Secretary of the Bulgarian Antarctic Institute. The writing fits in with the strategy for an interdisciplinary approach to solving the many secrets that the area of the village of Emona offers to researchers in various specialties.

In this regard, I would like to thank

В тази връзка бих искал да изкажа благодарност на вицеадмирал Митко Петев и кап. I ранг Венцислав Николов за логистичната подкрепа проучванията на нос Емине да бъдат проведени успешно.

Споделих идеята на вицеадмирал Митко Петев, че експедицията бе посветена на 140 години от основаването на българските военноморски сили.

Специални благодарности на: доц. д-р Бони Петрунова за това, че повярва на екипа и подкрепи проекта за археологически проучвания; на ръководството на Министерство на културата, че одобри проекта за теренни издирвания в землището на с. Емона.

Благодарности на колегите д-р Мария Манолова-Войкова (РИМ Варна), д-р Милен Николов (РИМ Бургас), д-р Маргарита Попова (НИМ), д-р Найден Прахов (НАИМ при БАН), Тодор Димитров и Гергана Милошева от НИМ.

На доц. д-р Петър Балабанов, доц. д-р Николай Марков (НИМ), гл. ас. д-р Калин Маджаров (НАИМ при БАН), гл. ас. д-р Игор Лазаренко (РИМ Варна) на геолога д-р Стефан Велев (СУ „Св. Св. Кирил и Методий“) на инж. Тотю Ангелов и инж. Младен Маринов от Картпроект; на доц. д-р Владимир Пенчев и д-р Калина Йорданова от НИМ; на Стоян Райчевски.

Иван Христов  
Декември 2019 г., София

Vice Admiral Mitko Petev and Captain 1<sup>st</sup> rank Ventsislav Nikolov for their logistic support that contributed to the successful realization of the research on Cape Emine.

I share the idea of Vice Admiral Mitko Petev to dedicate the expedition to the 140th anniversary of the Bulgarian Navy.

Special thanks to: Assoc. Prof. Dr. Boni Petrunova for trusting the team and supporting the project of archaeological studies, to the Directorate of the Ministry of Culture for approving the field survey project on the land of the Emona village.

Thanks to the colleagues Dr. Maria Manolova-Voykova (RHM Varna), Dr. Milen Nikolov (RHM Burgas), Dr. Margarita Popova (NHM), Dr. Nayden Prahov (NAIM at BAS), Todor Dimitrov and Gergana Miloshteva from NHM.

To Assoc. Prof. Dr. Petar Balabanov, Assoc. Prof. Dr. Nikolay Markov (NHM), Assoc. Prof. Dr. Kalin Madzharov (NAIM at BAS), Assoc. Dr. Igor Lazarenko (RHM Varna), to the geologist Dr. Stefan Velev (St. St. Cyril and Methodius Sofia University), eng. Totyo Angelov and eng. Mladen Marinov from Kartproekt; to Assoc. Prof. Dr. Vladimir Penchev and Dr. Kalina Yordanova from NHM, Stoyan Raichevski.

Ivan Hristov  
December 2019, Sofia



## I. Писмени извори за крепостта при нос Емине и селището Емона

Според Плиний Стари (Plin, N. H., IV. XI. 45) „Планината Хемус с пространно било се надвесва над Понт; там на върха ѝ имало един град Аристеум, а сега на брега се намират Месембрия и Анхиало, където бил градът на Меса“. Хр. Данов коментира това сведение въз основа на географската подробност, че именно „Стара планина се надвесва с широко било“ над Черно море (Mons Haemi vasto iugo procumbens in Pontiu. Данов 1998, 114). Тоест тук Балкана наистина се разширява не обикновено, което поставя въпроса за точната локализация на Аристеум. Той би могъл да бъде локализиран на редица места между Обзор и Св. Влас. Предвид, че за разлика от вътрешността на дн. български земи Плиний има подробни сведения за Черноморското крайбрежие, можем да допуснем, че селище с името Аристей променило името си през вековете наистина е съществувало. Според В. Велков град Аристеум отговаря на днешната локализация на старата крепост край с. Емона (Велков 1972, 5–6). За съжаление сериозни доводи за подобна локализация липсват.

## I. Written sources of the fortress on Cape Emine and the village of Emona

According to Pliny the Elder (Plin, N. H., IV. XI. 45) “*Haemus Mountain leans over the Pontus with its large ridge; there at the top once was a city called Aristeum, but now Mesembria and Anchialos are situated on the shore, where the city of Melsas was.*” Hristo Danov commented on this information on the basis of the geographical feature that it was precisely the “Stara Planina Mountain that was protruding with its broad ridge” over the Black Sea (Mons Haemi vasto iugo procumbens in Pontiu – Danov 1998, 114). Indeed, here Stara Planina (the Balkan) is expanding extraordinarily, which raises the question of the exact localization of Aristeum. It could be located in a number of places between Obzor and Sveti Vlas. Given that Pliny had detailed information about the Black Sea coast, which was not the case with the interior of present-day Bulgarian lands, we can assume that a settlement called Aristaeus that had changed its name over the centuries did really exist. According to V. Velkov, the whereabouts of the town of Aristeum corresponds to the current location of the old fortress near the village of Emona (Velkov

Повечето сведения, конкретно за крепостта, получаваме от писмените извори за времето на Средновековна България. Крепостта Емине и близката околност се споменава в съчиненията на: арабския географ ал-Идриси, византийския поет Мануил Фил, автора на т. нар. Савойска хроника, турския историк Мехмед Нешри, константинополския патриарх Калист.

През 1154 г. арабският учен и изследовател ал-Идриси, който е на служба при сицилианския крал Роджер II (1130–1154 г.), завършва своя опус *Al-Kitab ar-Rujari* (Книгата на Роджер), който всъщност е географско описание на света. Известна с латинското си име Табула Роджериана. В нея е отбелязано, че „от град Ахиалу до град Айман има 25 мили, от Айман до град Барнас има 50 мили“. Авторът изрично отбелязва че „град Айман е на брега на морето“ (Недков 1960, 79, 83).

Наименованието на селището е отразено във всички карти на арабския картограф по един и същ начин (Обр. 1–1a). Отбелязано е в близост до морето, а в един парижки вариант на картите и на самия бряг на Черно море. Според Ст. Кендерова и Б. Бешевлиев бреговата ивица е спомогнала и за относително точното разположение, както на Айман (Емине), така и на други черноморски селища (Кендерова, Бешевлиев 1990, 89).

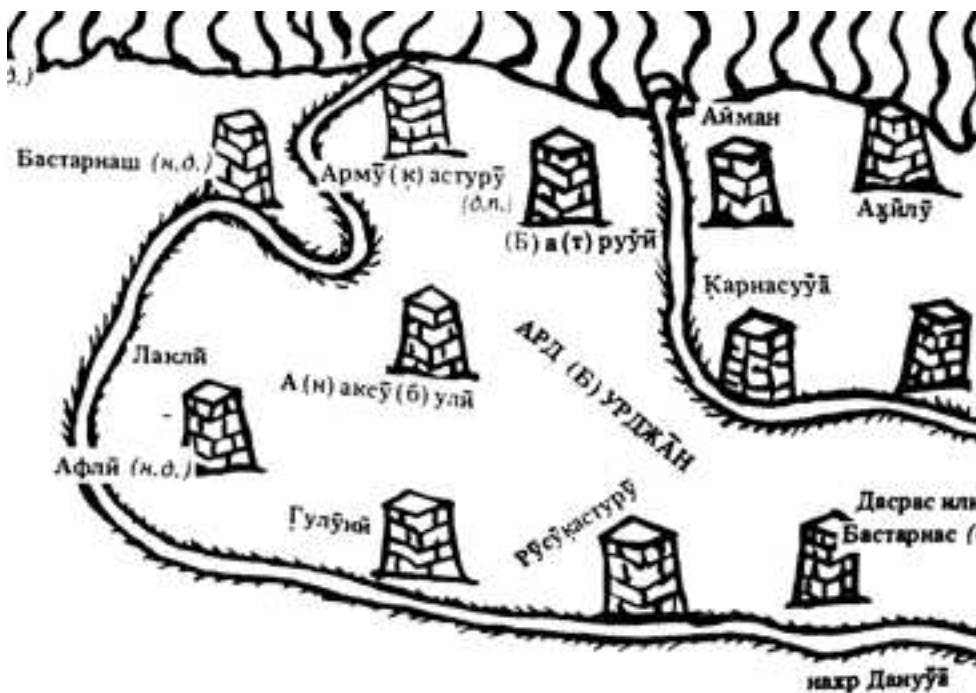
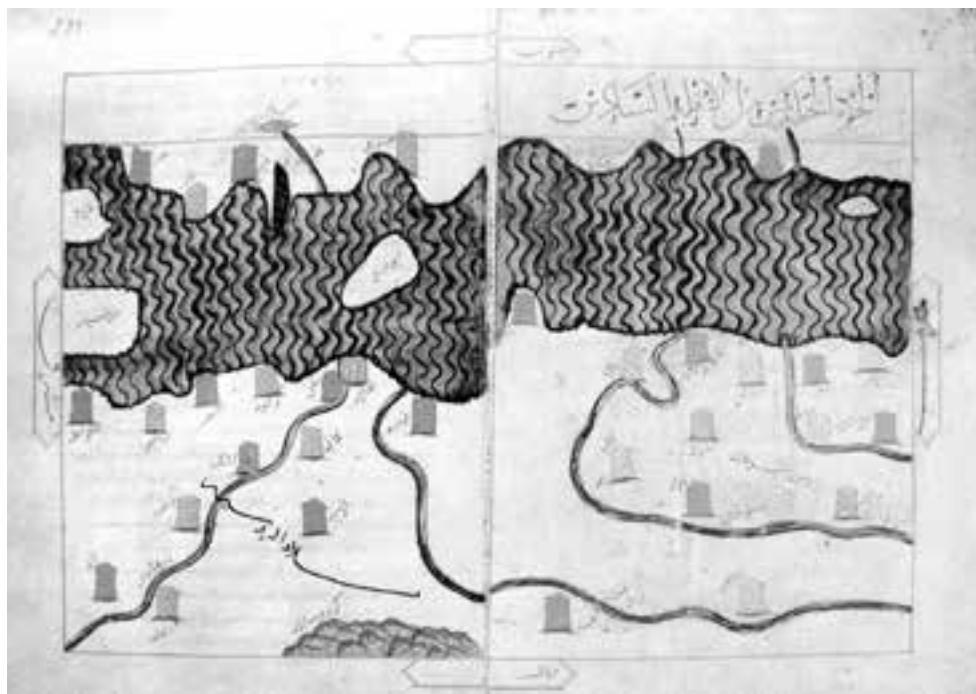
Сведението за описваното селище запазено в поемата на визан-

1972, 5–6). Unfortunately, there is no strong argument supporting such localization.

Most of the specific information on the fortress comes from the written sources of medieval Bulgaria. The fortress of Emine and the surrounding area are mentioned in the writings of the Arab geographer al-Idrisi, the Byzantine poet Manuel Philes, the author of the so-called Chronicle of Savoy, the Turkish historian Mehmed Neshri, Patriarch Callistus of Constantinople.

In 1154, the Arab scholar and explorer al-Idrisi, who served under King Roger II of Sicily (1130–1154), completed his opus *Al-Kitab ar-Rujari* (The Book of Roger), which is actually a geographical description of the world and a map, known by the Latin name *Tabula Rogeriana*. The book says that “From the city of Ahialu to the city of Aiman are 25 miles, from Aiman to the city of Barnas there are 50 miles.” The author explicitly notes that “the city of Aiman is on the seashore” (Недков 1960, 79, 83).

The name of the settlement is recorded in all maps of the Arab cartographer in the same way (Fig. 1–1a). It is marked down near the sea, and in a Parisian version of the maps on the very Black Sea coast. According to Stoyanka Kenderova and Boyan Beshiev the coastline itself also helped the relatively accurate location of both **Aiman (Emine)** and other Black Sea settlements (Кендерова, Бешевлиев 1990, 89).



Обр. 1–1а. Детайл от карта на ал-Идриси с обозначение на района на Емона  
 Fig. 1–1a. Detail of al-Idrisi's map with the region of Emona

тийския поет Мануел Фил, е достатъчно известно и многократно припомняно в литературата (ГИБИ 1980, 143). Възхвалявайки подвизите на военачалника Махаил Глава Тарханиот срещу българския цар Ивайло, поета споменава изрично, че Тарханиот е придобил/завладял „цялото място Емона“, заедно с крепостта Козяк. Тоест тук освен като населено място Емона би трябвало да се възприема като по-обширна местност включваща няколко близко разположени едно до друго селища и укрепления.

Емона подробно присъства в текста на т. нар. Савойска хроника описваща похода на граф Амедей VI Савойски против България през 1366–1367 г. За създател на тази смятана за анонимна в продължение на няколко века хроника, днес се приема пикардиецът Жан д’Орвил, наречен Кабаре. Въпреки несигурността около личността на Кабаре, може да се приеме за доказано, че хрониката била създадена по поръчка на херцог Амедей VIII Савойски, като елемент, целящ да прослави семейството му във връзка с обявяването на графство Савоя за херцогство през 1416 г. от император Сигизмунд Люксембургски (Марков 2019, 31). Половин век след създаването на хрониката между 1464 и 1466 г. послужила като „подложка“ за написването на хрониката на женевеца Жан Сервион, по чието издание от 1840 г. е извършен и единственият познат у нас превод

The information about the settlement described in the poem of the Byzantine poet Manuel Philes is sufficiently well-known and is often recalled in the literature (ГИБИ 1980, 143). In praising the exploits of the commander-in-chief Michael Tarchaneotes Glabas against the Bulgarian Tsar Ivaylo, the poet explicitly mentions that Tarchaneotes acquired/conquered “the whole place of Emona”, along with the Kozyak fortress. That is, in addition to being a settlement, Emona should be perceived as a wider area, including several closely spaced settlements and fortifications.

Emona is extensively presented in the text of the so-called Savoy Chronicle describing the campaign of Amadeus VI, Count of Savoy against Bulgaria in 1366 – 1367. The Picardian Jean d’Orville, also called Cabaret is assumed to be the creator of this for several centuries considered anonymous, chronicle. Despite the uncertainty surrounding Cabaret’s personality, it can be argued that the chronicle was commissioned by Amadeus VIII, Duke of Savoy as an act aimed at glorifying his family in connection with the declaration of the Duchy of Savoy in 1416 by Emperor Sigismund of Luxembourg (Markov 2019, 31). Half a century after the creation, the chronicle served as a “back-story” for writing between 1464 and 1466 of the Chronicle of Jean Servion from Geneva; the only translation of a small fragment known to us with the description

на малък фрагмент с описанието на набега на граф Амедей VI по черноморското крайбрежие. Въпреки своя белетристичен характер и множеството грешки тя е ценен извор за историята и географията на Средновековна България и в частност изследвания от нас черноморски ареал.

Преводът на Николай Марков (Марков 2019, 60–61), който използва първата хроника на Жан д'Кабаре е следния:

*„Как замъкът на Лимено се предаде на графа*

*Докато графът прекарваше дните си пред град Варна, от войската му се отделиха няколко рицари и оръженосци, заедно с арбалетчици и моряци и отидоха пешком до един замък, наречен Лимено и те носеха стълби, чукове и други обсадни инструменти. И като вдигнаха техните стълби, онези от укреплението, молеци да не им се причинява зло и за да си спасят живота, се предадоха на графа на Савоя. Като чуха думите им, спряха нападението и отидоха при вратата, която беше отворена и се сдобиха със замъка, който беше на много хубаво място, на края на града, за който графът определи по-късно за управител месир Антоан дьо Компен, наричан савойското копеле“.*

Според Н. Марков Емона („замъкът на Лимено“) е назована в хрониката като „замък“ за разлика от Месемврия и Варна споменати изрично като градове (Марков 2019,

of the campaign of Count Amadeus VI along the Black Sea coast is based on Jean Servion's edition from 1840.

Despite its fictional character and many mistakes, it is a valuable source for the history and geography of medieval Bulgaria, and in particular of the Black Sea area explored by us.

“The translation of Nikolay Markov (Markov 2019, 60-61), who uses the first chronicle of Jean d'Orville Cabaret, is as follows:”

*“How the castle of Limeno surrendered to the Count*

*As the count spent his days in front of the city of Varna, several knights and armour-bearers separated from his army and along with crossbowmen and sailors, walked to a castle called Limeno and they carried ladders, hammers, and other siege tools. And as they propped up their ladders against the wall, those from the stronghold, beseeching them not to do them harm and to spare their lives, surrendered themselves to the Earl of Savoy. Hearing their words, they stopped the attack and went to the gate that was opened and got hold of the castle, which was in a very nice place, at the end of the town, to which the Earl later appointed Messier Antoine de Compens, called the Savoy Bastard as the castellan”.*

According to N. Markov, Emona (“castle of Limeno”) is referred to in the chronicle as a “castle”, unlike Mesemvria and Varna, mentioned explicitly as cities (Марков 2019, 60–62).



60–62).

Според А. Кузев Емона е превзета на 24 или 25 октомври 1366 г. (Кузев 1981, 316–324). Н. Марков посочва дата между 22 и 25 октомври преди предвижването към Варна (Марков 2019, 25). За икономическото състояние на Емона и околностите ценни бележки се съхраняват в сметководната книга на ковчежника на савойския граф Антоний Барбериус (Горина 1973, XII). В една от тях се споменава, че общината на град Емона заплатила чрез местния продавач Франческо от Каталония 1100 златни перпера за сметка на контрибуция наложена от Амадей Савойски. Дори и преувеличени тези средства са били значителни и илюстрират икономическия подем на населението в крайбрежната зона на север от Несебър.

През XIII–XV век района на Емона заедно с нейната крепост често попада в границите на различни средновековни държави като Византия, България и Добруджанското деспотство (Атанасов 2009, 96; Плетньов 2012, 240–245; 285). След походът на Амадей Савойски Емона изглежда е във владенията на цар Иван Александър. През 1352 г. деспот Добротица овладява Варна, Емона и Козяк. Според документ още от април 1369 г. „...даде се със синодално гласуване като добавка на гореспоменатия митрополит на Несебър и Анхиало светейшата митрополия на Варна и нейните владения – Петрич, Проват, Гала-

А. Kuzev assumes that Emona was overtaken on October 24 or 25, 1366 (Кузев 1981, 316–324). N. Markov points at a date between October 22 and 25 before the Count moved to Varna (Markov 2019, 25). The economic state of Emona and the surrounding area as well as other valuable notes are found in the accounting book of Antonius Barberius, the treasurer of the Count of Savoy (Горина 1973, XII).

It is mentioned in one of the notes that the municipality of Emona paid 1100 gold hyperpyra through the local seller Francesco of Catalonia on account of the indemnity imposed by Amadeus of Savoy. Even exaggerated, these funds were significant and illustrate the economic uplift in the coastal area to the north of Nesebar.

In the 13th–15th centuries, the area of Emona along with its fortress often fell within the borders of various medieval states such as Byzantium, Bulgaria and the Dobrudzha Despotate (Атанасов 2009, 96). After the campaign of Amadeus of Savoy, Emona appeared to be in the possession of Tsar Ivan Alexander. In 1352 Despot Dobrotitsa took over Varna, Emona and Kozyak. According to a document from April 1369, „... the Holy Eparchy of Varna together with its holdings – Petrich, Provat, Galata, Kichevo, Emona and Karvuna was given through a Synodal vote as an addition to the aforementioned Metropolitan of Nesebar and Anchialos”. The affiliation of the above fortresses simultaneous-

та, Кичево, Емона и Карвуна“. Принадлежността на гореизброените крепости едновременно към деспота на Добротитца и варненския митрополит се потвърждава изрично в друг документ на Константинополската патриаршия от юни 1372 г. Той третира спора между Варненския и Месемврийския митрополит за Козяк и Емона, които принадлежали на владението „на щастливия деспот Добротитца“.

За кратко Емона е в пределите на Шишманова България. Мехмед Нешри споменава Емона под формата Ейменоз като крепост в земите на Сосман – (респективно цар Иван Шишман-Кузев 1981, 322).

През 1388–1389 г. турците завладяват Козяк и Емона. По силата на договор между султана и Византия от 1403 г. множество крепости по Черноморието са върнати на Константинопол, в това число и Емона. Тя вероятно пада под ударите на турците около 1453 г. (Гюзелев 1973, 73).

Във вакъфнаме от 1551 г. се казва, че „в казата Айдос на споменатия санджак [Силистре] и съседни едно на друго са следните 11 села. От тези села (т. е. на вакъфа) в границите на споменатата каза е с. Имнос [Emnos]. Емона. Така е записано и в регистъра от 1530 г. От този вакъф е и мезрата, известна с името Ъракъл мезра и която е подвластна на споменатото село [Imnos]“. Възможно четене като ‘Iraklı’, т. е. Иракли, тук записана като мезра, т. е. обработва-

ly to the Despotate of Dobrotitsa and the Metropolitan of Varna is explicitly confirmed in another document of the Patriarchate of Constantinople from June 1372. It treats the dispute between the metropolitans of Varna and Mesemvria about Kozyak and Emona, which belonged to the domain of the “blessed with good luck Despot Dobrotitsa”.

For a short time Emona was within Bulgaria of Tsar Shishman. Mehmed Neshri mentions Emona in the form of Eimenez as a fortress in the lands of Sosman – (i.e. Tsar Ivan Shishman – Кузев 1981, 322).

In 1388–1389 the Ottoman Turks conquered Kozyak and Emona. Under the treaty of 1403 between the Sultan and Byzantium, many fortresses along the Black Sea littoral were returned to Constantinople, including Emona.

The capture of Emona by the Turks took place probably around 1453 (Гюзелев 1973, 73).

A *vakıfname* (donation act, a deed) from 1551 says that “eleven villages of the waqf in kaza Aydos in the mentioned sanjak [Silistre] ...are adjacent to one another. Of these villages within the boundaries of the said kaza is the village of Imnos [Emnos]”, i.e. Emona. With the same name Em/a/nos the village is recorded in an earlier register dating from 1530. “Of the same waqf is the *mezra’a* known as Iraklı, which is subordinate to the mentioned village [E/I/mnos]”. ‘Iraklı’ possibly spelled as Irakli is denoted as arable land (*mez-*

ема местност. Местността Иракли се намира северно от с. Емона (Райчевска 2020, с. 395).

Емона откриваме и в някои портолани и морски карти от края на XIII до XVIII век (Обр. 2). В последните е акцентирано върху наличието в близост до селището на удобно пристанище (пристанища ?) използвани активно през пролетно-летния сезон. Емона е означена в портоланите на: Пиетро Висконте от Генуа през 1311 г.; Мартино Савуно Ста-

ра'а). The place is located to the north of the village of Emona (Райчевска 2020, 395).

Emona is also found in some portolans and nautical charts from the end of the 13th to the 18th centuries (Fig. 2). The latter focus on the presence in the vicinity of the settlement of a convenient port (ports?) used actively during the spring and summer seasons. Emona is designated in the portolans of Pietro Visconte of Genoa



Обр. 2. Морска карта на Евксински понт на Абрахам Ортелиус от 1590 г. с изображение на митичния Аристеум

Fig. 2. Abraham Ortelius, sea map of the Pontus Euxinus from 1590 with the image of the mythical Aristeum

рия през 1321 г.; Анджелино Дулсерт 1339 г.; Абрахам Креске през 1375 г.; Андрея Бианко през 1436 г.; Фра Мауро през 1459 г.; Грациозо Бенинказа от Анкона 1474 г.; Албино де Канепа през 1489 г.; Диого Хомем през 1559 г. и др. (Пеев, Пейчев 2001, 105–109; Дебрюне 2014).

Тук се обозначава пристанище под формата Lemano. В два портолана от XV век се споменава, че на носа Амо имало стара разрушена крепост (Райчевски 2007, 285).

Турският пътешественик Евлия Челеби пише през 1656 г. че „при с. Емона имало голямо пристанище и едно село от 1000 къщи“ (Гаджанов 1909, 717). Както вече е забелязано в литературата при коментара на сведенията, които предлага Евл. Челеби, трябва да се отнасяме внимателно. Особено с преувеличенията в цифрите, които автора нерядко допуска. При него нещата обикновено се измерват със стотици хиляди или хиляди, срещат се паланки със стотици дюкяни, почти всички градове се оказват с по 1000–2000–3000 къщи. Стр. Димитров обръща внимание, че привежданите цифри много често изискват критично отношение, тъй като у Евлия Челеби реалността е чувствително обогатена с плодовете на собствената му фантазия (Димитров 1972, 19).

Английският търговец Джон Нюбъри описва Емона като градче. Откъс от неговия пътепис е следния: „На дванадесетият ден напуснахме Созополис и същата нощ

in 1311; Martino Savuno the Elder in 1321; Angelino Dulcert in 1339; Abraham Kreske in 1375; Andrea Bianco in 1436; Fra Mauro in 1459; Grazioso Benincasa of Ancona in 1474; Albino de Canepa in 1489; Diogo Homem in 1559 and others. (Пеев, Пейчев 2001, 105–109; Дебрюне 2014)

The port here is designated as Lemano. Two portolans from the 15th century mention that an old ruined fortress was located on Cape Amo (Райчевски 2007, 285).

The Turkish traveller Evliya Çelebi wrote in 1656 that “there was a large port and a dorp of 1000 houses near the village of Emona” (Гаджанов 1909, 717). As already noted in the literature, we must be careful when commenting on the information provided by Evliya Çelebi; especially having in mind the exaggerations in numbers that the author often allows. To him, things are usually measured in hundreds of thousands or thousands, there are stockades (*palankas*) with hundreds of shops, and almost all towns turn out to be of 1000–2000–3000 houses. Strashimir Dimitrov draws attention to the fact that the figures quoted very often require critical attitude, since in Evliya Çelebi the reality is significantly enriched by the fruits of his own fantasy (Димитров 1972, 19).

The English merchant John Newbury describes Emona as a small town. An excerpt from his travel notes reads the following: “On the twelfth day we left Sozopolis and spent the night an-

прекарахме закотвени под един нос, където има градче наречено Емона“<sup>4</sup>. В бележка под линия коментирайки термина *tirg* е упоменато, че се има предвид *casal*, т.е. крепост (Дебрюне 2014, 57–58).

Две години по-късно, през 1789 г., арменските географи Хугас Инджеджиян и Степанос Кювер Агонц споменават, че на брега намират нос и град, наречени Емине Даг (Райчевски 2007, 282).

Районът на Емона не останал незабелязан и от унгарския изследовател Феликс Каниц. Според него нос Емине се забелязва отлично от Несебър и то „с неговия ярко очертан профил, извисяващ се сред безбрежната маса от тъмни води“ (Каниц, 172–173). На фона на това поетичното описание Каниц акцентира на факта, че през Емона е преминавало трасето на удобен военен път успоредно на черноморския бряг. Той има предвид разположението на крайпътна станция в Певтингерова карта, свързваща Анхиало с късноантичен град при съвременния гр. Обзор (*Templum Iovis?*). Каниц завършва описанието на района с твърдението, че през XIX век този път и околностите на Емона е „легнала пълна и зловеща пустош особено в сравнение с пулсиращото оживление на пътищата свързващи Бургас с вътрешността на страната“.

За Еминска планина Ф. Каниц отбелязва два пътя. Единият започва от Несебър преминава западно от

*chored under one cape where there is a town called Emona.”* In a footnote commenting on the term *tirg*, it is mentioned that *casal* is meant, i.e. a fortress (Дебрюне 2014, 57–58).

Two years later, in 1789, the Armenian geographers Hugas Indzhedzhian and Stepanos Cuver Agonz mentioned that on the shore there were a cape and a town called Emine Dag (Райчевски 2007, 282).

The area of Emona did not remain unnoticed by the Hungarian explorer Felix Kanitz, as well. According to him, Cape Emine was perfectly distinguishable from Nesebar, “with its bright outlined rising profile from among the boundless mass of dark waters” (Каниц, 172–173). Against this background and the poetic description, Kanitz emphasizes the fact that the track of a convenient military road along the Black Sea coast used to pass through Emona. He is referring to the location of a roadside station marked on the *Tabula Peutingeriana* as connecting Anhialo with the late antique town at the modern-day Обзор (*Templum Iovis?*). Kanitz concludes his description of the area by claiming that in the 19th century that road and the surrounding area of Emona “lay in a full and ominous wasteland, especially compared to the pulsating animation on the roads connecting Burgas to the interior of the country.”

Felix Kanitz notes two roads for the Eminska Planina. One starts from Nesebar, passes to the west of the Em-

с. Емона и достига Обзор. Наречен е изрично Емински проход без да се отбележи надморската височина. Вторият проход е назован Бана с най-висока точка 243 м. Той свързва Несебър със с. Баня и насочващ се към Варна.

ona village and reaches Obzor. It is explicitly called Eminski Prohod (i.e. pass) but no altitude is mentioned. The second pass is called Bana with the highest point of 243 m. It connects Nesebar with the village of Banya and goes to Varna.



## II. История на археологическите проучвания на нос Емине до с. Емона, община Несебър

Трябва да се отбележи, че върху съдбата на археологическия обект през последните 200 години са играели негативна роля следните събития:

1. Построяване на фаровата постройка през 1880 г. при която според братя Шкорпил е разрушена древна постройка. На 15 декември 1880 г. е открит фарът на нос Емине. Изграден е като кръгла кула с височина 9,4 метра. Построен е от френското дружество *Compagnie des Phares de l'Empire Ottomane* (Обр. 3).

## II. History of the archaeological research on Cape Emine near the village of Emona, Municipality of Nesebar

It should be noted that the following events have played a negative role in the fate of the archaeological site over the last 200 years:

1. The construction of the lighthouse in 1880; then according to the Shkorpil brothers an ancient building was demolished. On December 15, 1880, the lighthouse on Cape Emine was opened. It was built as a circular tower 9.4 m high. It was a work of the French company *Compagnie des Phares de l'Empire Ottomane* (Fig. 3).



Обр. 3. Фарът на нос Емине  
Fig. 3. The lighthouse on Cape Emine



2. Изземане на голямо количество строителен материал от крепостната стена за строителството на фара, военни и жилищни сгради в с. Емона.

3. Изграждането на пункт за наблюдение в структурата на Семафорната служба на флота (Семафорно-наблюдателната служба на Флота в Българската война 1912). На носа има разположено едно отделение от 10 човека под командването на старшина. През войната фара е обстрелван от турския флот.

4. Подравнителни дейности в близост до фара през XX век.

5. Свличания на земни маси от носа. Брегът от нос Емине на север към Бяла общо взето е праволинеен и е предлагал значително благоприятни условия за свлачища, отколкото за срутища. Разрушаването на скалите както в миналото и в наше време се осъществява в резултат на хидродинамичното въздействие на вълните, които предизвикват пневматичен ефект на мигновена компресия и декомпресия на въздуха в порите и пукнатините на скалите.

Впрочем най-добрия преглед досега на запазените писмени и археологически извори за Емона, е дело на Асен Тотешев, поради което тук няма да повтарям известните вече исторически факти (Тотешев 1992, 331–340). Бих припомнил за втори път само анализа на съдържанието на два епиграфски паметника открити в пределите на Емона (Христов, Николов 2017; Христов 2018).

2. The dismantling and taking away of a large amount of materials from the fortress wall for the construction of the lighthouse, military and residential buildings in the village of Emona.

3. The establishment of an observation post in the structure of the Semaphore Fleet Service (Semaphore Fleet Observatory in the Balkan War 1912). A unit of 10 people under the command of a petty officer was located on the cape. During the war, the lighthouse was shelled by the Turkish Navy.

4. The levelling works near the lighthouse in the 20th century.

5. The sliding of earth masses from the cape. The coastline from Cape Emine northwards to Byala is generally straight and offers much more favourable conditions for landslides than for collapses. The destruction of the rocks, both in the past and nowadays, is the result of the hydrodynamic impact of the waves, which cause a pneumatic effect of instantaneous compression and decompression of the air in the pores and cracks of the rocks.

By the way, the best overview of the preserved written and archaeological sources about Emona so far is the work of Asen Toteshev, so I will not repeat here the already known historical facts (Toteshev 1992, 331–340). I would like only to recall once again the analysis of the contents of two epigraphic monuments discovered within the limits of Emona (Hristov, Nikolov 2017; Hristov 2018).

The first inscription mentions the

В първият надпис се споменава името Котос с длъжността тракарх. Познат е само от загубен (?) днес надпис от с. Емона (античният Aristeum – Геров 1948, 27–29). Близостта на местонахождението с Месемврия е подтикнало Геров да приеме, че Котос е роден там. Надписът е votive и не може да служи за доказателство на това. Това е възприето и от Г. Михайлов. Времето на заеманата от Котос длъжност не може да се прецизира (Герасимова 2005, 1–5). Според Н. Шаранков този надпис по всяка вероятност е мистификация, съставена чрез съчетаване на два частично запазени надписа от София (които съществуват и до днес). Публикуван е в цариградския вестник *Κωνσταντινούπολις*, уж според изпратен препис, заедно с още един надпис, чието местонамиране и вид със сигурност са фалшифицирани: надписът, който е от саркофаг от Пловдив (също запазен), е представен като намерена в Гъозекен (дн. гр. Обзор) мраморна стела с релефи на изправен мъж, възлегнала жена и птица. И трите използвани в мистификацията надписи – двата от Сердика и този от Филипопол – са били открити през 1889 г. и са публикувани през 1890 г. от В. Добруски (виж Христов, Николов 2018, 49–71; Христов 2018, 113–128).

Вторият надпис представлява силно фрагментирана мраморна плоча открита на северния склон на нос Емона през 1985 г. (Тотешев 1992, 332–333). Плочата е своеобраз-

name of Kotos as *trakarh*. He is known only from a now lost (?) inscription from the village of Emona (the antique Aristeum – Геров 1948, 27–29). The proximity of the location of the inscription to Mesemvria has prompted Gerov to assume that Kotos was born there. The inscription is votive and cannot serve as evidence of that. This is also perceived by G. Mihaylov. The time when Kotos occupied the position of a *trakarh* cannot be specified (Герасимова 2005, 1–5). According to N. Sharankov this inscription is probably a mystification, made up of a combination of two partially preserved inscriptions from Sofia (they still exist). It was published in the *Κωνσταντινούπολις* newspaper, which argued that it had been received as a copy, along with another inscription, whose location and nature were certainly falsified: the inscription that was found on a sarcophagus from Plovdiv (also preserved), was presented as a marble stela found in Gyozecken (the present town of Obzor) with relief images of a standing man, a reclining woman and a bird. All three inscriptions used in the mystification – the two from Serdica and that from Philippopolis (Plovdiv) – were discovered in 1889 and published in 1890 by V. Dobruski (see Христов, Николов 2018, 49–71; Христов 2018, 113–128).

The second inscription is a highly fragmented marble slab found on the northern slope of Cape Emona in 1985 (Тотешев 1992, 332–333). The repurposed slab was a kind of *spolia* in

разна сполия в крепостната стена на носа поради факта, че едната ѝ страна е била измазана с хоросан със следи от счукана тухла.

Според първичната публикация паметника наподобява плочите с декрети или договори и запазените букви от четири реда на старогръцки напълно изключват възможността фрагмента да е от надгробие. А. Тотешев приема хипотезата, че в конкретния случай е запазено частично името на град Хераклея. По палеографски особености паметника се датира за II век.

Според Н. Шаранков четенето на надписа е следното:

ΣΟ  
ΗΡΑΚΛΕΙΟ  
ONEYONT

Надписът наистина е официален, вероятно строителен, но Н. Шаранков в по-късна публикация прави известни корекции върху превода и съдържанието му (Sharankov 2009, 50= AE 2006, № 1219). ΗΡΑΚΛΕΙΟ на втория ред категорично не е жител на град Хераклея, тъй като градът е ΗΡΑΚΛΕΙΑ, а пък жителите са ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΙ. Т.е. в случая тук е било изписано или лично име Хераклий (ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ), или пък нещо свързано с бога Херакъл (например храм – ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ). На третия ред е било причастието ΗΓΕΜONEYONΤΟΣ, въвеждащо името на провинциален управител, по който е датиран надписът.

Според мен този макар и малък

the fortress wall on the promontory, as its one side was plastered with mortar containing traces of crushed brick.

According to the original publication, the monument resembles the slabs with inscribed decrees or contracts, and the preserved letters of four lines in Old Greek completely exclude the possibility the fragment to have been part of a funerary stela. A. Toteshev accepts the hypothesis that in this case the partially preserved name is that of the city of Heraclea. By its palaeographic features, the monument is dated back to the 2nd century.

According to N. Sharankov the inscription reads as follows:

ΣΟ  
ΗΡΑΚΛΕΙΟ  
ONEYONT

The inscription is indeed official, probably constructional, but N. Sharankov in a later publication makes some adjustments to the translation and the contents of the inscription (Sharankov 2009, 50= AE 2006, № 1219). ΗΡΑΚΛΕΙΟ in the second line is definitely not a resident of the city of Herakleia, because the city is ΗΡΑΚΛΕΙΑ and its residents are ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΙ, i.e., in this case, either the personal name Heraclius (ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ) was written here or something related to the god Heracles (for example, a temple – ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ). The third line contains the participle ΗΓΕΜONEYONΤΟΣ, introducing the name of a provincial governor, on which the dating of the

фрагмент би подсказвал наличието на нос Емине на храм посветен на Херакъл, разрушен през Късната античност. Построяването на езически храмове, и то на Херакъл, е стара традиция в крайбрежния район между Месемврия и Одесос. Тук достатъчно е да споменем примера с останките на предполагаем храм на Херакъл открити на нос св. Атанас до гр. Бяла (Йотов, Минчев 2013, 19). В югоизточния край на носа са открити мраморни статуетки, скулптурни композиции и оброчна плочка, които представят различни сцени от подвизите на древногръцкия герой полубог Херакъл. Посветителните надписи върху част от композициите, както и художествения стил, насочват проучвателите на обекта да датират предполагаемото култово място за II–III век. Култът към героя е популярен също така в Истрия, Томи, Одесос, Акве Калиде, с. Дюлино, с. Равда, вероятно в храма на Зевс в близкия Темплум Йовис (гр. Обзор), което обяснява и обръщението към Херакъл (Рабаджиев 2016, 271–273).

Единствените археологически проучвания (по-скоро наблюдения) на останките на старата крепост до XXI век са дело на К. Шкорпил. Останали са в архива на изследователя от 1899 г. и придобиват популярност от публикацията на Ас. Тотешев. В нея изрично се споменава, че крепостта има форма на тъпоъгълен триъгълник и загражда площ от приблизително 8 и 10 дка (Обр. 4).

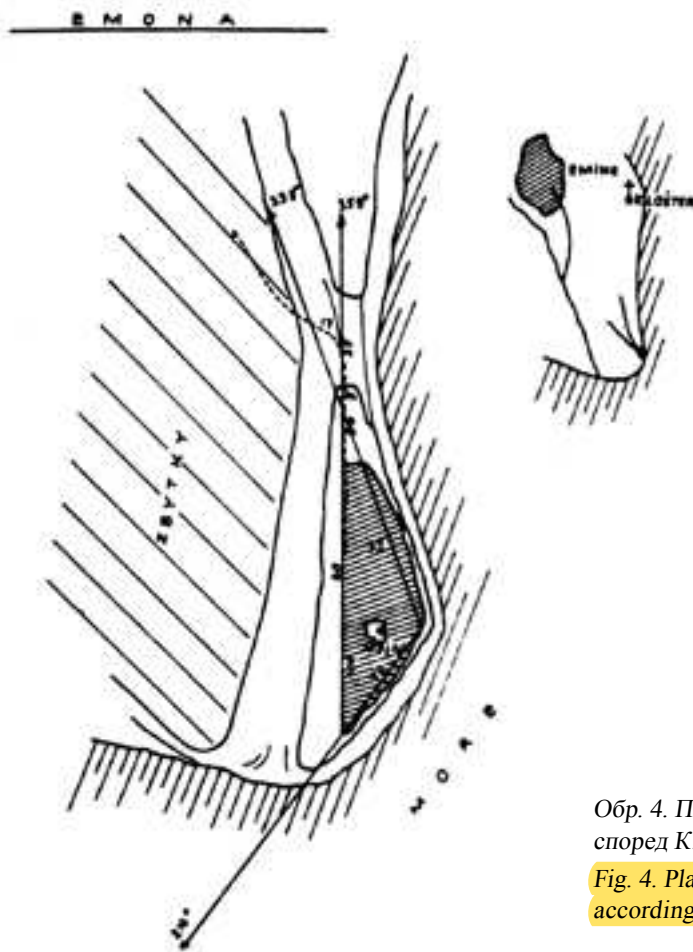
inscription is based.

In my view, this, though a small fragment, suggests the presence of a temple on Cape Emine, dedicated to Heracles and destroyed in Late Antiquity. The construction of pagan temples to Heracles is an old tradition in the coastal area between Mesembria and Odessos. It is enough here to mention the remains of a supposed temple of Heracles, discovered on Cape St. Atanas near the town of Byala (Йотов, Минчев 2013, 19). In the southeast corner of the promontory, marble statuettes, sculpted compositions and a votive tablet were found, presenting various scenes of the exploits of the ancient Greek hero-demigod Heracles. The dedicatory inscriptions on some of the compositions as well as the artistic style direct the researchers to date the presumed cult site to the 2nd–3rd centuries. The hero cult is also popular in Histria, Tomis, Odessos, Aquae Calidae, Dyulino village, Ravda and probably in the temple of Zeus in the neighbouring Templum Iovis (now Obzor), which explains the address to Heracles (Рабаджиев 2016, 271–273).

Until the 21st century, the only archaeological researches (or rather, field surveys) of the remains of the ancient fortress were carried out by Karel Shkorpil. Part of the researcher's archive from 1899, they gained popularity thanks to A. Toteshev's publication. It is explicitly mentioned that the fortress has the shape of an obtuse triangle and encloses an area of approxi-

Шкорпил е забелязал в северната част на носа долните части на една порта и част от разрушени крепостни стени. Останки от други сгради са открити при постройката на фара на носа около 1884 г. Шкорпил споменава и факта, че през 1829 г. турците поставили батарея на „мястото на старото градище“, което според мен е довело до вкопавания и разрушения на някои структури.

mately between 8 and 10 decares (Fig. 4). K. Shkorpil noticed in the northern part of the cape the lower portions of a gate and part of destroyed fortification walls. Remains of other buildings were unearthed around 1884 when the lighthouse was constructed. Shkorpil also mentions the fact that in 1829 the Turks located a battery in the “place of the old stronghold” which, in my view, led to diggings in and destruction of some



Обр. 4. План на крепостта на носа според К. Шкорпил (1899 г.)

Fig. 4. Plan of the fortress on the cape according to K. Shkorpil (1899)

В землището на с. Емона са открити няколко случайни находки. Първата е на хиоска амфора от района на нос Емине (Лазаров 1973, 10). Ел. Тенчова съобщава за половин фолис на император Фока (Тенчова 2011, кат. №2287).

Ал. Кузев споменава за откриването на две малки монетни съкровища едното съдържащо монети на българския цар Иван Александър със сина му Михаил (1331–1355 г.) и второ в което са разпознати монети на руските владетели Иван IV Грозни (1533–1547 г.) и Борис Годунов (1598–1605 г.).

Множество монети и фрагменти от накити са открити случайно през годините при обработване на ниви в района между днешното село Емона и нос Емине. Част от тях са предадени за съхранение в Регионалния исторически музей Бургас и тяхното описание предстои в глава III от тази книга.

Принос към проучването на крепостта на нос Емине са проведените през март 2017 г. теренни обходи на екип от Националния исторически музей и Регионалния исторически музей в гр. Бургас (Христов, Николов 2018). Тяхната цел е да се локализират археологически обекти в района на военно формиране 32300 и фара на нос Емине, останали извън обсега на досегашни проучвания на историци и археолози.

Останките от крепостта на нос Емине са локализирани в северозападната ниска защитена от ветрове

structures.

Several accidental artefacts were found in the surroundings of the village of Emona. The first find is an amphora from Chios from the area of Cape Emine (Лазаров 1973, 10). El. Tenchova reports on a half-follis of Emperor Phocas. (Тенчова 2011, Cat. No 2287).

Al. Kuzev mentions the discovery of two small coin hoards; one containing coins of the Bulgarian Tsar Ivan Alexander with his son Mikhail (1331–1355) and the second among the coins of which one recognises those of the Russian rulers Ivan IV Grozny (1533–1547) and Boris Godunov (1598–1605).

Numerous coins and fragments of adornments have been found accidentally over the years when cultivating fields in the area between the present village of Emona and Cape Emine. Some of them have been submitted to the Regional History Museum in Burgas and their description will be provided in Chapter III of this book.

The field surveys undertaken by a team of the National Museum of History and the Regional History Museum in Burgas in March 2017 contributed to the study of the fortress on Cape Emine (Христов, Николов 2018).

The purpose of the surveys was to localise the archaeological sites in the area of the military unit 32300 and the lighthouse on Cape Emine, which have so far remained beyond the reach of previous studies of historians and archaeologists.

тераса на носа. От нея е запазена югозападна крепостна стена с дължина 30 м и широчина 1,50 м. Прокарването на път от юг към фара е пресякъл част от стената. Самият път е променил чувствително тук терена, който в миналото е бил по-стеснен от юг (Обр. 5–5a-5b-6).

Установено е, че на северозапад е построена голяма кула с чело 6,70 м. Тя е дълга около 7,70 м. На 7,70 м от външния ъгъл на кулата следва малък вход (?) процеп в югозападна стената широк едва 50 см. Тук следва и да се търси предполагаемия вход на крепостта.

Всички зидове са градени от местни плочести камъни обилно спонени с бял на цвят хоросан, примесен със счукани фрагменти от строителна керамика. Запазената суперструкция при външното лице на зидовете варира на терена от 10 до 80 см. Всички описани структури са подложени на разрушения вследствие на свличания и пропадания на терена. Над северозападната тераса следва втора тераса с площ от 100 кв. м с голямо вкопаване в средата.

Източната част на носа е известна с постройка на фара и стопански сгради към него от XIX-XX век. Тук характерното е и оголване на терена до скала. Към днешна дата равната площ на носа, върху която е построена крепостна стена и съвременна инфраструктура, е едва 1,6 дка, докато бреговата ивица на малкия черноморски нос очертава в основата му площ от 15,8 дка. Не е ясно

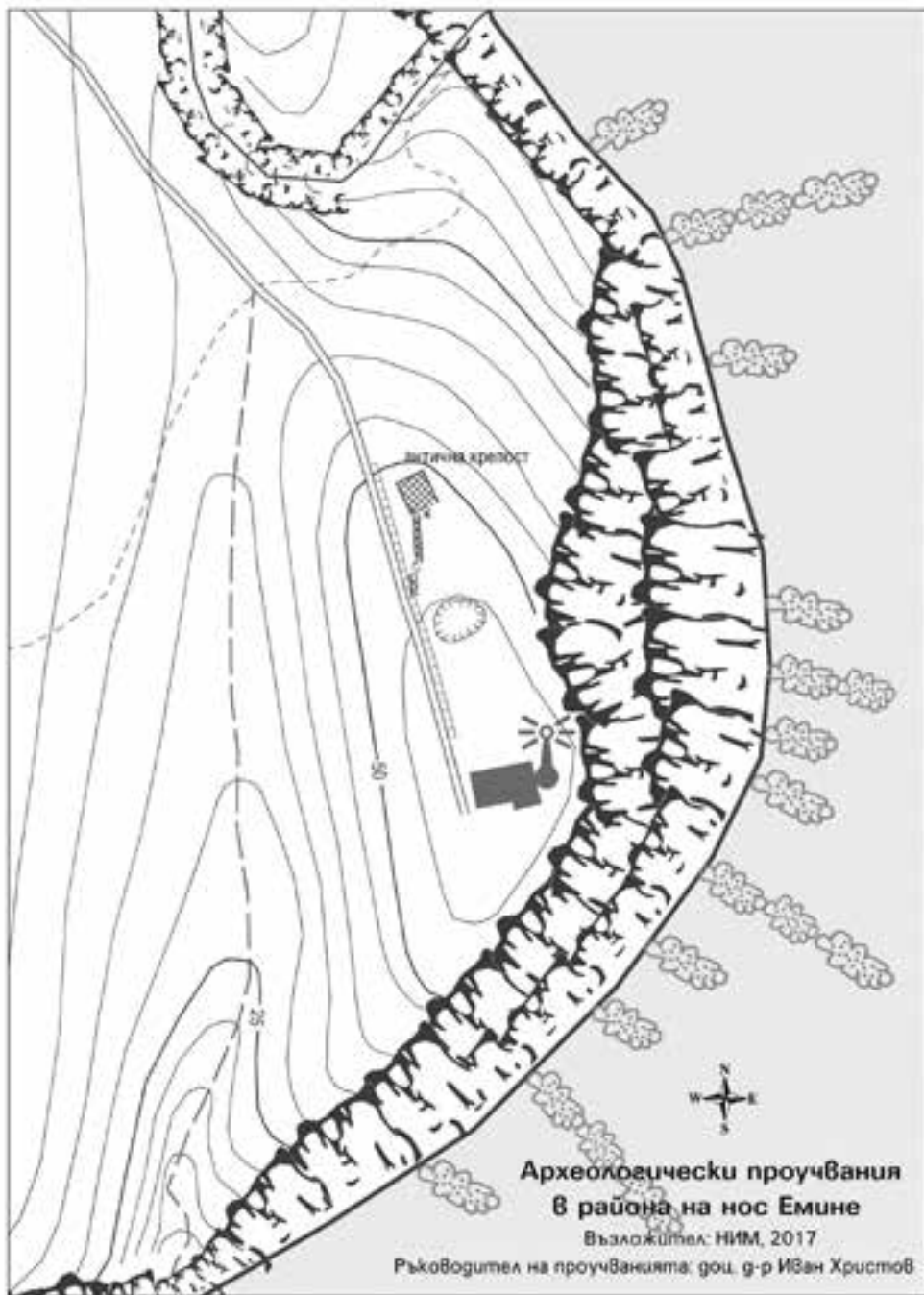
The remains of the fortress on Cape Emine are localised in the northwest low terrace sheltered against the winds. Preserved is a part of the southwestern fortress wall 30 m long and 1.50 m wide. The road leading from the south to the lighthouse then cut across part of the wall. The road itself has significantly changed the terrain, which in the past narrowed towards the south (Обр. 5–5a-5b-6).

It was found that a large tower with a face of 6.70 m had been built in the northwest. It is about 7.70 m long. At 7.70 m from the outer corner of the tower there is a small entrance (?), an opening in the southwest wall, only 50 cm wide. Here the supposed entrance to the fortress should be looked for.

All walls are made of native slate stones, abundantly bonded with white-coloured mortar, admixed with crushed shards of building ceramics. The preserved superstructure at the outer face of the walls varies from 10 to 80 cm. All structures described are subject to destruction due to landslides and landfalls.

Above the northwestern terrace there is a second terrace covering an area of 100 sq. m. and a large dig in the middle

The eastern part of the promontory is known for the lighthouse and the outbuildings adjacent to it from the 19th to the 20th centuries. Here a characteristic feature is that the terrain was scraped and worn away to the rock. To date, the levelled area of the cape, on



Обр. 5. Първоначален план на видимите структури на нос Емине според данните от теренните обходи през 2017 г.

Fig. 5. Initial plan of the visible structures on Cape Emine according to the data provided by the field surveys in 2017





Обр. 5a-5b-6. Моменти от работата на експедицията на НИМ през 2017 г.

Fig. 5a-5b-6. Moments of the NHM expedition work in 2017

каква площ от носа е изчезнала през хилядолетията заради ерозионни процеси.

При обхожданията на южните склонове на нос Емине е събрано голямо количество битова и строителна керамика, която обхваща няколко условно разделени епохи:

- Елинистическа епоха IV–I в. пр. Хр.
- Римска епоха II–III в.
- Късноантична епоха V–VI век
- Средновековна епоха XIII–XV век
- XIX век.

Като цяло може да се обобщи, че на повърхността на нос Емине и неговите склонове преобладават фрагменти от Елинистическата и Късноантичната епоха.

От 31.10.2018 г. до 2.11.2018 г. Националният исторически музей провежда и геофизични проучвания в района на нос Емине (Христов, Велковски 2019). Изследването е закономерно и планово продължение на теренните обходи на музея от 2017 г. и междинен етап към стартиране на цялостно археологическо проучване чрез разкопки (Обр. 7–8–9).

Могат да се открият две зони частично запазени от свлачищните процеси на носа, върху които все още могат да се документират археологически структури.

Първата зона обхваща площ от 400 кв. м и е разположена в северното подножие на носа. В нея са документирани през 2017 г. споменатата кула и част от крепостна стена.

which the fortress wall and the modern infrastructure were built, is only 1.6 decares, while the coastline of the small cape marks an area of 15.8 decares at the base. It is not established what area of the headland has disappeared over the millennia due to erosion processes.

In surveying the southern slopes of Cape Emine, a large amount of household and building ceramics was collected, which cover several conditionally defined epochs :

- Hellenistic Age 4th–1st c. BC
- Roman Age 2nd–3rd c. AD
- Late Antiquity 5th–6th centuries
- Medieval Ages 13th–15th centuries
- 19th century

In general, it can be summed up that the fragments from the Hellenistic Age and Late Antiquity prevail on the surface of Cape Emine and its slopes.

Besides, from October 31, 2018 to November 2, 2018 the National Museum of History undertook geophysical surveys in the area of Cape Emine (Христов, Велковски 2019). The study is a regular and planned continuation of the field surveys of the museum team carried out in 2017 and an intermediate stage towards the initiation of a comprehensive archaeological study through excavations (Fig. 7–8–9).

Two areas can be discerned that are partially preserved from the landslide processes on the cape, on which archaeological structures can still be recorded:

The first zone covers an area of 400



Схема на района с положение на измерените профили.  
Мащаб: 1:2000, Локална координатна система.



Профил 01  
Поглед от юг

Мащаб: 1:100, Профилна координатна система.

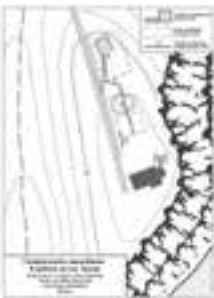
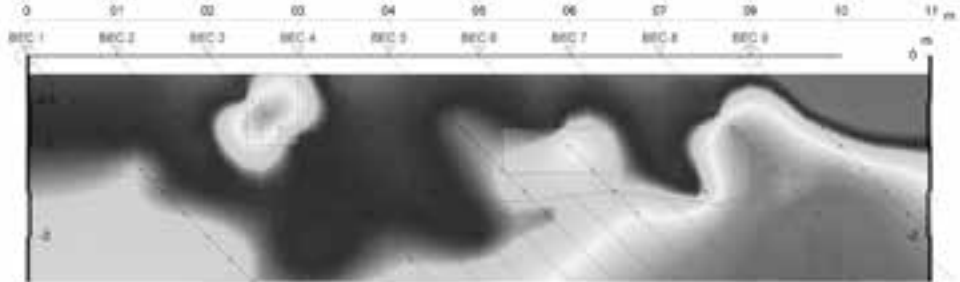
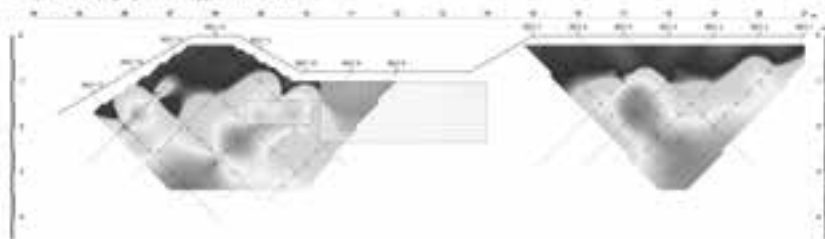


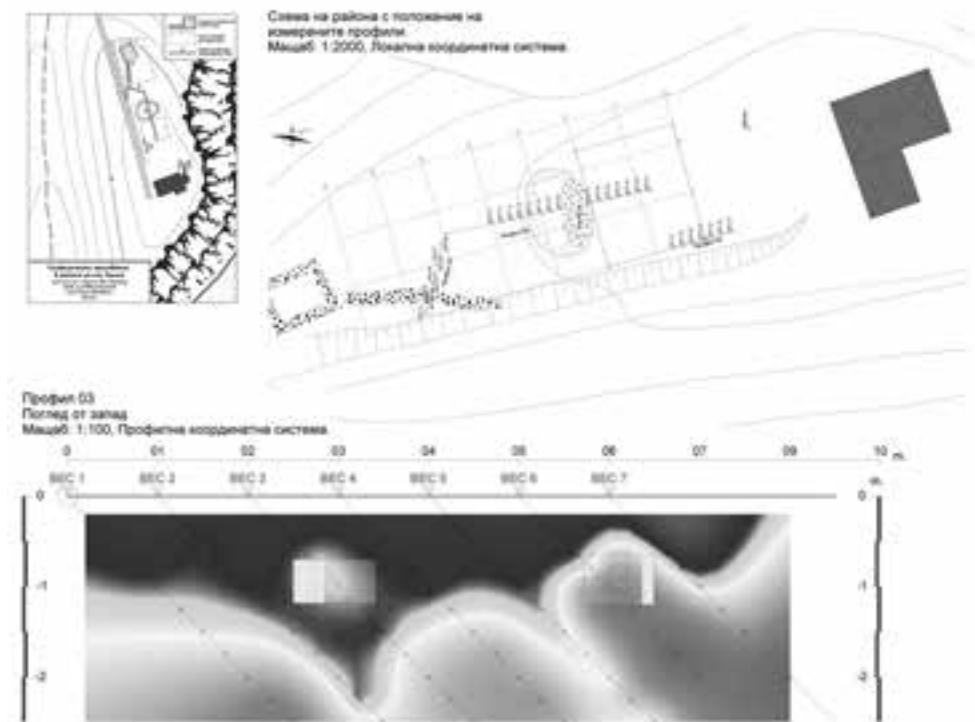
Схема на района с положение на измерените профили.  
Мащаб: 1:2000, Локална координатна система.



Профил 02  
Поглед от запад

Мащаб: 1:200, Профилна координатна система.





Обр. 7–9. Геофизични измервания на носа Емине – 2018 г.

Fig. 7–9. Geophysical measurements on Cape Emine

Втората зона е разположена на юг върху равна тераса и тя също обхваща приблизителна площ от 400 кв. м. При посещението на носа през есента на 2018 г. бе установено, че в рамките на една година са настъпили необратими и пагубни процеси на преплъзване, усукване и свличане на земните пластове, в които има наличие на археологически структури. Тази констатация важи в голяма степен за южната зона на носа.

Проучванията на носа протичат чрез използването на електросъпротивителни методи в три вертикални профила, като данните впоследствие са обработени във вертикални

sq. m. and is located at the northern foot of the cape. There, the mentioned tower and part of the fortress wall were documented in 2017.

The second zone is located in the south on a flat terrace; it also covers an approximate area of 400 sq. m. The surveys on the cape in the fall of 2018 revealed that within one year irreversible and damaging processes of landslide, torsion and landfalls of layers containing archaeological structures had taken place. This finding applies to a great extent to the southern area of the cape, too.

The research on the cape is per-

разрези. За целта е ползвано три-електродно Вертикално Електрическо Сондиране /BEC/ метод по профили. Избора за използване на електросъпротивителните методи бе предопределен вследствие особеностите на терена, а именно:

- Само южната част на терена на носа има сравнително равна част на площ, както бе споменато около 400 кв. м.

- Тази част поради множеството препятствия по терена, в това число и голямо пропадане с кръгла форма частично запълнена със строителни отпадъци, е крайно неподходяща за провеждане на каквито и да било GRP проучвания.

- Останалата северна част на терена представлява относително стръмни склонове от ската на хълма.

Резултатите от електрическото сондиране в резюмиран вид могат да бъдат обобщени както следва:

- При първия профил е налице силно контрастна високоомна зона с подложка от ниско привидно съпротивление. Като местоположение тази зона се корелира с трасе на вече локализираната крепостна стена, което дава основание да се предполага, че именно стената предизвиква високите стойности в привидното съпротивление в измерения разрез. Данните позволяват да се локализира неразкрит участък от стената подходящ за проучване чрез разкопки.

- При третият профил е установен дебел до 1,10 м на места почвен

formed using electrical resistance methods in 3 vertical profiles, with the data subsequently processed in vertical sections. For this purpose, three electrode Vertical Electric Sounding /VES / profile method was used. The choice to use the electrical resistance methods was determined by the specificity of the terrain, namely:

- Only the southern part of the cape is a relatively flat area; as mentioned above it covers ca. 400 sq. m.

- This part is extremely unsuitable for conducting any GRP research because of the many obstacles in the terrain, including the large round-shaped collapse partially filled with construction waste.

- The remaining northern part of the terrain is presented by the relatively steep slopes of the hillside.

The summarised results of the electrical sounding can be set forth as follows:

- In the first profile, there is a strong contrast, high-ohm zone with a pad of low apparent resistance. As a location, this area is correlated to a track of the already localised fortress wall, which suggests that the wall causes high values of apparent resistance in the measured section. The data allow us to locate an undiscovered section of the wall suitable for excavations.

- In the third profile, a soil layer up to 1.10 m is found in places, which can also be recognised as a cultural layer containing materials from different epochs. Anomalies that can be part of

слой, който може да бъде припознат и като културен пласт с материали от различни епохи. Тук са документирани аномалии, които могат да бъдат част от силно разбити структури (части от основи на зид 2).

Проучванията през есента на 2018 на нос Емине са добър ориентир за характера на обекта в дълбочина и зоните представляващи интерес за последвалото археологическо проучване.

Първите археологически разкопки в историята на обекта са проведени през месец май и юни 2019 г. (Обр. 10–13). Те са продиктувани от необходимостта да се документират силно застрашени от свлачищни процеси структури в северозападната част на носа. Разкопките се финансират от Национален исторически музей. В организационно отношение проучването е съгласувано с Командването на Военноморските сили на Р. България и РИОСВ-Бургас. В екипа на експедицията участват: Ръководител: проф. д-р Иван Христов Христов (НИМ);- Зам. ръководители: гл. ас. д-р Мария Манолова-Войкова (РИМ Варна); д-р Маргарита Попова (НИМ); д-р Милен Николов (РИМ-Бургас).

Целите, които си поставя екипа на НИМ, са свързани с провеждането на експедицията, са следните:

1. Провеждане на археологически разкопки в обсега на регистрирана кула и останки от трасе на крепостна стена, както и развитие на квадрати и тяхното проучване

highly broken structures (parts of wall 2 foundations) are documented here.

The investigations on Cape Emine in the autumn of 2018 are a good guide to the nature of the site in depth and the areas of interest for the subsequent archaeological survey.

The first archaeological investigations in the history of the site were conducted in May and June 2019 (Fig. 10–13). They were premised on the need to document highly endangered structures threatened by landslides in the northwestern part of the cape. The excavations are funded by the National Museum of History. From an organisational point of view, the research is coordinated with the Command of the Naval Forces of the Republic of Bulgaria and the Regional Inspectorate of Environment and Water – Burgas. The expedition team includes: Head: Prof. Dr. Ivan Hristov (NHM); deputy heads: Chief Ass. Prof. Dr. Maria Manolova-Voykova (RHM, Varna); Dr. Margarita Popova (NHM); Dr. Milen Nikolov (RHM, Burgas).

The goals of the NHM team, related to the expedition, were:

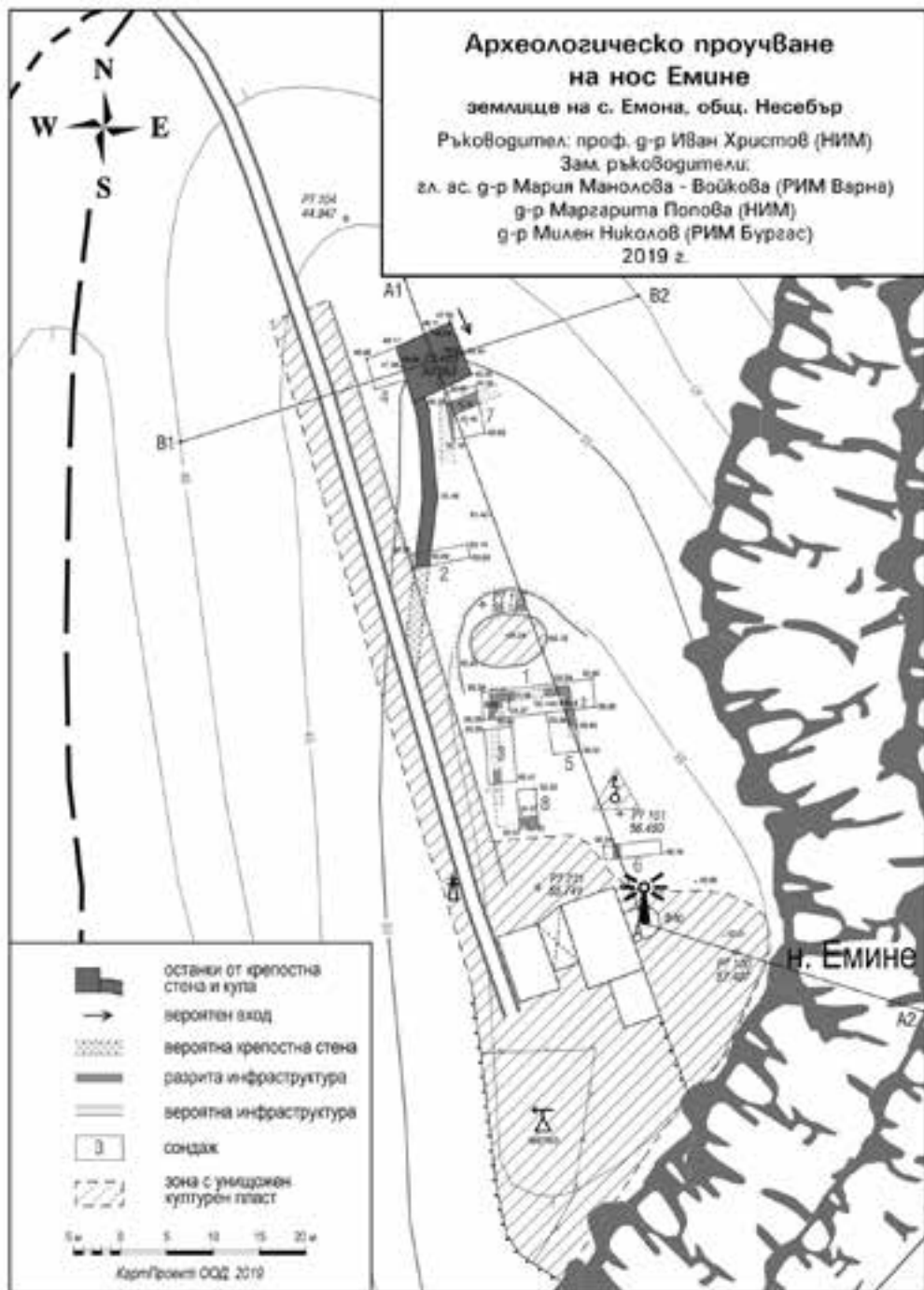
1. Undertaking archaeological excavations within the range of the recorded tower and ruins of a fortification wall, as well as developing trial squares and their exploration on the flat terrace north of the lighthouse and attempting to explore the maximum visible architecture without creating preconditions for its further sliding down the slope.

2. Geodetic surveying and map-



Обр. 10. План на местата за геофизично проучване през есента на 2018 г.

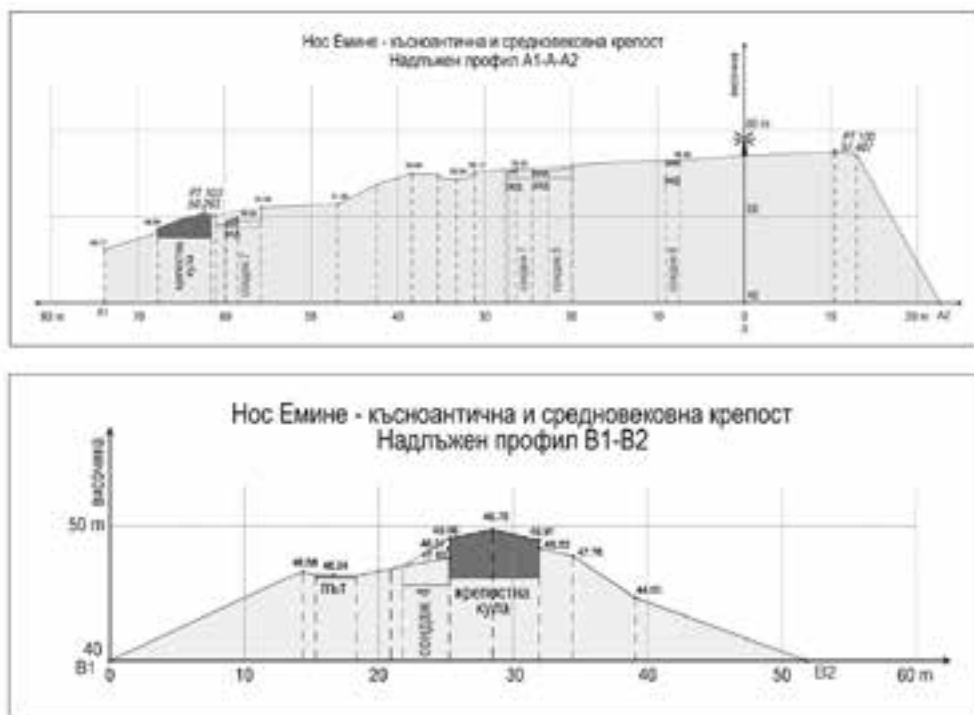
Fig. Plan of the sites for geophysical surveys in the autumn of 2018



Обр. 11. План на разкритите структури при разкопките през 2019 г.

Fig. 11. Plan of the uncovered structures during the excavations in 2018





Обр. 12–13. Надлъжни профили на носа и разкритите старини при проучванията през 2019 г.

Fig. 12–13. Longitudinal profiles of the cape and the exposed antique structures in the research in 2019

на равна тераса северно от фаровата постройка. Опит да се проучи максимално видимата архитектура без да се създадат предпоставки тя допълнително да бъде свлечена по склона.

2. Геодезично заснемане и картографиране на античното укрепление на нос Емине и околностите.

3. Определяне на местоположението в административно-териториално отношение на археологическите обекти и точната им локализация с помощта на GPS и/или други подходящи технически средства.

ping of the antique fortification on Cape Emine and the surrounding area.

3. Determining the location of the archaeological sites and their exact location in administrative-territorial relation by means of GPS and/or other appropriate technical means.

4. Collecting data on geomorphology, pedology, geology, hydrography, vegetation and others of the area.

5. Preparing an accurate and complete description of the visible parts of the sites and the related anthropogenic changes in the area.

4. Събиране на данни за геоморфологията, педологията, геологията, хидрографията, растителността и други на района.

5. Изготвяне на точно и пълно описание на видимите части на обектите и на свързаните с тях антропогенни промени в местността.

6. Събиране на находки от повърхността за получаване на данни за хронологията и вида на обекта.

7. Прецизиране на археологическо определяне на хронологията и вида на обекта.

8. Консервация на разкритите структури.

6. Collecting finds on the surface to obtain data on the chronology and the nature of the site.

7. Specifying the archaeological determination of the chronology and the type of the site.

8. Undertaking conservation of the revealed structures.



### III. Археологическо проучване на ранновизантийската и средновековна крепост на нос Емине през 2019 г.

### III. Archaeological Research of the Early Byzantine and Medieval Fortress on Cape Emine

#### III.1. Разположение

Нос Емине се намира на 2 км юго-източно от с. Емона, Бургаска област. Обявен е за природна забележителност през 1976 г. Носът представлява стръмен скален откос с височина 57,70 м, образуван в скалите на Еминската свита вследствие абразивната дейност на Черно море. В основата му по-здравите турбидитни пластове от песъчливи варовици изграждат греди, които са впадени навътре в морето. Нос Емине е геоморфоложки феномен и най-източната част от т. нар. Еминска планина, дял от Източна Стара планина, в Област Бургас, между р. Луда Камчия и Черно море (Мичев др. 1980, 201). Определяна е и като Камчийско-Емински дял на Стара планина (Николов, Йорданова 1997, 40).

Еминска планина се простира с посока изток–запад, с дължина около 60 км и ширина 15–18 км. На запад долината на Голяма река (десен приток на Луда Камчия) я отделя от Карнобатска планина, а на изток и югоизток със стръмни склонове

#### III.1. Location

Cape Emine is located 2 km southeast of the village of Emona, Burgas Province. It was declared a natural landmark in 1976. The cape is a steep rocky slope with a height of 57.70 m, formed in the rocks of the Eminska Planina as a result of the abrasive activity of the Black Sea. At its base, the harder turbidite layers of sandy limestone form sequences that extend inward into the sea. Cape Emine is a geomorphological phenomenon and the easternmost part of the so-called Eminska Planina Mountain, a branch of the Eastern Stara Planina Mountain in Burgas Province, between the Luda Kamchia River and the Black Sea (Michev et al. 1980, 201). It is also defined as the Kamchiya-Emine Mountain branch of the Balkan range (Nikolov, Jordanova 1997, 40).

The Emine Mountain stretches east-west and is about 60 km long and 15–18 km wide. To the west, the valley of Golyamata Reka (i.e. river) (right tributary of the Luda Kamchia River) separates it from the Karnobat Moun-

се спуска към Черно море като завършва с изследваният нос Емине. На север долината на р. Двойница я отделя от Камчийска планина, а след това чрез три ниски седловини: източно от с. Булаир, и при с. Каменияк се свързва със същата планина. На юг долината на Хаджийска река и ниска седловина (211 м н. в.) я отделя и същевременно свързва с Айтоска планина.

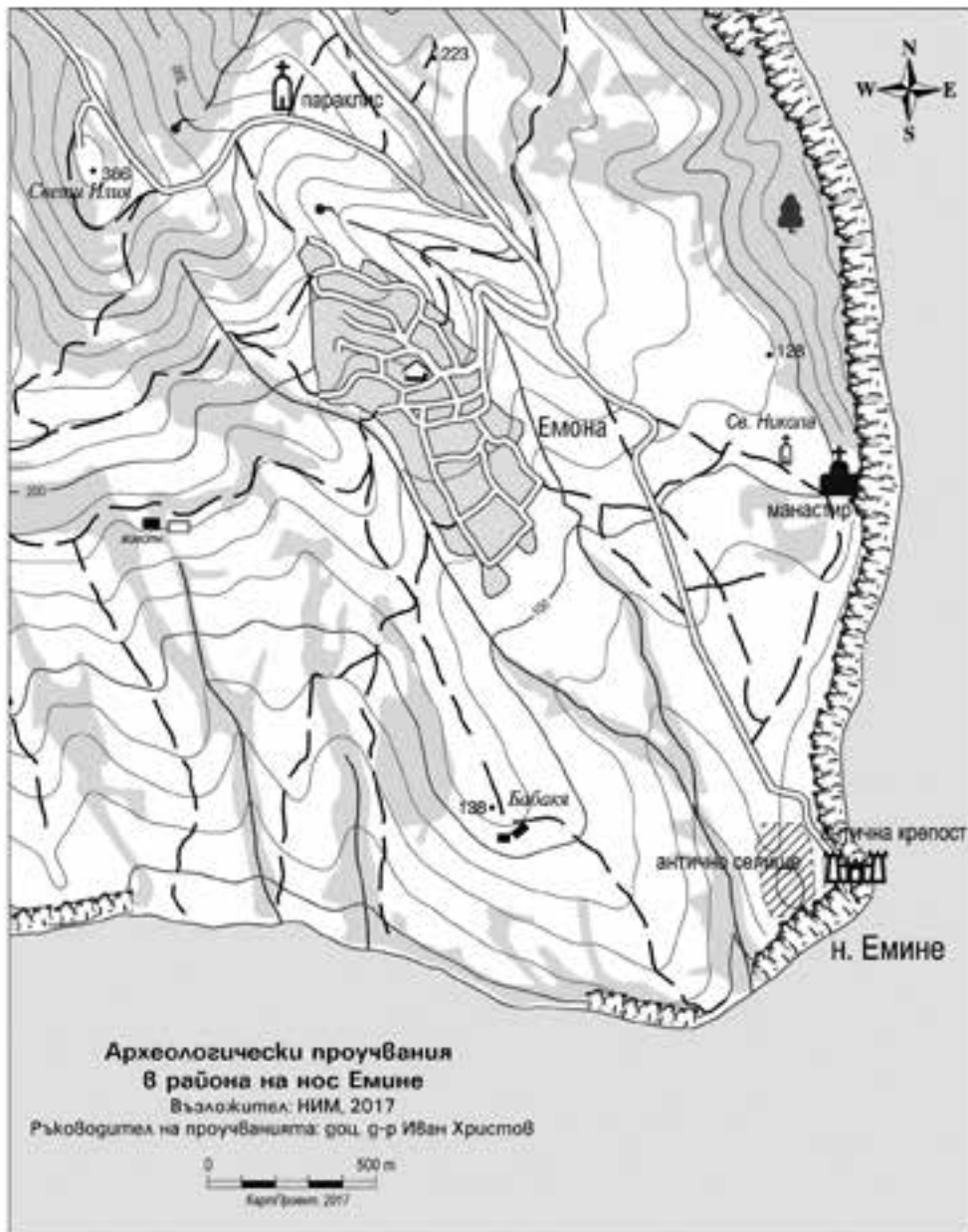
Еминската планина е ниска с широко и плоско било, което постепенно се понижава на изток до 400–500 м. Най-високата точка връх Мандрабаир (620,7 м) се намира в най-западната ѝ част, южно от с. Снягово. Други по-високи върхове са: Гьозтепе (520 м, източно от Дюлинския проход) и Свети Илия (386 м, в най-източната част западно от с. Емона).

В историческата литература носа и неговата близка околност се свързват с наличието на стара крепост („Палеокастро“), локализирани антични селища, манастирски постройки и малки параклиси (Обр. 1–4).

tain, and to the east and southeast its steep slopes descend to the Black Sea, ending with Cape Emine. To the north, the valley of the river Dvoynitsa separates it from the Kamchiyska Mountain, and then through three low saddles to the east of the village of Bulair, it connects to the same mountain at the village of Kamenyak. To the south, the valley of the Hadzhiyska River through a low saddle (211 m a.s.l.) both separates and connects it to the Aytoska Mountain.

The Emine Mountain is low with a wide and flat ridge, which gradually lowering eastwards to 400–500 m. Its highest point Mandra bair peak (620.7 m) is located in its westernmost part, south of the village of Snyagovo. Other relatively higher peaks are Gyoztepe (520 m, east of Dyulinski Prohod) and Sveti Iliya (386 m, in the easternmost part to the west of Emona).

In the historical literature, the cape and its vicinity are associated with the existence of an old fortress (Paleokastro), localised ancient settlements, monastery buildings and small chapels (Fig. 1–4).



Обр. 1. Карта на археологически обекти около нос Емине

Fig. 1. Map of the archaeological sites in the surroundings of Cape Emine



Обр. 2–3–4. Нос Емине – панорамни снимки  
Fig. 2–3–4. Cape Emine. Panoramic view

---

### III.2. Разположение и характеристика на сондажите

---

Съгласно програмата на проведената през 2019 г. експедиция са заложени 8 броя сондажи в два сектора: северозападен и югоизточен със строго фиксирани на терена координати. Нивата на постоянните репери за измерване са:

Репер 1 – 56,45 м н. в.; Репер 2 – 55,18 м н. в. и Репер 3 – 50,26 м н. в. Общата площ на сондажите е 124 кв. м (Обр. 5).

Те обхващат всички възможни места за разкопаване в границите на укрепената площ, където културният пласт не е нарушен от активно съвременно строителство датирано от 1880 г. до наши дни.

#### Сондаж № 1.

Ориентация запад–изток и размери: север–юг – 3 м и запад–изток – 12 м. Сондажът отстои на: 19,70 м от североизточния ъгъл на постройката към фара; на 23 м от ъгъла между постройката и фара и на 5,70 м от южната страна на голямо пропадане в северния край на равната тераса (Обр. 6). По повърхността са намерени съвременни строителни отпадъци (пирони, части от греди, бетонни колове и др.) – части от лека постройка от близкото минало, разположена в тази част на терена. След премахването на горния слой

---

### III.2. Location and characteristics of the trial trenches

---

According to the program of the expedition undertaken in 2019, eight trial trenches were set in two sectors: northwestern and southeastern with strictly fixed coordinates on the terrain. The levels of the fixed measuring benchmarks are:

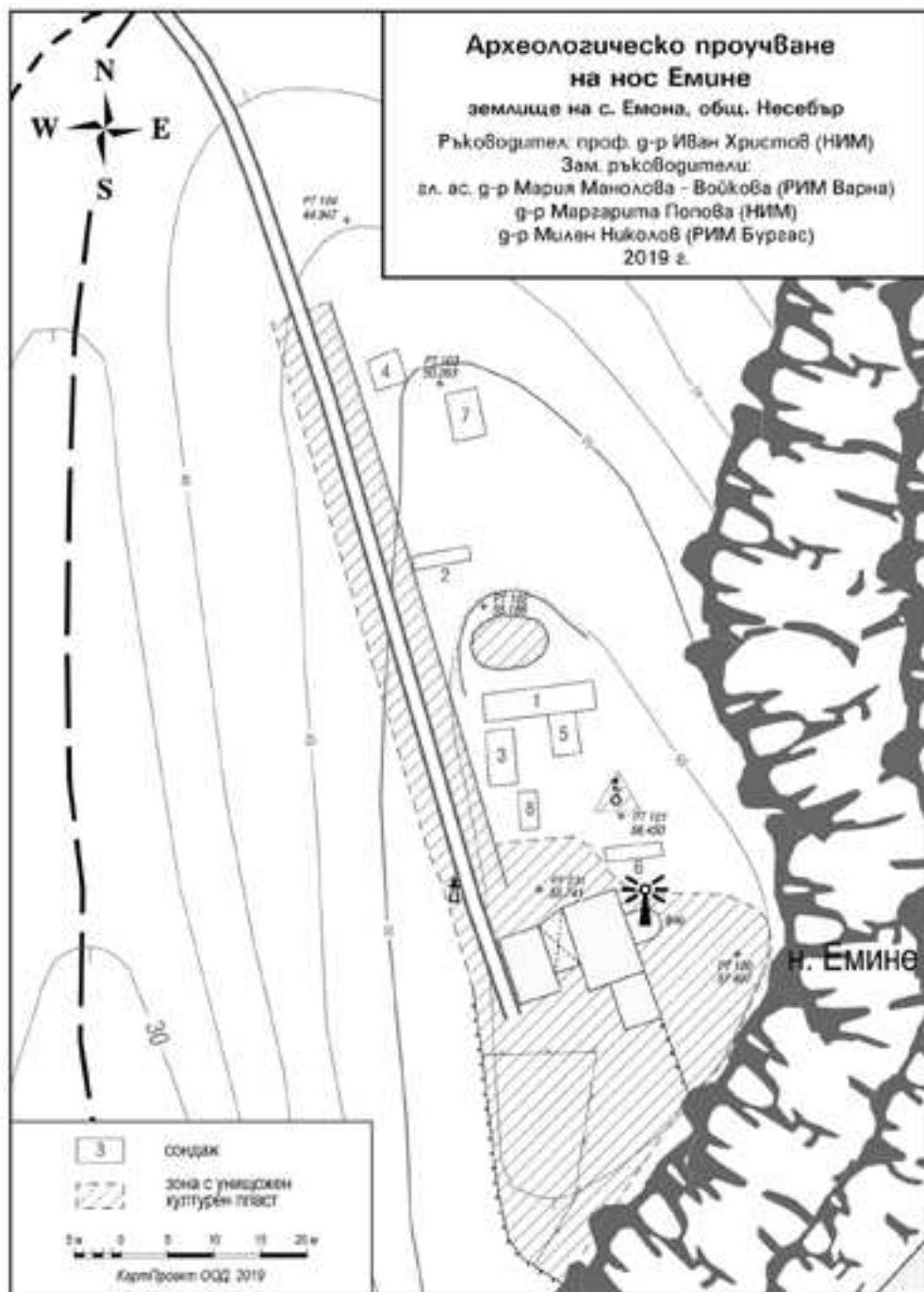
Mark 1 – 56.45 m a.s.l.; Mark 2 – 55.18 m a.s.l. and Mark 3 – 50.26 m a.s.l. The total area of the trenches is 124 sq. m. (Fig. 5).

They cover all possible places suitable for excavations within the fortified area where the cultural stratum is not disturbed by active modern construction works dating from 1880 to the present day.

#### Trench № 1.

East-west orientation and dimensions: north–south – 3 m and east-west – 12 m. The trench is set 19.70 m from the north–east corner of the outbuilding to the lighthouse, 23 m from the corner between the outbuilding and the lighthouse and 5.70 m from the south side of a large collapse at the northern end of the flat terrace (Fig. 6). On the surface modern construction waste (nails, parts of beams, concrete stakes) was found as well as parts of a light outbuilding from the recent past, located in this part of the terrain. After removal of the top layer (sod) the

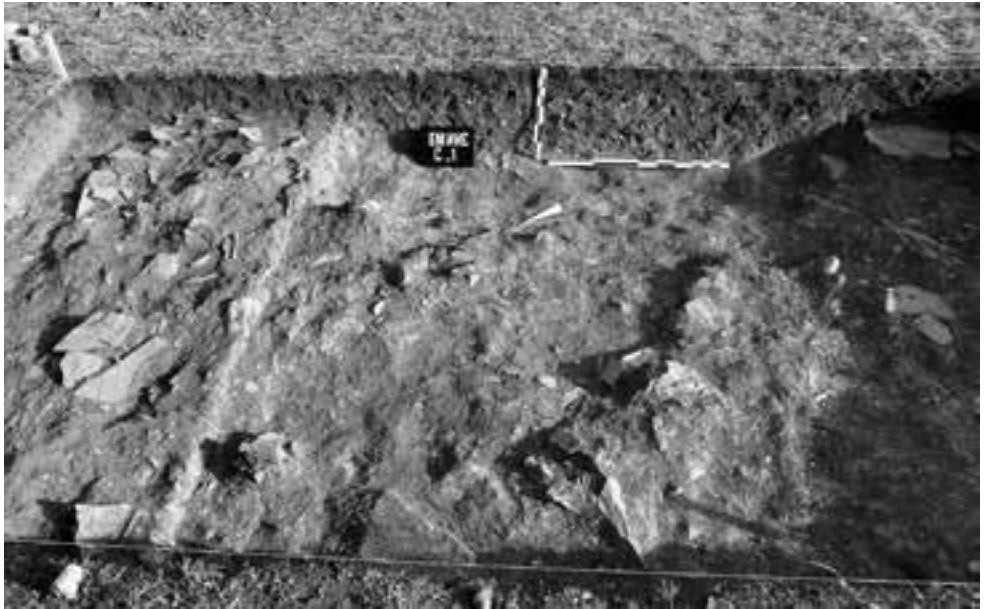




Обр. 5. План на археологическите сондажи  
Fig. 5. Plan of the archaeological trial trenches



Обр. 6. Сондаж № 1 / Fig. 6. Trench № 1



Обр. 7–8. Сондаж № 1 / Fig. 7–8. Trench № 1

(чим) се навлезе в дълбочина (около 0,10–0,12 м) в пласт от рохка пръст, примесена с дребни, необработени камъни. Керамиката в този пласт е в сравнително ниска концентрация. Представена е от фрагменти от строителна (тухли и керемиди) и битова керамика. Част от битовата е представена от обезличени фрагменти, докато останалата съдържа различни части от амфори, някои с гребенчат орнамент, тънкостенни и дебелостенни съдове, части от питос. Открити са и няколко фрагмента от средновековни сграфито паници. Наблюденията върху фрагментите керамика дават основание тя да бъде свързана с времето на Късната античност, Средновековието (XIII–XIV в.) и Османския период (XV–XVII в.).

Предвид изясняване на стратиграфията е оставено контролно ребро, с ориентация север–юг и ширина от 0,80 м. Реброто отстои на 6 м от източния край на сондажа (Обр. 7–10).

В източната част на сондажа, на около 0,15 м от съвременното ниво (55,05 м н. в.) е достигнато до жълтеникав пласт от натрошени камъни – материковата скала (леска). Между тях е открито малко количествено керамика от времето на Късната античност и Средновековието. Открити са и няколко фрагмента от амфори от предримския период и няколко животински кости.

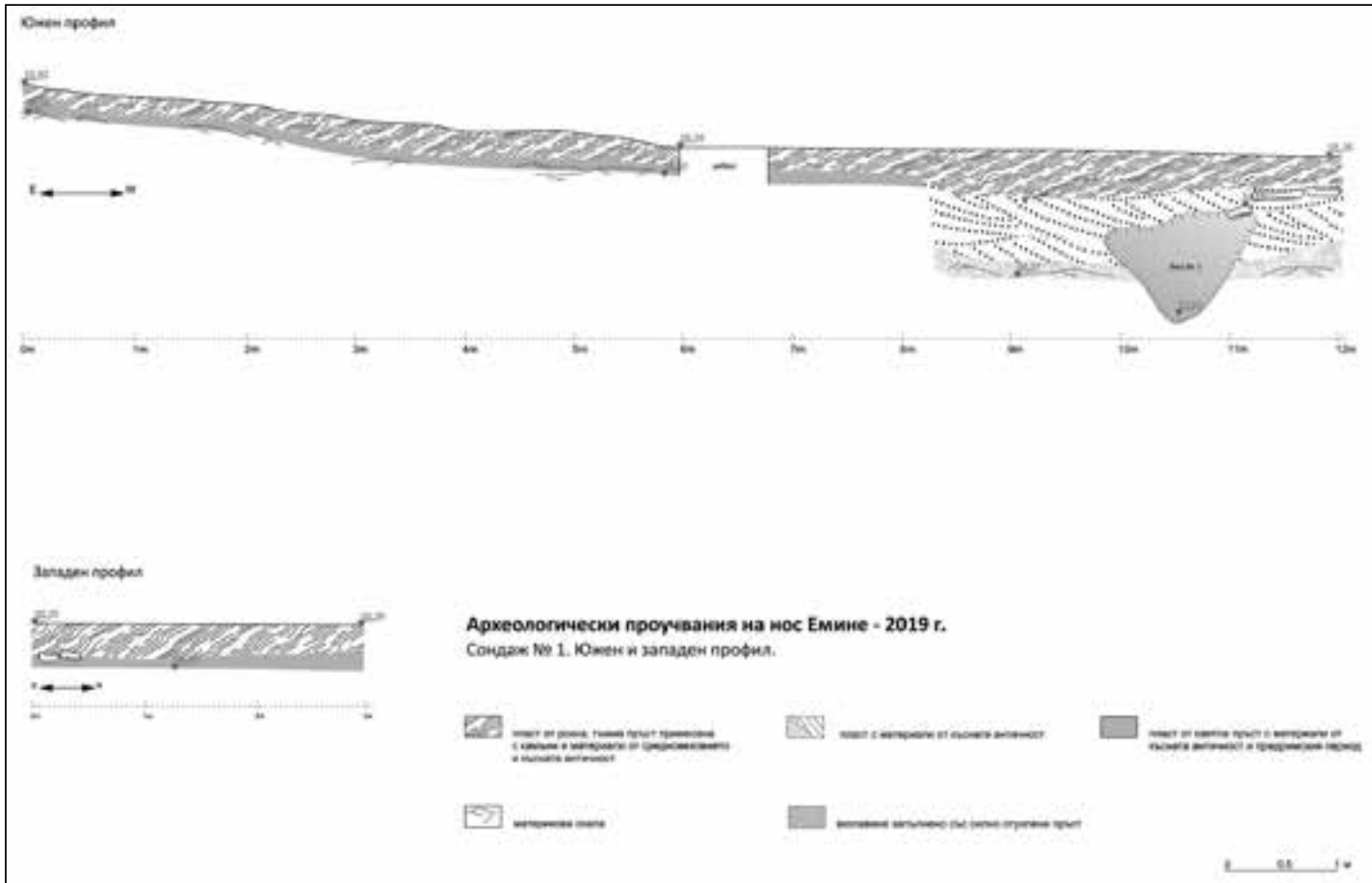
В западната част на сондажа след първия пласт на ниво

trench went deep (about 0.10–0.12 m) into a layer of loose soil mixed with small, untreated stones. The ceramics in this layer is of relatively low concentration. It is represented by fragments of building (bricks and tiles) and household ceramics. Part of the household ware is actually non-identifiable fragments, while the rest contains different parts of amphorae, some with comb ornament, thin-walled and thick-walled vessels, parts of pithoi. Several fragments of medieval sgraffito bowls have also been found. The observations on the ceramic fragments give grounds for associating them with the time of the Late Antiquity, the Middle Ages (13th–14th centuries) and the Ottoman period (15th–17th centuries).

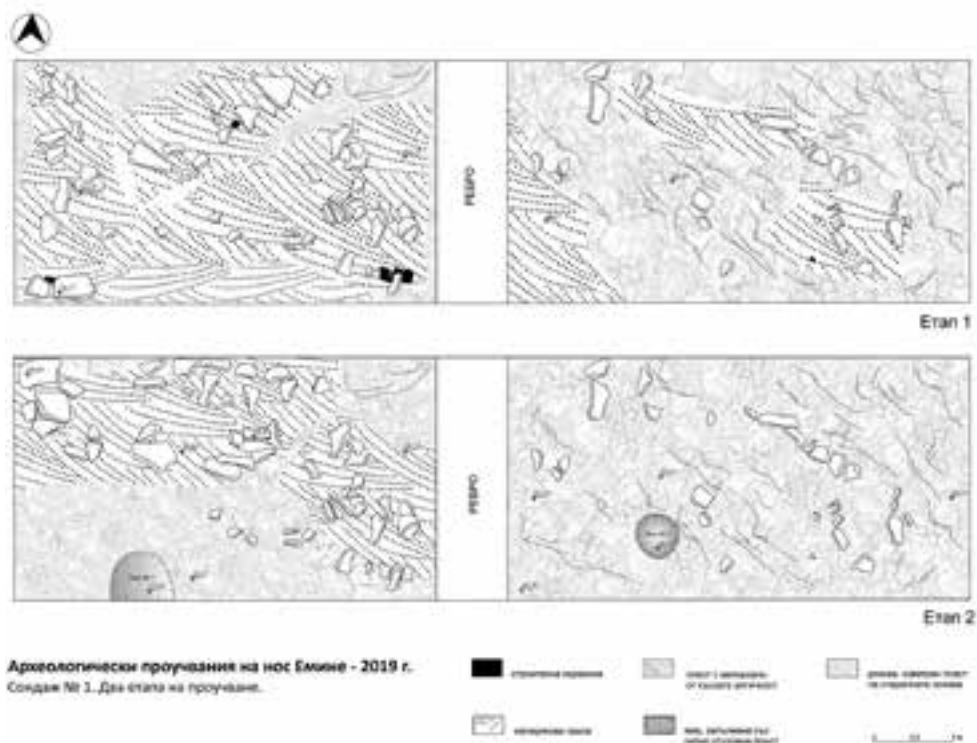
In order to clarify the stratigraphy, a control rib was left, with a north–south orientation and a width of 0.80 m. The rib is 6 m away from the eastern end of the trench (Fig. 7–10).

In the eastern part of the trench, about 0.15 m from the current level (55.05 m a.s.l.), a yellowish layer of crushed stones and continental rock (“shale”) is reached. Mixed with them is a small amount of late antique and medieval pottery. Several fragments of pre-Roman amphorae and several animal bones also occur.

There were burnt spots, disarranged unworked stones and parts of bricks in the western part of the trench after the first layer at 54.85 m a.s.l. Among the stones were copper late antique coins dating to the early



Обр. 9. Профили и хоризонтални планове от сондаж № 1 / Fig. 9. Profiles and horizontal layers in trench № 1



Обр. 10. Профили и хоризонтални планове от сондаж № 1

Fig. 10. Profiles and horizontal layers in trench № 1

54,85 м н. в. са разкрити отухлявания, необработени камъни и части от тухли, без подредба. Между камъните се намериха медни късноантични монети от началото на V век. Керамиката отново е в сравнително ниска концентрация, като преобладават частите от съдове от времето на Късната античност. Открити са отново няколко фрагмента средновековна и предримска керамика. Наблюденията върху разкритата ситуация и материалите дават основание да се предположи, че в тази част на терена е имало сграда, вероятно от времето на Късната античност, която е била разрушена по време на

5th century. The ceramics was again of a relatively low concentration, with parts of vessels from the Late Antiquity prevailing. Several pieces again of medieval and pre-Roman pottery were unearthed. The observations on the situation and materials revealed suggest that a building existed in this part of the terrain, probably from the time of Late Antiquity, which was destroyed during the later stages of habitation on the headland. Probably in the recent past, during the construction of the lighthouse, the terrain was levelled, which led to the ruination of the archaeological structures.

по-късните етапи на обитаване на носа. Вероятно в близкото минало, при строителството на фара, теренът е бил заравнен, което е довело до унищожаване на археологическите структури.

В югоизточната част на западната половина на сондажа е достигнато до петно от отухлен кирпич и въглини. Отухленият кирпич е запълнител на вкопаване (Яма № 1) с овална форма и размери 0,50/0,50 м, което в южна посока продължава извън границите на проучваната площ. В нея са открити части от няколко амфори, части от различни трапезни съдове и фрагменти от керемиди. След изчерпване на запълнителя е установено, че ямата е вкопана в стерилен пласт, като формата ѝ е овална, а дъното ѝ се стеснява в дълбочина. Ямата се регистрира непосредствено под деструкциите от сградата от времето на Късната античност, като в дълбочина достига до 1,20 м (53,95 м н. в.).

При престъргване на източната част на сондажа се установи наличието на още едно вкопаване (Яма № 2), запълнено с отухлен кирпич. В тази част на терена основната скала излиза плитко, на около 0,20–0,30 м под повърхността, поради което Яма № 2 се регистрира само на ниво вкопаване (размери 0,50/0,50 м) в основната скала.

### **Сондаж № 2.**

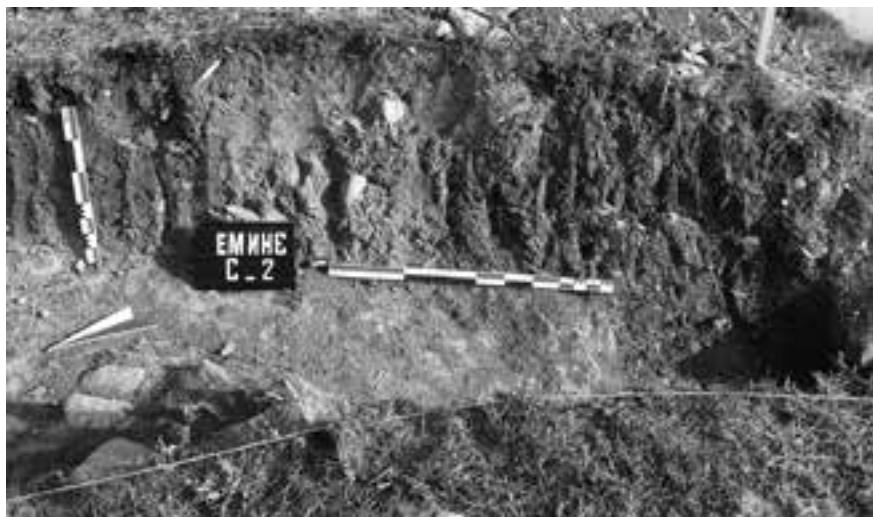
Разположен е на склона под равната тераса. Той е с ориентация

In the southeastern part of the western half of the trench there was a spot of burnt adobe and coals. The burnt brick was filler of a pit (Pit No. 1), oval in shape and measuring 0.50/0.50 m, which in the south direction extended beyond the investigated area. Parts of several amphorae, fragments of different tableware and tiles occurred in the pit. After the filler was exhausted, it was found that the pit was dug into a sterile layer, its shape was oval, its bottom narrowing in depth. The pit was recorded immediately below the ruins of the building from Late Antiquity, reaching a depth of 1.20 m (53.95 m a.s.l.).

When the eastern part of the trench was scraped and brushed clean, it was found that there was another pit (Pit No. 2), filled with burnt adobe. In that part of the terrain the mainland rock emerged shallowly, about 0.20–0.30 m below the ground surface, which is why Pit No. 2 was recorded only at the digging level (dimensions 0.50/0.50 m) in the main rock.

### **Trench № 2.**

It is located on the slope below the flat terrace. It is west-east oriented and measures: north–south – 1.50 m and west-east 6 m (Fig. 11–15). The purpose of the trenching is to track and intersect part of the western fortress wall. In the surface layer, the situation is similar to that in trench No. 1. The layer is of loose brown soil mixed with untreated stones and small frag-

Обр. 11–12. Сондаж № 2 / *Fig. 11–12. Trench № 2*

запад- изток и размери: север–юг – 1,50 м и запад–изток 6 м (Обр. 11–15). Целта на сондажа е да проследи и пресече част от западната крепостна стена. В повърхностния пласт ситуацията е аналогична на тази при сондаж № 1. Работи се в пласт от рохка пръст с кафяв цвят, примесена с необработени камъни

fragments of bricks. Fragments of late antique ware (amphorae with comb ornament, tableware), several fragments of sgraffito bowls, as well as several parts of black glaze vessels are among the ceramic finds. The ceramic shards are of low concentration. In the eastern part of the trench, the base rock is reached at the level of 48.14 m



Обр. 13–14.  
 Детайл от  
 крепостната стена  
 в сондаж № 2

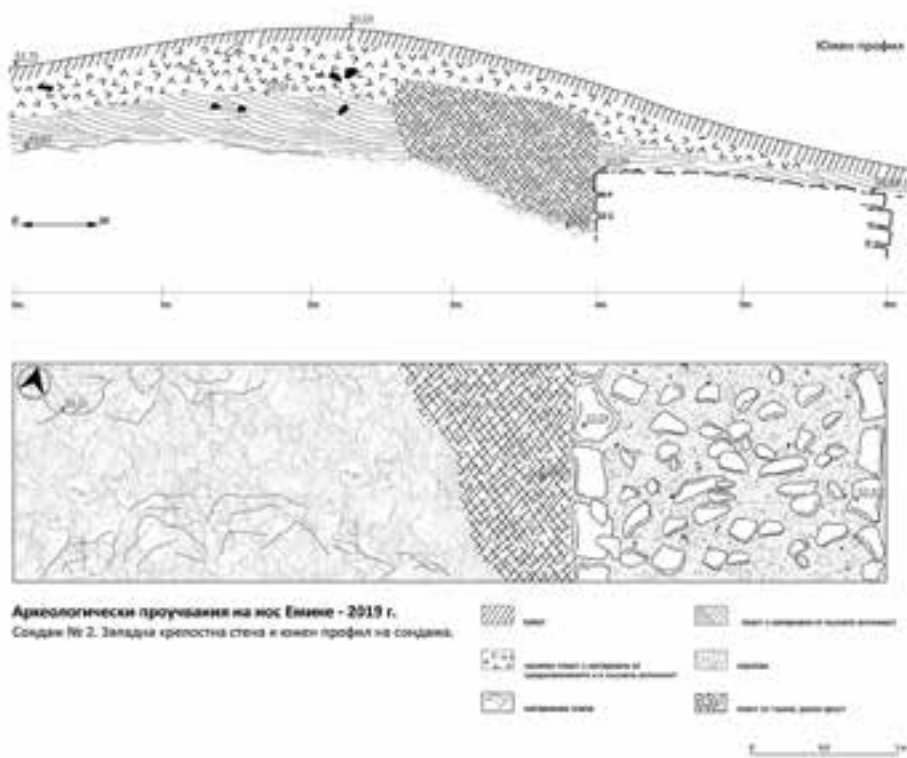


Fig. 13–14. The  
 fortress wall in  
 trench № 2, detail



и малки фрагменти от тухли. Сред керамиката са открити фрагменти от съдове от Късната античност (амфори с гребенчат орнамент, трапезна керамика), няколко фрагмента от сграфито паници, както и няколко части от чернофирнисови съда. Керамиката е в ниска концентрация.

a.s.l. In the western part of the trench, at a level of 47.97 m a.s.l., a detail of the western fortress wall is completely uncovered. In depth, its inner surface is exposed. The wall is 2 m wide and built of stones laid on mortar. In substructure, the wall is revealed at a height of 0.45 m.



Обр. 15. Графично представяне на профил в сондаж № 2

Fig. 15. Graphic presentation of the profile in trench № 2

В източната част на сондажа, на ниво 48,14 м н. в. е достигнато до основната скала. В западната част на сондажа, на ниво 47,97 м н. в., е изцяло почистен детайл от западната крепостна стена. При навлизане в дълбочина е разкрито вътрешното й лице. Стената е с ширина от 2 м и е изградена от камъни, споени с хоросан. Тя е разкрита в субструкция на височина 0,45 м.

### Сондаж № 3.

Разположен е на 1 м югозападно от сондаж № 1. Сондажът е с ориентация север–юг и размери: север–юг 6 м и запад–изток 3 м.

### Trench № 3.

It is located 1 m southwest of trench No. 1. It is north–south oriented and measures 6 m north–south and 3 m west–east.

The layer is of loose brown soil mixed with small and medium-sized untreated shale stones. The ceramics is in a very low concentration. Among these are fragments of vessels from Late Antiquity. Unearthed are parts of amphorae, a pithos fragment, as well as several pieces of sgraffito bowls. Fragments of the so-called Phocaeen red-glaze late antique pottery are also found (Fig. 16–17).

Работено е в пласт от рохка пръст с кафяв цвят, примесена с дребни и средни по размер необработени, плочести камъни. Керамиката е в много ниска концентрация. Сред нея има фрагменти от съдове от времето на късната античност. Открити са части от амфори, фрагмент от питос, както и няколко части от сграфито паници. Намерени са и фрагменти от т. нар. „Фокейска“ червенолакова късноантична керамика (Обр. 16–17).

#### Сондаж № 4.

Разположен е западно и непосредствено до външното лице на единствената регистрирана кула с размери: север–юг 4 м и запад–изток 2 м. В този участък градежът е най-добре запазен и сравнително слабо засегнат от разломите пресичащи терена. Работата в този участък е затруднена и от факта, че непосредствено под запазените части от стената преминава съвременния път към фара (Обр. 18).

След отстраняването на много нападали камъни се навлезе в дълбочина в пласт от рохка, пепелива пръст, обилно премесена с парчета хоросан и камъни от стената. Керамиката е малко и не се отличава от разкритата в останалите сондажи. Освен малкото части от съдове от средновековието са открити и фрагменти от различни керамични форми, предимно амфори, от времето на Късната античност. Установено е, че външното лице на кулата е запазено

#### Trench № 4.

It is located to the west and immediately at the outer face of the only documented tower, measuring north–south 4 m and west–east 2 m. The wall in this section is best preserved and relatively slightly affected by faults intersecting the terrain. The work is also hampered by the fact that the modern road to the lighthouse passes immediately at the preserved parts of the wall (Fig. 18).

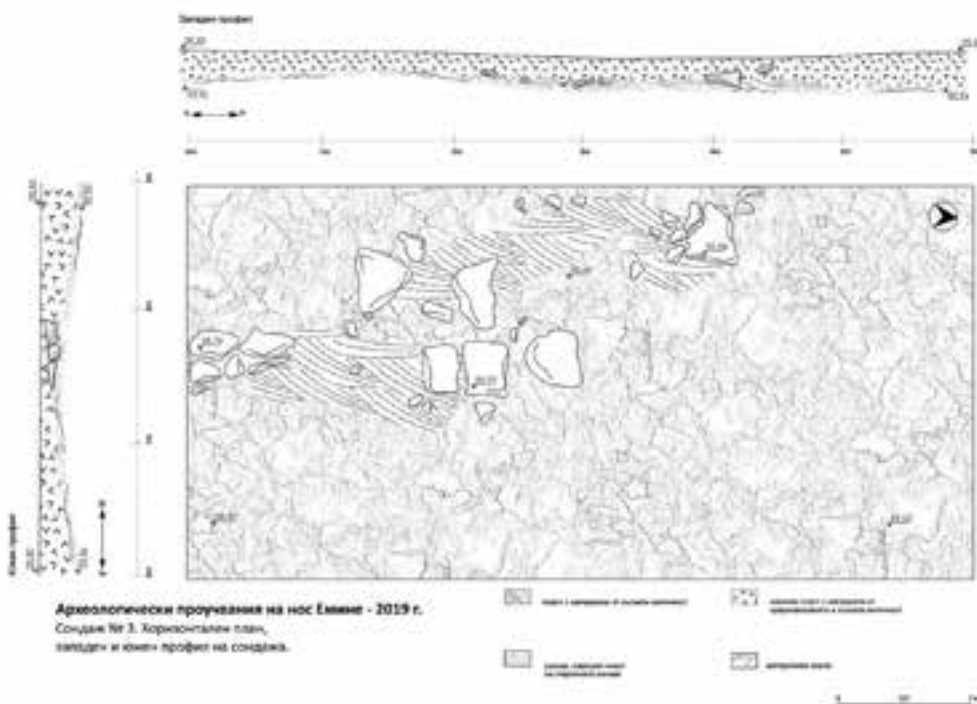
After the removal of the many fallen stones, the digging was deep into a layer of loose, ashy soil, heavily mixed with mortar pieces and stones from the wall. The ceramics is a little and do not differ from that found in the other trenches. In addition to the few parts of vessels from the Middle Ages, fragments of various ceramic shapes, mainly amphorae, from the time of Late Antiquity are found. The outer face of the tower is preserved at a height of 1.53 m (49.11–47.58 m a.s.l.). The superstructure is exposed at a height of 0.74 m, which makes five courses of stones. Through an embankment 0.45 m high, the superstructure passes to the foundation (of a single row of 0.34 m high stones), which lies directly on the main rock.

#### Trench № 5.

The trench is an extension in the south direction of the southeastern end of trench No. 1. It is north–south oriented and measures west–east 3 m and north–south 4.50 m. After the re-



Обр. 16. Сондаж № 3 – поглед от северозапад  
Fig. 16. Trench № 3. View from northwest



Обр. 17. Хоризонтален план и профили в сондаж № 3  
Fig. 17. Horizontal plan and profiles in trench № 3



Обр. 18. Сондаж № 4 / Fig. 18. Trench № 4

във височина на 1,53 м. Суперструкцията е разкрита във височина на 0,74 м или в пет реда камъни. Чрез банкет с височина 0,45 м суперструкцията преминава към основата (от един ред камъни с височина 0,34 м), която е директно фундирана върху основната скала.

#### **Сондаж № 5.**

Сондажът се явява уширение в южна посока на югоизточния край на Сондаж № 1. Той е с ориентация север–юг и размери: запад–изток 3 м и север–юг 4,50 м. След премахване на горния, хумусен пласт, е проникнато в дълбочина в рохка, кафява пръст, примесена с дребни ломени камъни. Разкрити са силно

removal of the upper humus layer, the digging was deep into a loose, brown soil, mixed with small-sized crushed stones. Highly fragmented parts of tiles and bricks were uncovered, as well as iron nails and part of a structure located there. As to the ceramics, fragments of amphorae from Late Antiquity prevail. Several small pieces of vessels have been found that can be associated with the pre-Roman period. Upon digging deep within the trench (at level 55.56 m a.s.l.), we reached several broken stones arranged in a row, probably the last part of the substructure of a wall with a northwest-southeast orientation. It can be assumed that this part of the construction and

фрагментирани части от керемиди и тухли, както и железни гвоздеи, част от градеж, разположен на това място. Сред керамиката преобладават части от амфори от времето на Късната античност. Открити са и няколко дребни фрагмента от съдове, които могат да бъдат свързани с предримския период. При навлизането в дълбочина (ниво 55,56 м н. в.) в рамките на сондажа е достигнато до няколко ломени камъка в ред, вероятно последната част от субструкцията на зид, с ориентация северозапад-югоизток. Може да се предположи, че тази част от градеж и аналогичните такива, разкрити в сондаж № 1 и № 3 маркират очертаванията на сграда, разположена в тази част на терена. Разкритите материали, основно части от керамични съдове (фрагменти от амфори, части от капаци на съдове и фрагменти от капаци, кани и други) дават основание градежът да бъде свързан с времето на Късната античност. При навлизане в дълбочина е установено, че камъните залягат върху пласт от светла, глинеста пръст, която съдържа части от съдове от предримския период (части от съдове, предимно амфори и много фрагментирани части от керемиди). На ниво 55,19 м н. в. се достигна и до основната скала (Обр. 19–20).

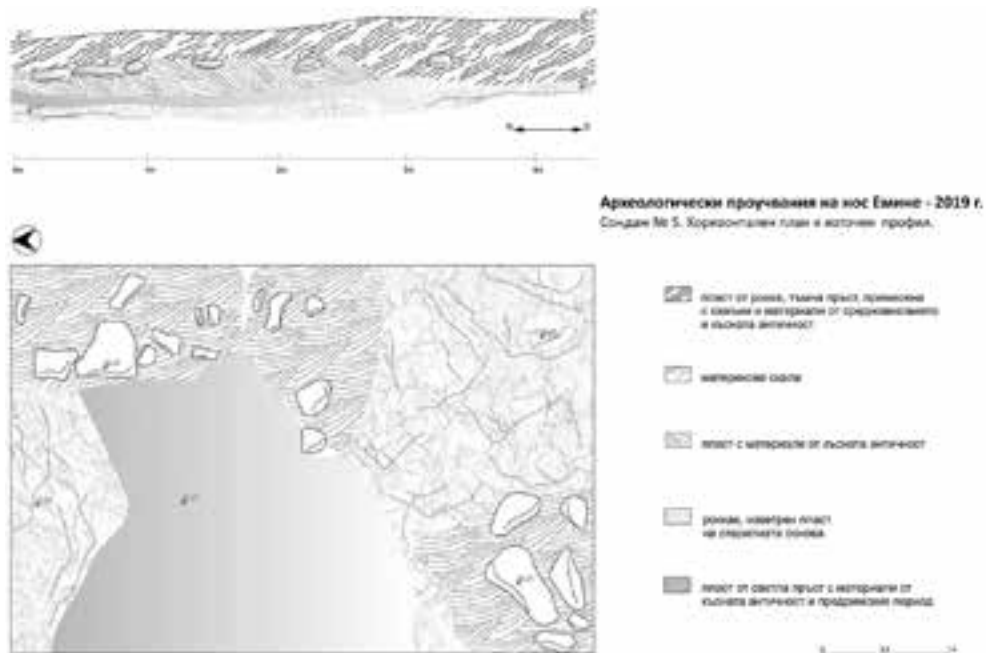
#### **Сондаж № 6.**

Той е разположен южно и непосредствено до метеорологична антена. Целта на сондажа е да бъдат про-

the similar ones uncovered in trenches No 1 and No 3 outline a building situated in that part of the terrain. The collected materials, mainly parts of ceramic ware (fragments of amphorae, parts of lids of vessels and jars, etc.) give grounds for the construction to be attributed to the time of Late Antiquity. While continuing the digging into depth, it was found that the stones lay on a layer of light, clayey soil containing parts of vessels from the pre-Roman period (mainly amphorae and very fragmented tiles). The mainland rock was reached at the level of 55.19 m a.s.l. (Fig. 19–20).

#### **Trench № 6.**

It is positioned to the south of and just next to the meteorological antenna. The purpose of the trenching is to trace the cultural strata in that part of the terrain, the closest to the lighthouse and the outbuilding to it. The trench is of west-east orientation and dimensions: east-west – 6 m and north-south – 1.50 m. Again, the recorded stratigraphic situation is similar to that in the other trial trenches (Fig. 21–23). The ceramics is of low concentration. Highly fragmented parts of the sgraffito bowls and other vessels from the end of the 13th to the beginning of the 14th centuries were unearthed. Small charcoals and a few animal bones were found in places. At the level of 56.48 m a.s.l. in the eastern part of the trench the mainland rock is reached, while in the western part, at



Обр. 19. Хоризонтален план и профили в сондаж № 5  
Fig. 19. Horizontal plan and profiles in trench № 5



Обр. 20. Сондаж № 5 – общ поглед / Fig. 20. Trench № 5. General view

следени културните напластявания в тази част на терена, която се явява и най-близка до фара и постройката към него. Сондажът е с ориентация запад–изток и размери: запад–изток – 6 м и север–юг – 1,50 м. Отново е документирана стратиграфска ситуация аналогична на останалите сондажи (Обр. 21–23). Керамиката е в ниска концентрация. Открити са силно фрагментирани части от сграфито паници и съдове от края на XIII – началото на XIV в. На места са открити дребни въгленчета и малко животински кости. На ниво 56,48 м н. в. в източната част на сондажа е достигнато до основната скала, докато в западната, на ниво 56,31 м н. в. – до няколко ломени камъка без подредба. Може да се предположи, че разкритите камъни в западната част на сондажа са част от субструкцията на градеж, аналогичен на този, регистриран в сондажи № 1, № 3 и № 5. За съжаление поради близостта на сондаж 6 до съвременни постройки в тази част на носа, градежът е унищожен и от него са запазени само следи.

### **Сондаж № 7.**

Той се намира до вътрешното лице на зид, разположен източно от крепостната стена и югоизточно от южната страна на кулата. Сондажът е с размери: запад–изток 4 м и север–юг 6 м. Първоначално са разчистени свлечените камъни и ниската гъста растителност, покриващи площта на сондажа. При

the level of 56.31 m a.s.l. to several broken stones without arrangement. It can be assumed that the exposed stones in the western part of the trench are part of a substructure of a building similar to that registered in trenches No 1, No 3 and No 5. Unfortunately, due to the proximity of trench 6 to modern structures in this part of the cape, the building had completely vanished and only traces of it have survived.

### **Trench № 7.**

It is situated next to the inner face of a wall, located east of the fortress wall and southeast of the south side of the tower. The trench has dimensions west-east 4 m and north–south 6 m. Initially, the fallen stones were cleared and then the low dense vegetation covering the area of the trench. We continued digging deep into a layer of loose, ashy soil, heavily mixed with large and medium-sized broken stones, highly fragmented bricks and lumps of white and pink mortar. Among these ruins of the construction, located east of the fortress wall, fragments of late antique vessels (mainly amphorae) were found, as well as parts of sgraffito bowls. Upon entering deep into the layer, several fragments of pre-Roman vessels were unearthed, including some black glazed. Several portions of handmade ware that can be associated with the Iron Age were also found, testifying to the earliest stages of habitation on the cape (Fig. 24–26).

The wall was found to be made of

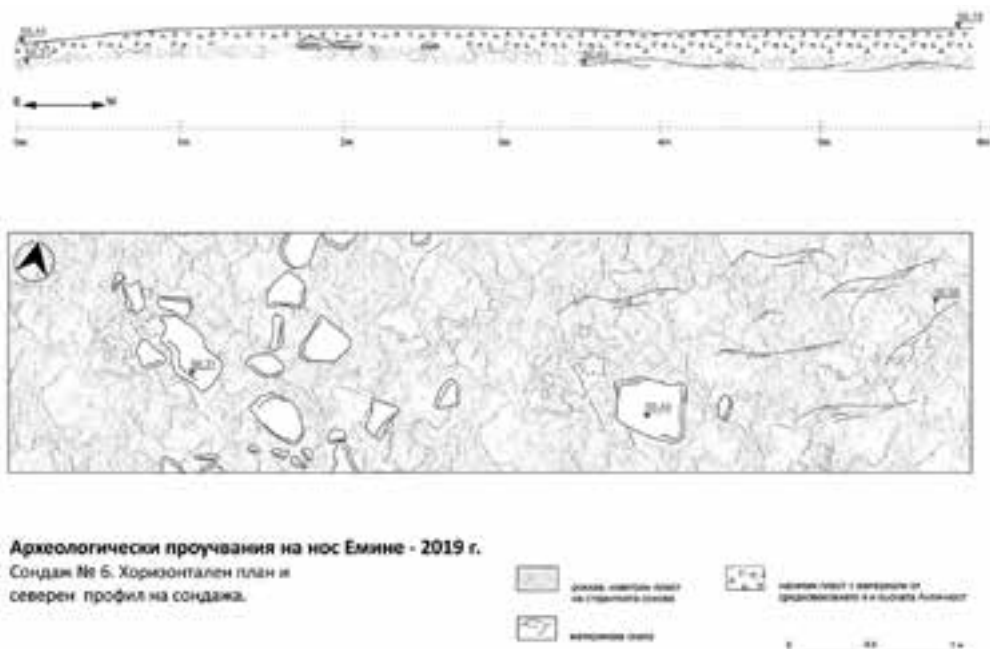




Обр. 21. Сондаж 6 – общ поглед / Fig. 21. Trench № 6. General view



Обр. 22. Сондаж № 6 – поглед от североизток  
Fig. 22. Trench № 6. View from northeast



Обр. 23. Хоризонтален план и профили в сондаж № 6

Fig. 23. Horizontal plan and profiles in trench № 6

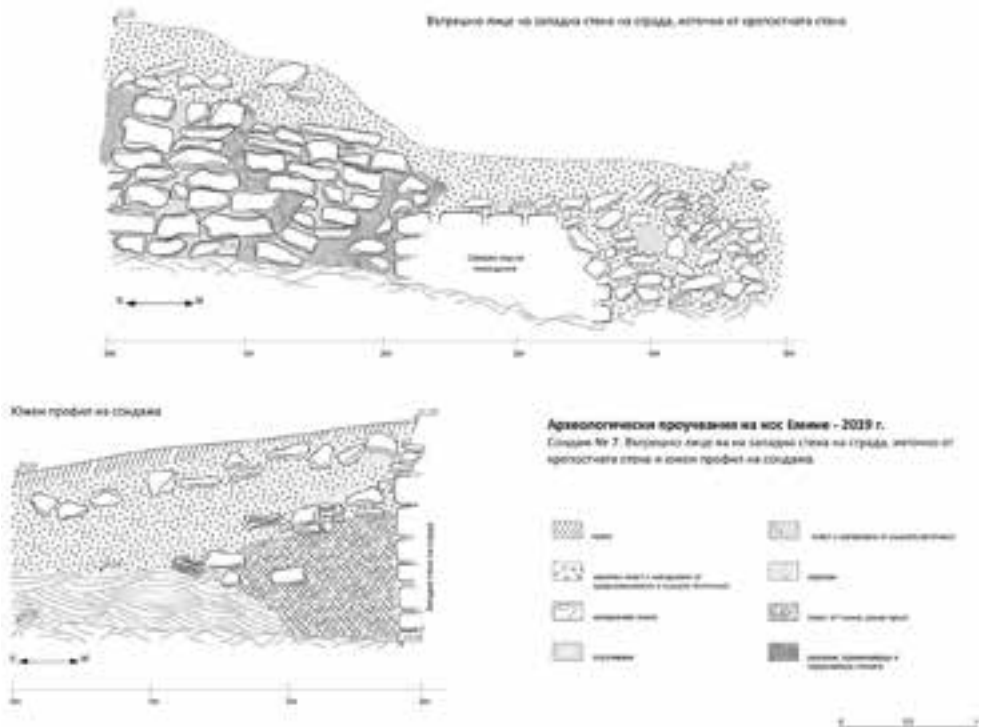
навлизане в дълбочина в пласт от рохка, пепелива пръст, обилно примесена с едри и средни ломени камъни, силно фрагментирани тухли и парчета бял и розов хоросан. Сред тези деструкции от градежа на зида, разположен източно от крепостната стена са открити части от съдове (предимно амфори) от времето на Късната античност, както и части от сграфито паници. При навлизането в дълбочина са намерени и няколко фрагмента от съдове от предримския период, сред които и такива с черен фирнис. Открити са и няколко части от съдове, изработени на ръка, които могат да се свържат с времето на Желязната епоха, които са свидетелство за най-ранните етапи на

broken stones, bonded with pink mortar. The presence of white mortar in places gives a clue for possible later alterations in the building. The wall is severely disturbed by faults that pass through it. After emptying the layer with the ruins from the wall, a level of clay soil mixed in places with charcoal was reached. In that layer, a relatively large number of portions of late antique vessels, as well as many animal bones were uncovered. It can be assumed that this layer marks the walking / floor level.

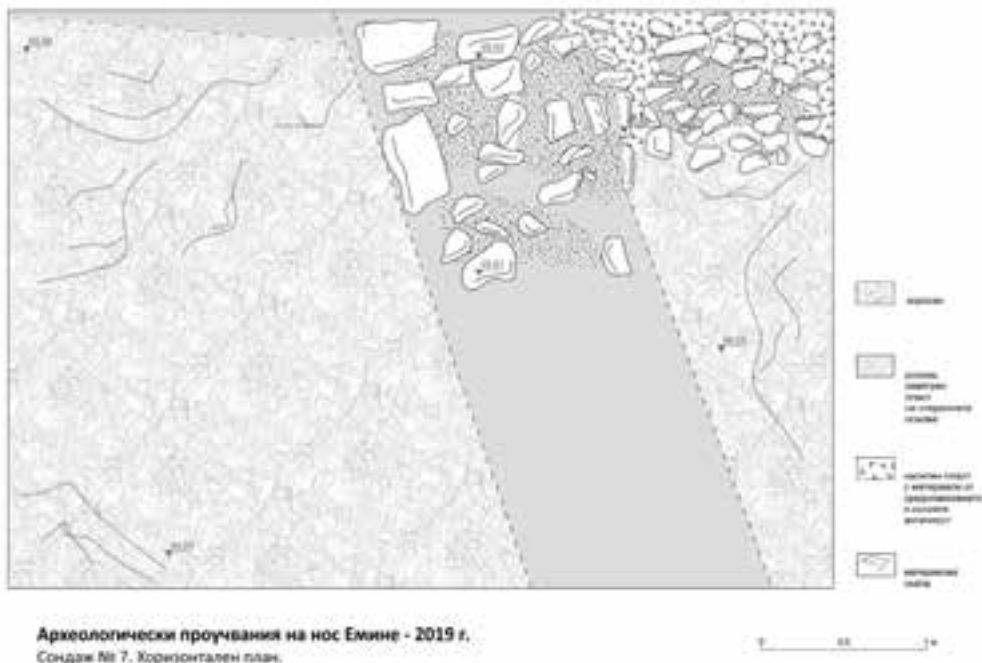
The clarification of the situation allows us to establish the following: the wall, located east of the fortress wall, is preserved in seven rows of stones or



Обр. 24. Сондаж № 7 – поглед от северозапад  
 Fig. 24. Trench № 7. View from northwest



Обр. 25. Сондаж № 7 – графично представяне на разкрити ситуации  
 Fig. 25. Trench № 7. Graphic presentation of uncovered contexts



Обр. 26. Сондаж № 7 – хоризонтален план

Fig. 26. Trench № 7. Horizontal plan

обитаване на носа (Обр. 24–26).

Установено е, че зидът е изграден от ломени камъни, споени с розов хоросан. Наличието на места и на бял хоросан дава податка за евентуални по-късни преправки на градежа. Зидът е силно нарушен от преминаващи през него разломи. След изчерпване на пласта с деструкции от зида е достигнато до ниво от глинеста пръст, примесена на места с въглени. В този пласт са разкрити сравнително голямо количество части от съдове от Късната античност, както и много животински кости. Може да се предположи, че този пласт маркира ходовото/подовото ниво. Разчистването на ситуацията позволява да се установи следното: зидът, разположен източно от кре-

at 1.15 m in height and is laid directly on the continental rock. It is disturbed by geological faults that run through it, which also strongly violate the wall perpendicular to it and preserved in three rows of stones or up to 0.55 m. Probably, the two walls mark the northwest corner of a building immediately adjacent to the inner face of the fortress wall.

постната стена е запазен във височина в седем реда камъни или 1,15 м и е фундиран директно върху основната скала. Нарушен е от геологически разломи, преминаващи през него, които силно нарушават и разкритият, перпендикулярен на него зид, запазен във височина в три реда камъни или 0,55 м. Вероятно двата градежа маркират северозападния ъгъл на сграда, разположена непосредствено до вътрешното лице на крепостната стена.

#### Сондаж № 8.

Разположен е на 1 м южно от югозападния край на сондаж 3. Сондажът е с ориентация север–юг и размери: запад–изток 2 м и север–юг 4 м. Керамиката е сравнително малко и е силно фрагментирана. Сред нея са открити част от сграфито съдове и фрагменти от амфори, гърнета и кани от времето на Късната античност. Като цяло е работено и в пласт от тъмна пръст, примесена с дребни камъни. Откритата керамика е в ниска концентрация, като съдържа части от форми от времето на Средновековието и Късната античност. На ниво 54,87 м н. в. в южната част на сондажа е достигнато до ломени камъни без подредба. Може да се предположи, че те са част от градеж, аналогичен на тези, разкрити в сондажи № 1, № 3 и № 5. Поради съвременните строителни дейности в тази част на терена градежа не е запазен. Камъните залягат върху пласт от светла гли-

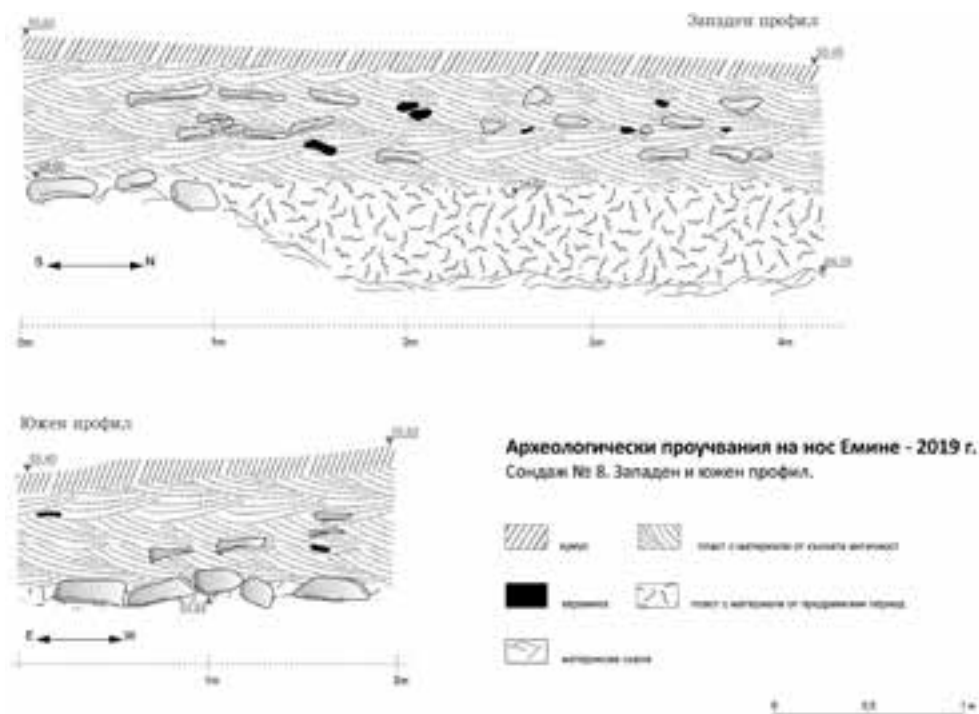
#### Trench № 8.

It is located 1 m south of the southwestern end of trench No 3. The trench is north–south oriented and has dimensions: west-east 2 m and north–south 4 m. The ceramics is relatively little and highly fragmented. Among the shards are some of sgraffito vessels and fragments of amphorae, pots and jars from Late Antiquity. On the whole it was dug in a layer of dark soil mixed with small stones. The ceramics discovered was in low concentration, containing shards of forms from the Middle Ages and Late Antiquity. At the level of 54.87 m a.s.l. in the southern part of the trench broken stones with no arrangement were reached. It can be assumed that they are part of a construction similar to those revealed in trenches No 1, 3 and 5. Due to modern building activities, the construction in this part of the site is not preserved. The stones lay on a layer of light clay soil in which highly fragmented pieces of bricks occur. The ceramics is attributed to the time of Late Antiquity, but among the ceramic shards several fragments of pre-Roman vessels are distinguished (Fig. 27–28).

The detected situation in the trench replicates that documented situation in the other trial trenches in this part of the cape. The medieval period is recorded only with materials (coins and parts of vessels). From the time of Late Antiquity, apart from the fortress wall, there have been preserved parts of the



Обр. 27. Североизточен профил в сондаж № 8  
Fig. 27. Northeast profile in trench № 8



Обр. 28. Сондаж № 8 – графично представяне на профили  
Fig. 28. Trench № 8. Graphic presentation of profiles

неща пръст, сред която се откриват силно фрагментирани части от тухли. Керамиката е свързана с времето на Късната античност, като сред нея са намерени и няколко фрагмента от съдове от предримския период и Старожелязната епоха (Обр. 27–28).

Разкритата ситуация в рамките на сондажа повтаря тази, документирана в останалите сондажи в тази част на носа. Средновековният период се регистрира единствено по материали (монети и части от съдове). От времето на Късната античност, освен крепостната стена, са запазени части от основи на сгради, които залягат директно върху пласт с материали от времето на римския и предримския период. Римският период е засвидетелстван по няколко монетни находки и фрагмента керамика, докато с предримския период са свързани двете вкопавания в сондаж № 1. Най-ранните следи от обитаване на терена се отнасят към времето на Старожелязната епоха.

foundations of buildings that lay directly atop a layer of materials dating from the Roman and Pre-Roman periods. The Roman period is evidenced by several coin finds and ceramic fragments, while the two pits in trench No 1 are connected to the pre-Roman period. The earliest traces of inhabiting the terrain date back to the Iron Age.

---

### **III.3. Обобщение на резултатите от археологическите разкопки в сондажите**

#### **Структури и материали от Предримския период**

Най-ранното човешко присъствие върху терена на морския нос е свързано с траките. В абсолютно всички сондажи са открити фраг-

---

### **III.3. Summing up the results of the archaeological digs in the trenches**

#### **Structures and materials from the Pre-Roman period**

The earliest presence on the sea cape is associated with the Thracians. In absolutely all trial trenches fragments of hand-made vessels are

менти от съдове работени на ръка, с лошо пречистена от примеси глина, изпечени до цвят черно с релефна и врязана украса. Фрагментите се откриват непосредствено върху ронлива материкова скала и не са свързани с определени структури. Хипотетично могат да се датират за първата половина на I хил. пр. Хр. (Обр. 29–29а).

Освен от Тракийската епоха върху скалата и над нея отново във всички сондажи са намерени материали от Класическата и Елинистическата епоха – дъна на амфори, фрагменти от чернофирнисови съдове, фрагменти от гръцки солени. В западната периферия на сондаж № 1 под пласт с деструкции от Късноантичната епоха е документирана яма с кръгла форма с диаметър 1 м и височина 0,70 м (Обр. 30–31–31а). Тя е била запълнена със силно размит кирпич и множество фрагменти от амфори. Откритият печат върху дръжките на една от тях позволява да датираме структурата за III в. пр. Хр. При сондаж № 8 е открит печат върху устието на амфора от Елинистическата епоха и бронзова автономна монета отсечена в Месемврия през III–II в. пр. Хр. Другата бронзова автономна монета все още е неидентифициран дребен номинал, върху който на лицевата страна е изобразена Атина с шлем. Керамиката масово е представена от фрагменти от амфори. Открити са три амфорни печата и графит върху дъното на паница покрита с псевдофирнис.

found, of poorly purified clay containing admixtures and baked to black with embossed and incised decoration. The fragments are found directly on a crumbling continental rock and are not connected to specific structures. Hypothetically, they can be dated to the first half of the 1st millennium BC (Fig. 29–29a).

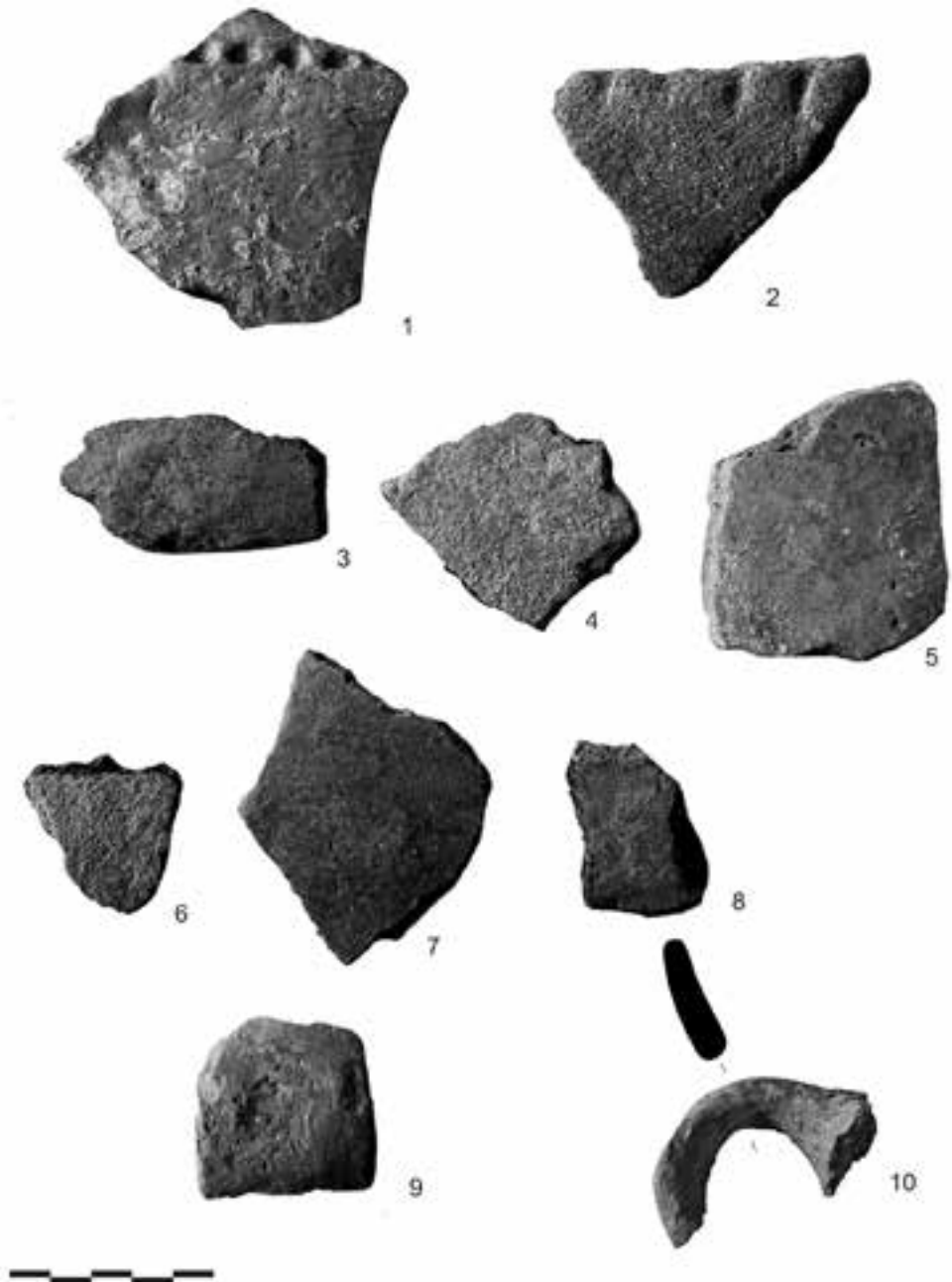
In all trenches, in addition to the Thracian era, materials from the Classical and Hellenistic epochs are found on the rock and over it – bottoms of amphorae, fragments of black-glazed ware and fragments of Greek imbrices. In the western periphery of trench No. 1 under a layer of late-antique ruins, a circular pit with a diameter of 1 m and a height of 0.70 m is recorded (Fig. 30–31–31a). It is filled with highly washed way adobe and a large amount of amphora fragments. The stamp on the handles of one of them allows us to date the structure from the 3rd century BC. Another stamp on the mouth of a Hellenistic amphora and a bronze coin minted in Mesemvria are uncovered in trench No 8. The other bronze coin, as yet unidentified, is a small denomination, on the obverse of which a helmeted Athens is depicted.

The mass ceramics is represented by fragments of amphorae.

Three amphora stamps and a grafito on the bottom of a pseudo-glazed bowl are also found.

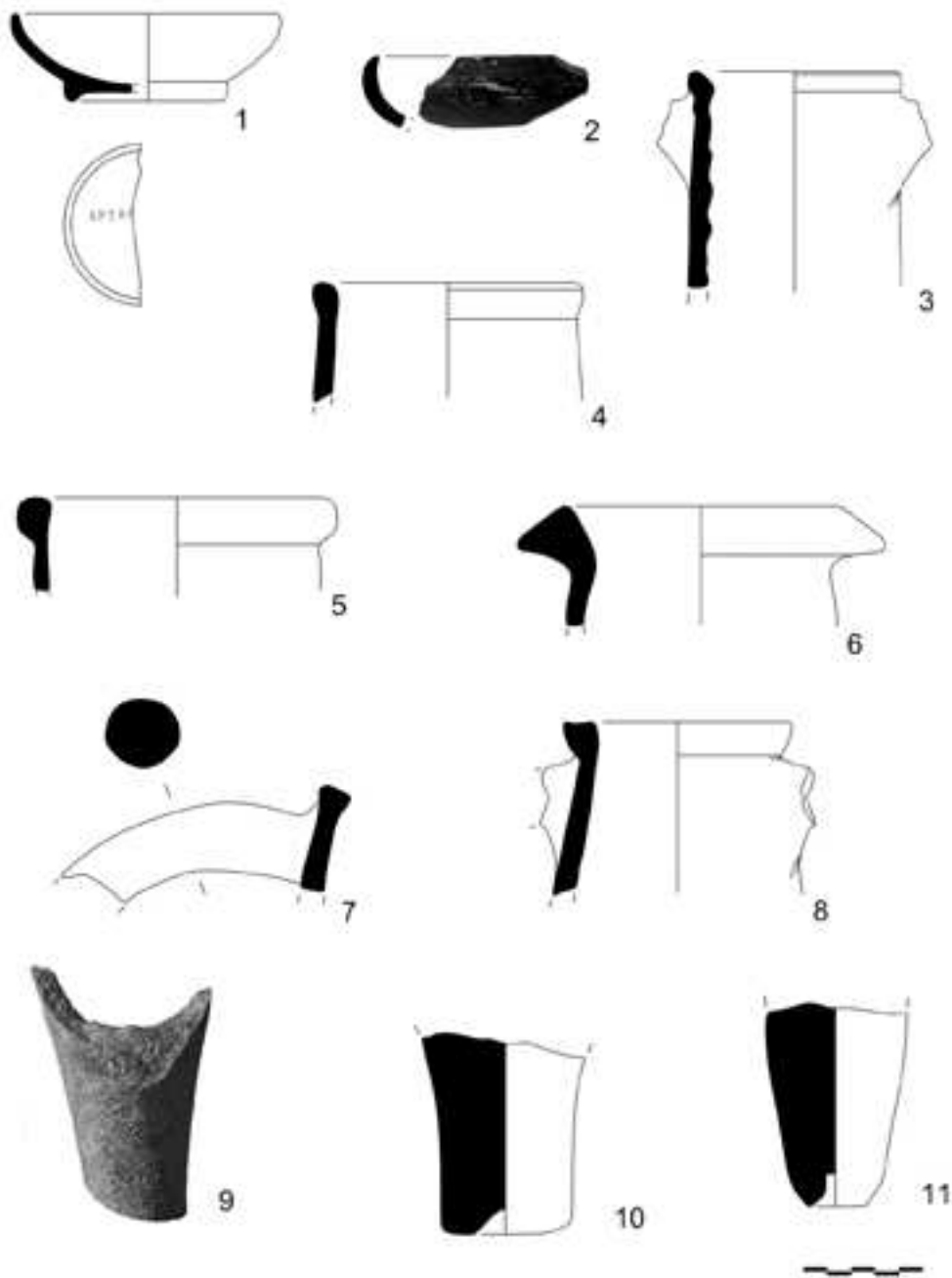
The first stamped fragment is found on the bottom of pit No 1. As the stamp is quite weathered, only two





Археологически проучвания на нос Емине. Керамика от първата половина на I хил. пр. Хр.  
Сондаж № 2: 1-9. Сондаж № 7: 10.

Обр. 29. Фрагменти от тракийски керамични съдове  
Fig. 29. Fragments of Thracian ceramic ware



Археологически проучвания на нос Емине. Керамика от предримския период.  
 Сондаж № 1: 5, 7, 9-11. Сондаж № 3: 1-2. Сондаж № 2: 3-4, 6. Сондаж № 8: 8.

Обр. 29а. Керамични фрагменти от Предримската епоха  
 Fig. 29a. Ceramic fragments from the pre-Roman age



Обр. 30–31. Яма №1 в сондаж № 1 – Ранноеллинистическа епоха  
Fig. 30–31. Pit № 1 in trench № 1. Early Hellenistic age



Обр. 31а. Керамика от яма № 1 / Fig. 31a. Ceramics from pit № 1



Обр. 32. Амфорен печат  
от яма № 1

Fig. 32. Amphora stamp  
from pit № 1

Първият печат, както стана ясно, е открит в дъното на яма № 1. Тъй като е доста ерозирал, се четат само две букви X и E (Обр. 32).

letters X and E. are readable (Fig. 32).

The second sealed fragment was found in trench No 2 on the continental rock. The shard is 5.3 cm long;

Обр. 33. Амфорен печат от сондаж № 2



Fig. 33. Amphora stamp from pit № 2

Вторият печат е открит в сондаж № 2 върху материкова скала. Дължината му е 5,3 см; височина на буквите 0,5 см. Чете се: Διον]ύσιος[ς] кантарос→Λυσιθέ(ο). Годишен магистрат Λυσιθέος (В. Кац 2007 – 60s of the 4th c. BC; С. Монахов 1999 – 345–341 г. пр. Хр. С. Монахов 1999 – 345–341 г. пр. Хр. Е. Teleaga 2008 – 345–330 г. пр. Хр. Фабрикант Διονύσιος – Обр. 33).

the letters are 0.5 cm high. It reads: Διον] ύσιος [ς] kantharos → Λυσιθέ (ο). Annual Magistrate Λυσιθέος (В. Кац 2007 – 60s of the 4th c. BC; С. Монахов 1999 – 345–341 BC; Е. Teleaga 2008 – 345–330 BC; fabricant Διονύσιος) (Form 33)

Третият печат е върху дръжка

The third stamped fragment is a handle of an amphora; it was found on the bottom of trench No. 8. It occurred



Обр. 34–35. Амфорен печат от сондаж № 8  
Fig. 34–35. Amphora stamp from trench № 8

на хераклейска амфора и произхожда от дъното на сондаж № 8. Той е открит, както вече споменах, в контекст заедно с бронзова монета отсечена в Месемврия. Размерите на печата са 4,2/1,9 см. Чете се: Μίκκο(ς) грозд↓Βάκχ[o](ς) Годишен магистрат Βάκχος (В. Кац 2007 – края на 50-те години на IV в. пр. Хр. С. Монахов 1999 – 350–345 г. пр. Хр. Фабрикант Μίκκος) (Обр. 34–35).

Строителната керамика е изключително оскъдна и представлява части от коринтски плоски керемиди. Конструктивни особености са: запазени елементи от плоска част; релефен и страничен ръб; сравнително остър преход между страничния ръб и плоската част. Повърхността е добре обработена и притежава загладени повърхности; следи от ангобно покритие; налепи вследствие на атмосферните условия

Глината е добре пречистена като цветът е червено-кафяв (един фрагмент) и бежов/светлобежов (два фрагмента). При фрагментите с бежов/светлобежов цвят, ако в глината има голямо количество черен пясък, може да се свърже с продукция на Хераклея. Разликите в характеристиката на глината дават основание да се предположи, че фрагментите са от различни производителни серии. Датировка на описаните фрагменти е най-общо Класическа епоха, но намирането на някои от тях заедно с амфорните печати, може да ги конкретизира за средата на IV в. пр. Хр. или малко след това (Обр. 36).

in a context together with a bronze coin struck in Mesemvria. The size of the stamp is 4.2/1.9 cm. It reads: Μίκκο(ς) grapes ↓ Βάκχ[o](ς) annual magistrate Βάκχος (В. Кац 2007 – end of the 50s of the 4th c. BC; С. Монахов 1999 – 350–345 BC; Fabricant Μίκκος (Fig. 34–35).

The construction ceramics is extremely scarce and is represented by parts of Corinthian pan tiles. The design features are preserved elements of the flat part; relief and lateral edges; relatively sharp transition between the lateral edge and the flat part. The surface is well worked and smoothed; traces of angobic coating; deposits due to weather conditions

The clay is well purified, red-brown (one shard) and beige / light beige (two shards) in colour. If there is a large amount of black sand in the clay of the beige / light beige fragments, it can be associated with the production of Herakleia; the differences in the clay characteristics suggest that the fragments are from different production series. The dating of the fragments described is on the whole from the Classical epoch, but finding some of them together with the amphora stamps can specify the date as the mid-4th century BC or shortly thereafter (Fig. 36).

Обр. 36.  
Елинистическа  
покривна керамика



Fig. 36. Hellenistic  
roofing ceramics

### Материали от III век

Непосредствено под пласта с късно-антични деструкции в сондажи № 1, № 3, № 5 и № 8 са открити четири бронзови монети от първата половина на III век и медни монети от втората половина на III век.

Ценна находка е откриването на бронзов медальон на император Гордиан III (238–244 г.) отсечен в Маркианопол (Calomino 2013, 105–126).

На лицевата страна е представено бюстово изображение на императора с лъчиста корона наляво. С лявата си страна държи кълбо, а дясната е дигната за поздрав. Околовръстен надпис:

ΑΥΤΚΜΑΝΤΓΟΡΔΙΙΑΝΟCΑΥΤ

На обратната страна: Императора вдясно и градската богиня вляво, прави едни срещу други се ръкуват. Между тях горящ жертвеник. Околовръстен надпис:

VIITERTYΛLIANOV MAPKIANOΠOΛΠΩ

Под отреза OMONIA.

Медальоните на Гордиан III са изработени през 242 г. сл. Хр. или

### Materials from the 3rd century

Immediately under the layer of late antique ruins in trench No 1, 3, 5 and 8, copper coins from

the second half of the 3rd century and four bronze coins from the first half of the 3rd century were found.

A valuable find is a bronze medallion of Emperor Gordianus III (238–244) issued in Marcianopolis (Calomino 2013, 105–126).

Obverse: radiate bust of emperor, left. Left hand holding a globe, right arm raised for greeting. Circular inscription:

ΑΥΤΚΜΑΝΤΓΟΡΔΙΙΑΝΟCΑΥΤ

Reverse: Emperor, right, and the city goddess, left, facing up each other, shaking hands. A burning altar between them. Circular inscription:

VIITERTYΛLIANOV MAPKIANOΠOΛΠΩ

In exergue OMONIA.

The ‘medallions’ of Gordianus III were issued in 242 AD or soon after that and were intended for celebrating the emperor’s victories and his presence in the province of Moesia Inferior.

скоро след това и са предназначени да отпразнуват победите на императора и евентуалното му посещение в провинция Долна Мизия и града. Наличието в текста върху реверса на думата OMONIA и представеното там изображение демонстрират съюза и хармонията между централната власт и градската управа. Замислени от местните администрации и граждански елити, чиито вярвания и традиции са отразени, те вероятно са били предназначени за привилегиривани получатели, като например висши военни, които живеят в региона.

Монетата от Емине е може би втория известен медальон съхраняван в български музей. Първият медальон е описан в сбирката на Националния археологически музей. (каталожен №1464 – Ancient Greek and Roman Coins from the Numismatic Collection of National Institute of Archaeology with Museum, I, 2018, 201).

Всъщност прави впечатление, че изключение само на една, всички останали монети от първата половина на III век са на император Гордиан III и Филип II. Монетите кореспондират с епохата на изсичане на надпис върху мраморна плоча открита на северния склон на нос Емона през 1985 г. Плочата е своеобразна сполія в крепостната стена на носа поради факта, че едната ѝ страна е била измазана с хоросан със следи от счукана тухла. По палеографски особености паметника се датира за II век. Изписано е посвещение на Херакъл. Според нас този макар и

Designed by the local administrations and civic elites, whose beliefs and traditions they reflected, the medallions were probably presented to privileged recipients such as high-ranking officers, residing in the region.

The coin from Emine is perhaps the second known medallion in a Bulgarian museum. The first one is recorded in the collection of the National Archaeological Museum (cat. No 1464 – Ancient Greek and Roman Coins from the Numismatic Collection of National Institute of Archaeology with Museum, I, 2018,201)

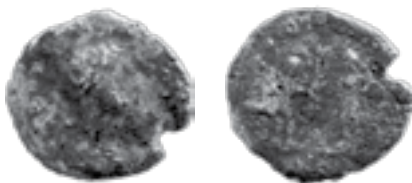
Actually, what makes an impression in this case is the fact that excluding one coin, all other coins from the first half of the 3rd century are issues of Emperor Gordianus III and Philip II. The coins correspond to the time of an inscription cut on a marble slab, found on the northern slope of Cape Emona in 1985. The slab is kind of a spolia in the fortress wall on the promontory as one side is covered with mortar with traces of crushed brick. By its palaeographic features the slab is dated to the 2nd century. It contains a dedication to Heracles. In my opinion, this albeit small fragment suggests the presence of a temple on Cape Emine, dedicated to Heracles and destroyed in Late Antiquity. Building of pagan temples dedicated to Heracles at that, is an old tradition in the coastal region between Mesemvria and Odessos.



малък фрагмент би подсказвал наличието на нос Емине на храм посветен на Херакъл, разрушен през Късната античност. Построяването на езически храмове, и то на Херакъл, е стара традиция в крайбрежния район между Месемврия и Одесос.

### Каталог на монетните находки

1. Бронзова провинциална монета от II–III век. Диаметър 2 см; тегло 3,16 г. Местонамиране: Сондаж № 1, западна половина, в деструкции от Късната античност. Аверс: Бюст на император наядсно с лавров венец. Реверс: тип Конкордия. ПИН №23.



2. Бронзова монета на император Филип II (244–249 г.) със Серапис отсечена в Месембрия. Диаметър 2,6 см; тегло 11 г. Местонамиране: Сондаж № 1 на югоизточна равна тераса до фара; ЮИ  $\angle$  3,50 м; СИ  $\angle$  4,30 м; 54,86 м н. в. Реверс: нечетлив. ПИН №8.



### Catalogue of the coins found

1. Bronze provincial coin from the 2nd–3rd centuries. Diameter 2 cm weight 3.16 g. Findspot: trench № 1–western half, in late antique ruins. Obverse: laureate bust of emperor, right. Reverse. Concordia type. ПИН №23.

2. Bronze coin of Emperor Philip II (244–249) with Serapis, Mesembria mint. Diameter 2.6 cm; weight 11 g. Findspot: trench № 1, on a southeastern flat terrace at the lighthouse; SE  $\angle$  3.50 m; NE  $\angle$  4.30 m; 54.86 m a.s.l. Obverse: Reverse: illegible. ПИН №8.

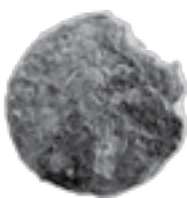
3. Медалион. Бронз. Император Гордиан III. Диаметър 3,6 см; тегло 24,22 г. Местонамиране: Сондаж № 1 на югоизточна равна тераса до фара; ЮИ  $\angle$  2,90 м; СИ  $\angle$  4,10 м; 48,34 м н. в. ПИН № 9.

3. Medallion. Bronze. Emperor Gordianus III. Diameter 3.6 cm; weight 24.22 g. Findspot: trench № 1 on a southeastern flat terrace at the lighthouse; SE  $\angle$  2.90 m; NE  $\angle$  4.10 m; 48.34 m a.s.l. ПИН № 9.



4. Бронзова монета на император Гордиан III и Транквилина отсечена в Месембрия. Диаметър 2,6 см; тегло 9,56 г. Местонамиране: Сондаж № 8; СИ  $\angle$  1,65 м; СЗ  $\angle$  3,40 м; 53,74 м н. в. Аверс: Бюстове на император Гордин и императрица Транквилина един срещу друг. Реверс. ПИН № 31.

4. Bronze coin of Emperor Gordianus III and Tranquillina, Mesembria mint. Diameter 2.6 cm; weight 9.56 g. Findspot: trench № 8; NE  $\angle$  1.65 m; NW  $\angle$  3.40 m; 53.74 m a.s.l. Obverse: Busts of Emperor Gordianus and Empress Tranquillina, facing one another. Reverse. ПИН № 31.



5. Медна монета (антиониан) на император Галиен (253–268 г.). Вторично пробита. Диаметър 2,1 см; тегло 3,15 г. Местонамиране: Сондаж № 3 южно от сондаж 1; ЮИ  $\angle$  2,95 м; СИ  $\angle$  3,70 м; 55,52 м н. в. ПИН № 16.

5. Copper coin (antoninianus) of Emperor Gallienus (253–268). Secondly pierced. Diameter 2.1 cm; weight 3.15 g. Findspot: trench № 3, south of trench № 1. SE  $\angle$  2.95 m; NE  $\angle$  3.70 m; 55.52 m a.s.l. ПИН № 16.



6. Медна монета – антониан. Император Аврелиан. Диаметър 2,3 см; тегло 4,25 г. Местонамиране: Сондаж № 5 южно от сондаж 1; ЮИ  $\angle$  2,95 м; СЗ  $\angle$  2,25 м; 55,32 м н. в. ПИН № 19. Аверс: Бюст на император надясно с лъчиста корона. IMP AVRELIANVS AVG. Реверс: Фортуна седнала на трон наляво. FORTVNA REDVX. Под отреза – Q. Милано.

6. Copper coin – antoninianus. Emperor Aurelianus. Diameter 2.3 cm; weight 4.25 g. Findspot: trench № 5 south of trench № 1; SE  $\angle$  2.95 m; NW  $\angle$  2.25 m; 55.32 m a.s.l. PIN № 19. Obverse: Radiate head and bust of emperor, right. IMP AVRELIANVS AVG. Reverse: Fortuna enthroned, left. FORTVNA REDVX. In exergue – Q. Milan.



### Структури от Късната античност

От някогашната голяма крепост Емона е запазена плътна квадратна кула с размери 6,20x6,60 м. Кулата е съхранена преди всичко в субструкция с изключение на западната стена, където се забелязва изявен банкет и суперструкция с височина 0,70 м. Кулата е изградена от плочести камъни обилно слепени с хоросан придобил от бял до розов цвят примесен със счукани фрагменти от строителна керамика. Лицева-

### Late Antiquity structures

Of the former large fortress Emona preserved is a solid square tower with dimensions 6.20x6.60 m. The tower is preserved mainly in substructure excluding the western wall, where a pronounced embankment has survived, as well as a superstructure at a height of 0.70 m. The tower is made of slab stone heavily bound with mortar of white to pink colour mixed with crushed shards of building ceramics. The facial masonry stands out with carefully arranged stone courses with wide joints

та зидария се откроява с прилежно подредени каменни редове с широка фуга между тях (Обр. 37–40). Крепостната стена е с ширина 1,60 м, като от нея е запазена дължина едва 23 м (Обр. 40а). Стената е пресечена от съвременен път водещ до фара и прилежащите му постройки. Изцяло се документира на ниво субструкция. По цялото протежение стената е със силни обрушвания, осуквания и пропадания вследствие на геологически разломи и преплъзвания на земните пластове. При сондаж № 2 е документирана ситуация на вкопаване на основата на стената в пласт от Късноантичната епоха. Суперструкцията се е издигала в съседство с напластявания също с керамични фрагменти от Късноантичната епоха. Стената лежи върху скала и тънък пласт, в който се откриват фрагменти от тракийска керамика носещи белези на керамичното производство от втора фаза на Ранножелязната епоха.

Единствената ясно изявена структура във вътрешността на обекта е частично документирана при разкопаването на сондаж №7. Засечен е северозападния ъгъл на голяма постройка отстояща на 1 метър от югоизточния край на кулата и на 1 метър от източното вътрешно лице на западната крепостна стена (Обр. 41–42–43). Зидовете на постройката са разчистени на ниво субструкция с изключение на малък участък, при който може да се проследи 50 см височина на суперструк-

between them (Fig. 37–40). The fortress wall is 1.60 m wide of which only 23 m is preserved (Fig. 40a). The wall is intersected by the modern road leading to the lighthouse and its adjacent outbuildings. It is wholly documented at the substructure level. Along its whole length, the wall is heavily damaged by ruination, twisting and collapses due to geological faults and landslides. In trial trench No. 2, the situation shows that the foundation wall was dug into a late antique layer. The superstructure was also erected adjacent to layers of ceramic fragments from Late Antiquity. The wall rests on a rock and a thin layer, which contains shards of Thracian ceramics bearing the features of the second phase of the early Iron Age ceramic production.

The only clearly pronounced structure inside the site is partially documented during the excavation of trench № 7. The northwest corner of a large structure was detected, located 1 m from the southeastern end of the tower and 1 m from the eastern inner face of the western fortress wall (Fig. 41–42–43). The walls of the building have been cleared at the substructure level, except for a small area where 50 cm of the superstructure can be traced. The walls are 1.30 m thick. They are made of broken stones and are richly bound with a somewhat pinkish mortar, identical to that used in the construction of the fortress wall. Unfortunately, the layers inside the building are confused therefore ceramic frag-



Обр. 37–38. Западно лице на кула при крепостната стена

Fig. 37–38. Western face of a tower at the fortress wall



Обр. 39. Западно лице на кула при крепостната стена

Fig. 39. Western face of a tower at the fortress wall



Обр. 40. Източно лице на кулата / Fig. 40. Eastern face of the tower

Обр. 40а. Запазен  
участък от  
западната крепостна  
стена на нос Емине



Fig. 40a. Preserved  
section of the western  
fortress wall on Cape  
Emine

ция. Те са с дебелина 1,30 м. Изградени са от ломени камъни обилно споени с розвеещ на цвят хоросан, идентичен с този използвана при градежа на крепостната стена. За съжаление във вътрешността на постройката пластове са объркани като в дълбочина до предполагаемо ходово ниво се откриват керамични фрагменти от Първо хилядолетие пр. Хр. до XIII–XIV век. Сградата се е развивала на изток, където е пропаднала и юг, където пък разлом е нанесъл големи щети на нейната цялост.

Предполагаемият вход на крепостта е бил източно от кулата. След него за съжаление днес се за-

ments from the first millennium BC up to the 13th – 14th centuries are found in depth to the supposed walking level. The building developed to the east, where it collapsed and to the south, where a large fault caused great damage to its entirety.

The supposed entrance to the fortress was to the east of the tower. Unfortunately, today, there is a great slide of the terrain towards the coast.

Clues for the presence of a large late antique building are found when exploring the trenches on the flat terrace south of the tower and northwest of the lighthouse. The observation on the situation of stone ruins allows to



Обр. 41–42. Запазени зидове от сграда разположена от вътрешна страна на кулата (сондаж № 7)

Fig. 41–42. Preserved walls of a building situated at the inner side of the tower (trench № 7)





Обр. 43. Запазени зидове от сграда разположена от вътрешна страна на кулата (сондаж № 7)

Fig. 43. Preserved walls of a building situated at the inner side of the tower (trench № 7)

белязва голямо пропадане на терена към морския бряг.

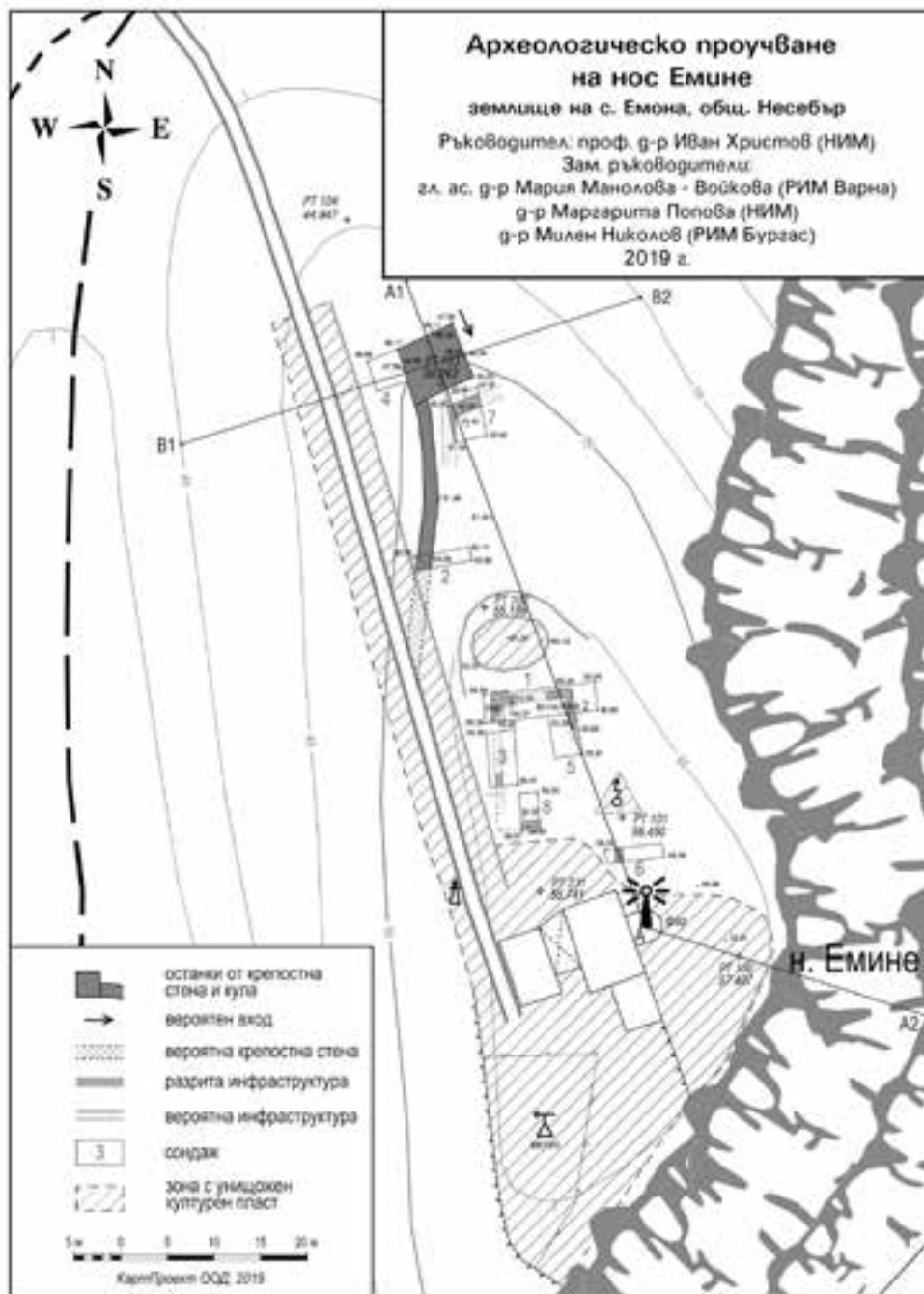
Податки за наличието на масивна къснантична сграда откриваме при проучването на сондажите върху равната тераса южно от кулата и северозападно от фаровата постройка. Въз основа на наблюдението на ситуирането на каменни деструкции можем да маркираме с голяма условност пределите на постройка изградена от ломени плочести камъни на калова спойка с размери север–юг 15 м; изток–запад 7 м (Обр. 44).

Подобна е била разположена и на мястото на фара, за където братята Шкорпил съобщават за разрушаването ѝ при строителството през XIX век.

mark though with great conditionality the limits of a structure made of mud-bound broken slab stones with dimensions north–south 15 m; east-west 7 m (Fig. 44).

A similar structure was also located on the site of the lighthouse, where the Shkorpil brothers reported the destruction of one during construction works in the 19th century.

During the excavation a total of 11 copper coins dating from the end of the 4th – the first half of the 5th century were retrieved. All of them are small denominations the so called A3 and A4, whose name is unknown and are conditionally called nummi, and despite their poor state, the images of



Обр. 44. План на разкритите структури на нос Емине  
 Fig. 44. Plan of the uncovered structures on Cape Emine

При проучването са открити общо 11 медни монети датирани от края на IV – първа половина на V век. Всички те са дребни номинали наречените А3 и А4, чието наименование не е известно и условно се наричат нумуси, и въпреки лошото им състояние могат да бъдат идентифицирани ликовете на императорите Валентиниан II, Аркадий, Хонорий и Теодосий II.

Emperors Valentinianus II, Arcadius, Honorius and Theodosius II can be identified on them.

#### Каталог на монетите:

1. Монета. Мед. Края на IV – началото на V в. Диаметър 1,5 см; тегло 2,64 г. Местонамиране: Сондаж № 1 на югоизточна равна тераса до фара, между деструкции от паянтова постройка. ЮЗ  $\angle$  4,75 м; СЗ  $\angle$  4,51 м; 54,86 м н. в. Аверс: бюст на император надясно с диадема. Реверс: нечетлив. втора половина на

#### Catalogue of the coins:

1. Copper coin. End of the 4th – beginning of the 5th c. Diameter 1.5 cm; weight 2.64 g. Findspot: trench № 1 on the southeastern flat terrace at the lighthouse. In the ruins of a rickety outbuilding. SW  $\angle$  4.75 m; NW  $\angle$  4.51 m; 54.86 m a.s.l. Obverse: Diademed head and bust of emperor, right. Reverse: illegible; second half of the 4th



IV век. ПИН № 3

2. Монета. Мед. Края на IV – началото на V в. Диаметър 1,5 см; тегло 1,40 г. Местонамиране: Сондаж № 1 на югоизточна равна тераса до фара, в рампата с изкопана пръст. Аверс: бюст на император надясно с диадема. Реверс: нечетлив. втора половина на IV век. Отчупена. ПИН

century. ПИН № 3.

2. Copper coin. End of the 4th – beginning of the 5th c. Diameter 1.5 cm; weight 1.40 g. Findspot: trench № 1 on the southeastern flat terrace at the lighthouse. In the ramp with excavated soil. Obverse: diademed head and bust of emperor, right. Reverse: illegible; second half of the 4th century. Broken.



№4.

3. Монета. Мед. Медна монета на император Теодосий II (402–450 г.). Диаметър 1,3 см; тегло 1,58 г. Местонамиране: Сондаж № 1 на югоизточна равна тераса до фара, в рампата с изкопана пръст. Аверс: бюст на император надясно с диадема. Реверс: нечетлив. Начало на V век. Император Теодосий II. ПИН №5

ПИН №4.

3. Copper coin. Copper coin of Emperor Theodosius II (402–450). Diameter 1.3 cm; weight 1.58 g. Findspot: trench № 1, on the southeastern flat terrace at the lighthouse. In the ramp with excavated soil. Obverse: Diademed head and bust of emperor, right. Reverse: illegible Beginning of the 5th century. Emperor Theodosius



4. Монета. Мед. Износена, края на IV – началото на V в. Диаметър 1,3 см; тегло 1,82 г. Местонамиране: Сондаж № 1 на югоизточна равна тераса до фара; ЮИ  $\angle$  2,85 м; СИ  $\angle$

II. ПИН № 5.

4. Copper coin. Worn. End of the 4th – beginning of the 5th c. Diameter 1.3 cm; weight 1.82 g. Findspot: trench № 1, on the southeastern flat terrace at the lighthouse; SE  $\angle$  2.85 m; NE  $\angle$



4,15 м; 54,86 м н. в. ПИН №10.

5. Медна монета на император Хонорий (393–423 г.). Диаметър

4.15 m; 54.86 m a.s.l. ПИН №10.

5. Copper coin of Emperor Honorius (393–423). Diameter 1.3 cm;

1,3 см; тегло 1,72 г. Местонамиране: Сондаж № 1 на югоизточна равна тераса до фара. ЮЗ  $\angle$  1,75 м; СИ  $\angle$  3,10 м; 54,86 м н. в. Износена. Реверс: Бюст на императора надясно с диадема. ПИН №11.

weight 1.72 g. Findspot: trench № 1 on the southeastern flat terrace at the lighthouse. SW  $\angle$  1.75 m; NE  $\angle$  3.10 m; 54.86 m a.s.l. Obverse: Diademed head and bust of emperor, right. ПИН №11.



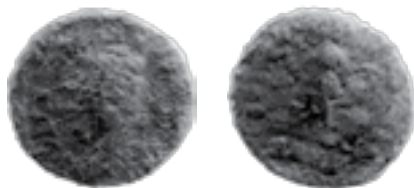
6. Медна монета на император Теодосий II (402–450 г.). Диаметър 1,3 см; тегло 1,85 г. Местонамиране: Сондаж № 1 на югоизточна равна тераса до фара; ЮИ  $\angle$  2,45 м; СИ  $\angle$  3,05 м; 54,70 м н. в. Аверс: бюст на императора надясно с диадема. DN THEODO-SIVS PF AVG. Реверс нечетлив. Начало на V век. Император Теодосий II. ПИН №12.

6. Copper coin of Emperor Theodosius II (402–450). Diameter 1.3 cm; weight 1.85 g. Findspot: trench № 1 on the southeastern flat terrace at the lighthouse; SE  $\angle$  2.45 m; NE  $\angle$  3.05 m; 54.70 m a.s.l. Obverse: diademed head and bust of emperor, right. DN THEODO-SIVS PF AVG. Reverse: illegible. Beginning of the 5th century. Emperor Theodosius II. ПИН №12.



7. Медна монета на император Валентиниан II (375–392 г.). Диаметър 1,3 см; тегло 1,19 г. Местонамиране: Сондаж № 1. В изхвърлената пръст. От пласт с късноантични деструкции над гръцка яма от Елинистическата епоха. Аверс: Бюст на императора надясно с диадема. ПИН № 25.

7. Copper coin of Emperor Valentinianus II (375–392). Diameter 1.3 cm; weight 1.19 g. Findspot: trench № 1. In the excavated soil. From a layer with late antique ruins over a Greek pit from the Hellenistic epoch. Obverse: Diademed head and bust of emperor, right. ПИН № 25.



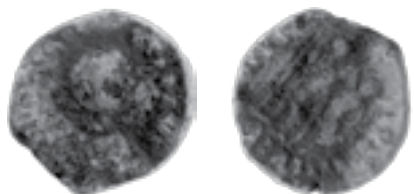
8. Медна монета на император Аркадий (383–408 г.). Диаметър 1,4 см; тегло 1 г. Местонамиране: Сондаж № 8; СИ  $\angle$  1,75 м; СЗ  $\angle$  2,70 м; 55,20 м н. в. Аверс: Бюст на императора с диадема надясно. ПИН № 27.

8. Copper coin of Emperor Arkadius (383–408). Diameter 1.4 cm; weight 1 g. Findspot: trench № 8; NE  $\angle$  1.75 m; NW  $\angle$  2.70 m; 55.20 m a.s.l. Obverse: Diademed head and bust of emperor, right. ПИН № 27.



9. Медна монета на император Аркадий (383–408 г.). Диаметър 1,6 см; тегло 2,47 г. Местонамиране: Сондаж № 8; СИ  $\angle$  2,85 м; СЗ  $\angle$  1,750 м; 53,74 м н. в. Аверс: Бюст на императора надясно с диадема. DN ARCADIVS PF AVG. Ревърс: Императорът и Виктория прави един срещу друг. VIRTUS-EXERCITI. ПИН № 30.

9. Copper coin of Emperor Arcadius (383–408). Diameter 1.6 cm; weight 2.47 g. Findspot: trench № 8; NE  $\angle$  2.85 m; NW  $\angle$  1.750 m; 53.74 m a.s.l. Obverse: Diademed head and bust of emperor, right. DN ARCADIVS PF AVG. Reverse: Emperor and Victory standing one against the other. VIRTUS-EXERCITI. ПИН № 30.



10. Медна монета на император Хонорий (393–423 г.). Диаметър 1,5 см; тегло 2 г. Местонамиране:

10. Copper coin of Emperor Honorius (393–423). Diameter 1.5 cm; weight 2 g. Findspot: trench № 8; NE

Сондаж № 8; СИ  $\angle$  3 м; СЗ  $\angle$  2,40 м; 54,50 м н. в. Силно износен аверс. Rev: VIRTVS-EXERCITI. ПИН № 34.

$\angle$  3 м; NW  $\angle$  2.40 м; 54.50 m a.s.l. Heavily worn obverse. Reverse: VIRTVS-EXERCITI. ПИН № 34.



11. Медна монета на император Аркадий (383–408 г.). Диаметър 1,5 см; тегло 3 г. Местонамиране: Сондаж № 8 СИ  $\angle$  1,88 м; СЗ  $\angle$  3,25 м; 54,50 м н. в. На аверса бюст на императора надясно с диадема. Rev: VIRTVS-EXERCITI. ПИН №35.

11. Copper coin of Emperor Arkadius (383–408). Diameter 1.5 cm; weight 3 g. Findspot: trench № 8 NE  $\angle$  1.88 м; NW  $\angle$  3.25 м; 54.50 m a.s.l. Obverse: Diademed head and bust of emperor, right. Reverse: VIRTVS-EXERCITI. ПИН №35.



12. Монета. Мед. Половин фоллис. Император Юстиниан I. Теополис. Диаметър 2,6 см; тегло 8,67 г. Аверс: нечетлив. Реверс: Кръст и означение К. Местонамиране: Сондаж № 1 на югоизточна равна тераса до фара, в рампата с изкопана пръст, в деструкции. ПИН № 7.

12. Copper coin. Half follis. Emperor Justinianus I. Theopolis. Diameter 2.6 cm; weight 8.67 g. Obverse: illegible. Reverse: Cross and letter K. Findspot: trench № 1 on the southeastern flat terrace at the lighthouse. In the excavated soil. In the debris. ПИН № 7.



Сред останалите дребни предмети открити в пластове от Късна-та античност можем да споменем каменна рибарска тежест, глинен прешлен за вретено, железни ножове, железни гвоздеи и оловни тежести с форма на пресечена пирамида.

Открития късноантичен керамичен материал е във фрагментиран вид. Преобладават дръжки от амфори, стени на амфори с гребенчат орнамент, капаци на гърнета, кръгли запушалки на големи амфори, дъна. Сравнително по-малко на брой са фрагментите от битова керамика но сред тях могат да се открият няколко фрагмента от червенолакови фокейски паници. Последните могат да бъдат датирани най-общо за V–VI век. Липсват керамични форми които да отнесем преди V век (Обр. 45).

### **Крепостта през Средните векове**

При сондажи с номерация 1–3–5, 6 и 8 ситуирани върху равната площадка непосредствено до фаровата постройка са документирани културни напластявания с дълбочина от 0,30 до 1 м. Тук ясна деференциация на пластове трудно може да се открие поради факта, че терена е допълнително подравняван с техника през втората половина на XX век. След тънкия хумусен пласт следва оскъден на находки пласт от Средните векове, в който се откриват керамични фрагменти със сграфито украса. Проведените проучвания на нос Емине позволя-

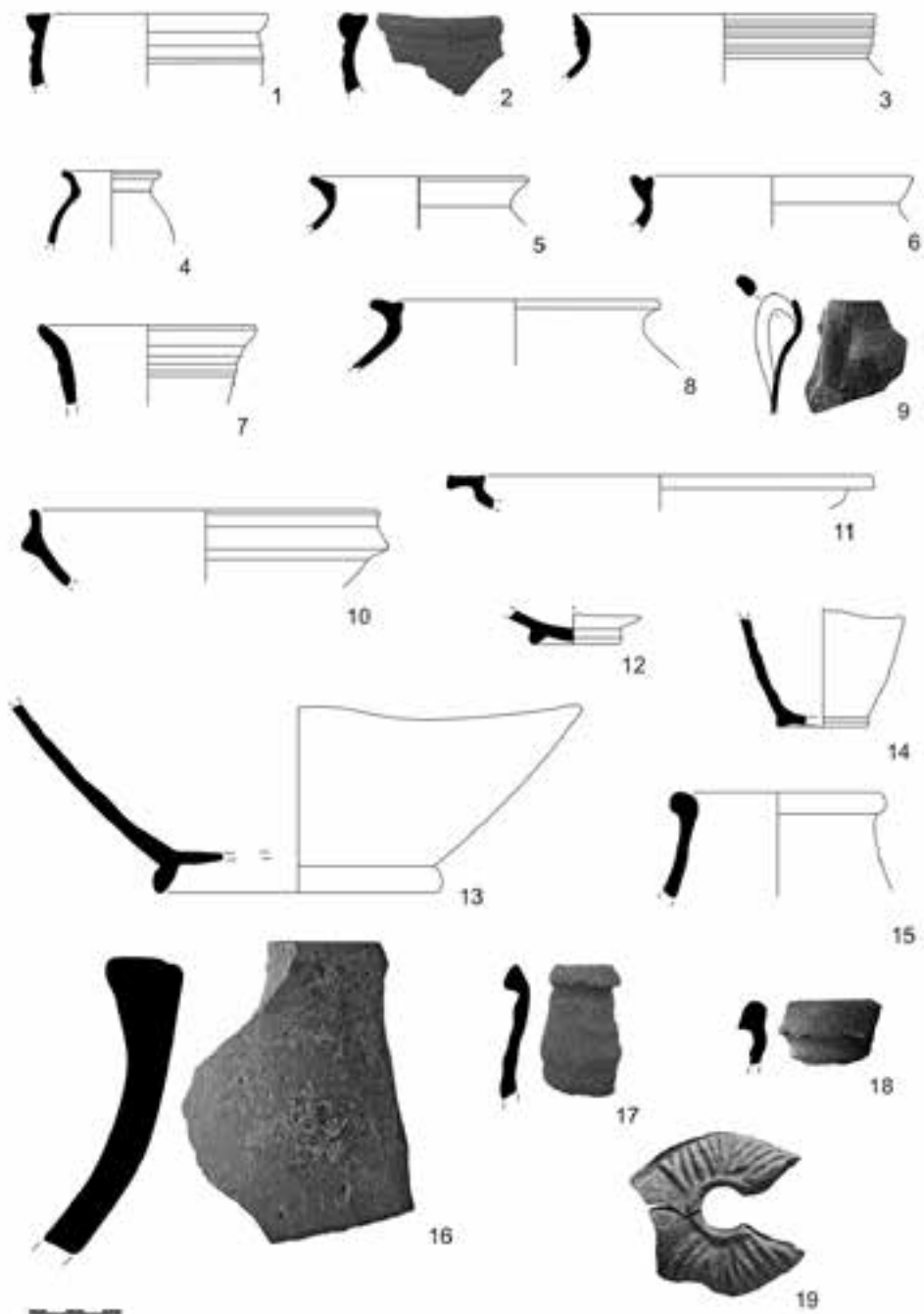
Other small objects found in layers of Late Antiquity include stone fishing weight, clay spindle whorl, iron knives, iron nails and lead weights shaped like a truncated pyramid.

The collected late antique ceramic material is in fragments. Amphora handles, amphora walls with comb ornamentation, pot lids and round stoppers of large amphorae, bottoms prevail. The fragments of household ceramics are comparatively less numerous, but several fragments of red-slip Phocaeen bowls can be distinguished among them. The latter can be dated on the whole to the 5th–6th centuries. There are no ceramic forms that can be attributed to the time before the 5th century (Fig. 45).

### **The fortress in the Middle Ages**

In the trial trenches numbered 1–3–5, 6 and 8 located on the flat site immediately at the lighthouse, cultural deposits with depths from 0.30 m to 1 m have been recorded. A clear differentiation of the layers is difficult to detect here because the terrain was additionally levelled with machines in the second half of the 20th century. The thin humus layer is followed by a medieval layer of sparse ceramic fragments with sgraffito decoration. The archaeological research conducted on Cape Emine allows us to date the main periods in the habitation of the promontory and the functioning of

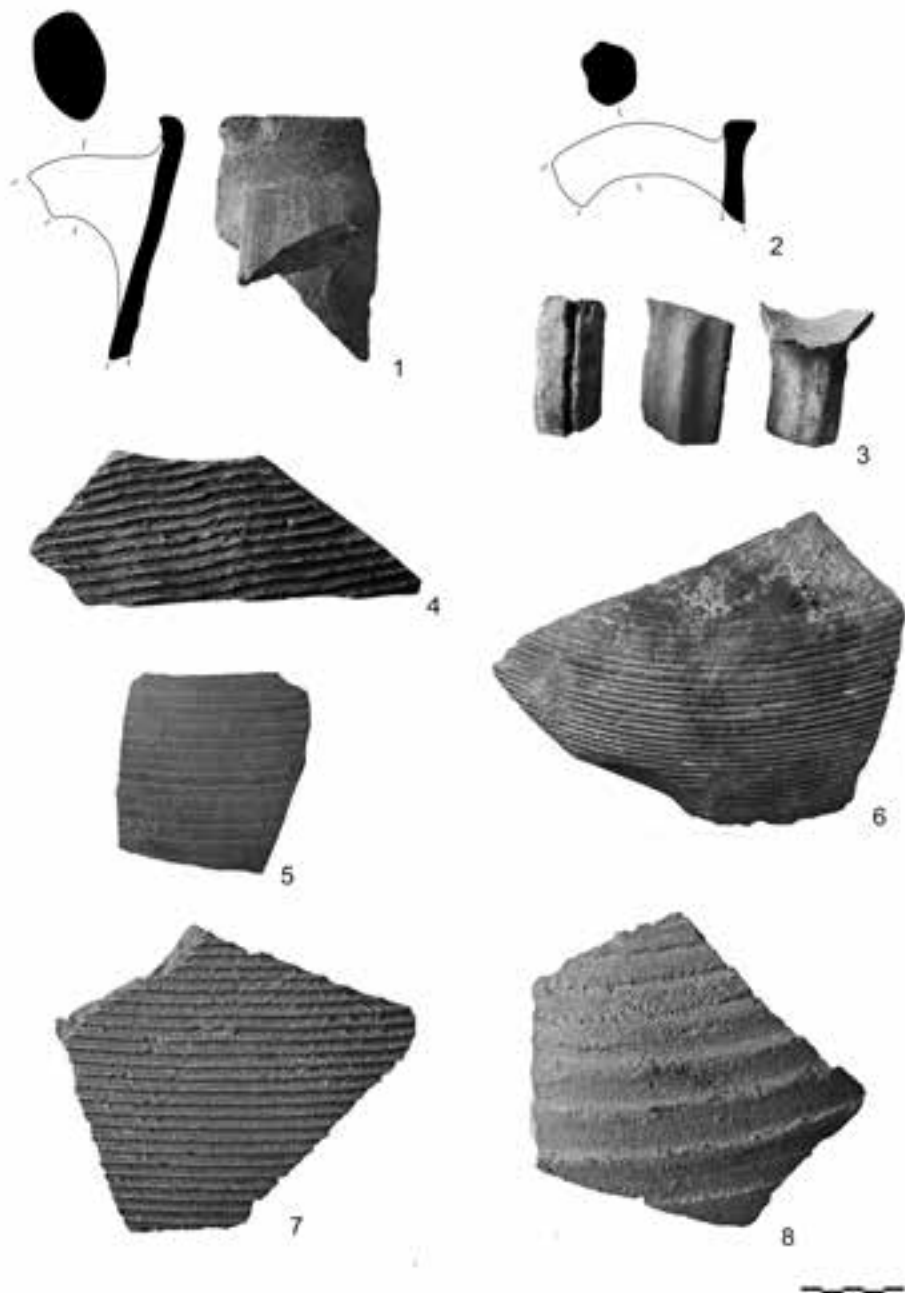




Археологически проучвания на нос Емине. Керамика от късната античност.  
Сондаж № 1: 1-2, 4, 7, 9-10, 15-19. Сондаж № 7: 3. Сондаж № 8: 5-6, 8, 11-14.

Обр. 45. Фрагменти от късноантични керамични съдове

Fig. 45. Fragments of late antique ceramic vessels



Археологически проучвания на нос Емине. Керамика от късната античност. Сондаж № 1: 2, 4. Сондаж № 7: 5. Сондаж № 2: 7-8. Сондаж № 8: 3, 6. Около крепостната стена: 1.

Обр. 45а. Фрагменти от късноантични керамични съдове  
 Fig. 45a. Fragments of late antique ceramic vessels

ват да се датират основните периоди в обитаването на носа и функционирането на крепостта, чието построяване трябва да отнесем за V век. Използването ѝ през Средните векове (XIII–XIV век) е във от съмнение и то е подкрепено и от данните на писмените извори.

Открити са четири медни скифати на: Мануил Комнин Дука (1230–1237 г. – пин 22), император Михаил VIII Палеолог (1258–1282 г. – пин №1), Андроник II Палеолог (1282–1328 г. пин №26) и на българския владетел Иван Александър (1331–1371 г. – пин № 13).

### Каталог монети

#### 1. Средновековна медна монета.

Скифатна форма. Император Андроник II Палеолог (1282–1328 г.). Пробита. Диаметър 2,2 см; тегло 2 г. Местонамиране: Сондаж № 8; ЮИ  $\angle$  2,20 м; СЗ  $\angle$  2,60 м; 55,20 м н. в. ПИН № 26.

#### 2. Медна монета със скифат-

на форма. Солунско деспотство. Отчупена наполовина. Император Мануил Комнин Дука (1230–1241). Диаметър 1,8 см; тегло 0,72 г. Местонамиране: Сондаж № 7 южно от

the fortress, the construction of which must be attributed to the 5th century. That it was used in the Middle Ages (13th–14th centuries) is beyond doubt, and the conclusion is supported by the data of the written sources.

Four copper scyphates were discovered issued by Manuel Komnenos Doukas (1230–1237 – ПИН 22), Emperor Michael VIII Palaeologus (1258–1282 – ПИН 1), Andronicus II Palaeologus (1282–1328 ПИН 26) and the Bulgarian ruler Ivan Alexander (1331–1371 – ПИН No. 13).

### Catalogue of the coins

1. Medieval copper coin. Scyphate (concave) shape. Emperor Andronicus II Palaeologus (1282–1328). Pierced. Diameter 2.2 cm; weight 2 g. Findspot: trench № 8; SE  $\angle$  2.20 m; NW  $\angle$  2.60 m; 55.20 m a.s.l. ПИН № 26.



2. Medieval copper coin of scyphate shape. Broken in halves. Thessalonica emission of Manuel Komnenus Doukas (1230–1241). Diameter 1.8 cm; weight 0.72 g. Findspot: trench №

сондаж 1; ЮИ  $\angle$  2,75 м; ЮЗ  $\angle$  3 м; 49,41 м н. в. ПИН 22.

7 south of trench № 1; SE  $\angle$  2.75 m; SW  $\angle$  3 m; 49.41 m a.s.l. ПИН 22.

3. Медна монета – скифатна фор-



ма. Силно износена. Михаил VIII Палеолог (1258–1282 г.). Диаметър 2,2/2,5 см; тегло 2,32 г. Местонамиране: Сондаж № 1 на югоизточна равна тераса до фара ЮЗ  $\angle$  1,76 м; СЗ  $\angle$  3 м; 55,03 м н. в. ПИН № 1.

3. Medieval copper coin of scyphate shape. Heavily worn. Michael VIII Palaeologus (1258–1282). Diameter 2.2/2.5 cm; weight 2.32 g. Findspot: trench № 1 on the southeastern flat terrace at the lighthouse. SW  $\angle$  1.76 m; NW  $\angle$  3 m; 55.03 m a.s.l. ПИН № 1.

4. Медна монета, фрагмент. Ски-



фатна форма. Цар Иван Александър XIV век. Диаметър 1,9 см. Местонамиране: Сондаж № 1 на югоизточна равна тераса до фара; ЮИ  $\angle$  2,90 м; СЗ  $\angle$  3,75 м; 54,66 м н. в. ПИН № 13.

4. Medieval copper coin of scyphate shape, fragment. Tsar Ivan Alexander – 14th c. Diameter 1.9 cm. Findspot: trench № 1 on the southeastern flat terrace at the lighthouse; SE  $\angle$  2.90 m; NW  $\angle$  3.75 m; 54.66 m a.s.l. ПИН № 13.

Керамиката според Мария Мано-

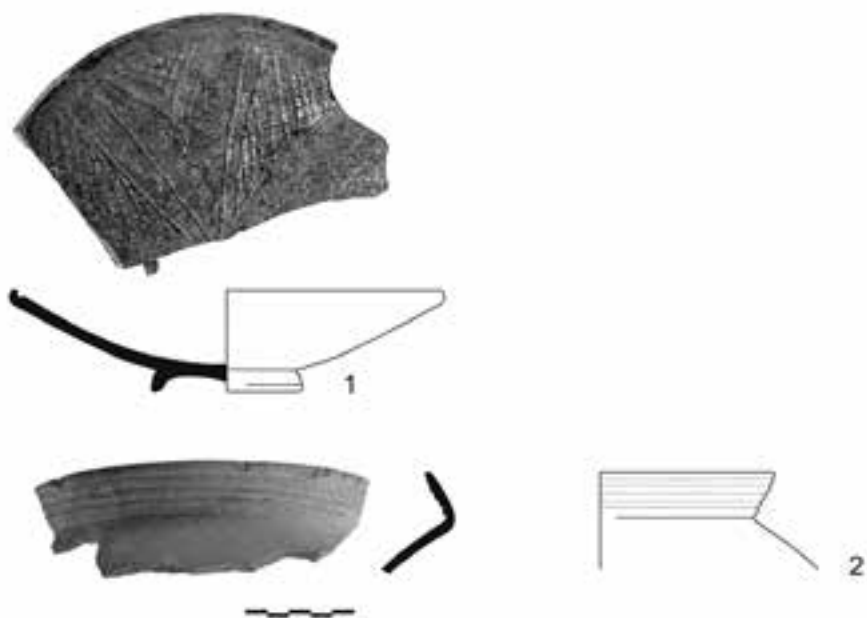


лова-Войкова е хомогенна, включва малък процент вносни съдове, което е характерно за периода след средата на XIII в., когато се развиват местните производства по черноморското крайбрежие. Като цяло, керамиката се концентрира в периода от края на XIII до края на XIV в., а някои типове са характерни и за първата половина на XV в. Прави впечатление, че липсва тара, която е очаквана в крайбрежно селище. С голяма доза сигурност може да се каже, че голяма част от сграфито керамиката е продукт на созополските работилници. Срещат се основно сграфито тип „Elaborate Incised Ware” внос от Константинопол (Обр. 46–49).

Разпознати са следните форми: гърнета, стомни, паници и купи. При разкопките е намерен само един фрагмент от амфора. Това е част от дръжка и устие тип Gunsenin IV XIII – XIV в. (производство в черноморската зона). Отсъствието на повече фрагменти от амфори може да се обясни с общата тенденция към заместването на керамичните съдове с дървени бурета след XII век (Тодорова 2012, 45).

According to Maria Manolova-Voykova, the ceramic assemblage is homogeneous and include a small percentage of imported vessels, which is typical for the period after the middle of the 13th century, when local production on the Black Sea coast developed. Generally speaking, the ceramics is concentrated in the period from the end of the 13th to the end of the 14th century, and some types are characteristic of the first half of the 15th century. It is noticeable that there is no tare, which is expected in a coastal settlement. With a great deal of certainty it can be said that a large part of the sgraffito ceramics is the product of the Sozopol workshops. Mainly the „Elaborate Incised Ware“ type sgraffito imports from Constantinople occur (Fig. 46–49).

The following forms are recognized: pots, pitchers, plates and bowls. Only one amphora fragment was found during the excavations. This is part of a handle and a mouth type Gunsenin IV, 13th – 14th centuries (production in the Black Sea area). The absence of more fragments of amphorae can be explained by the general tendency to replace ceramic vessels with wooden casks after the 12th century (Тодорова 2012, 45).



Сондаж 7 / 27.05.2019

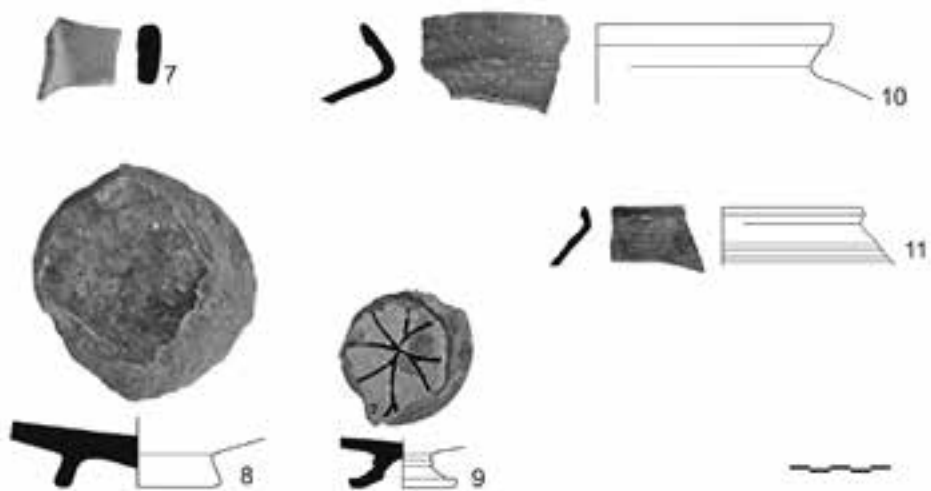


Сектор 2, около разчистване на западна крепостна стена / 16.05.2019



Сектор 2, Сондаж 2 / 16.05.2019

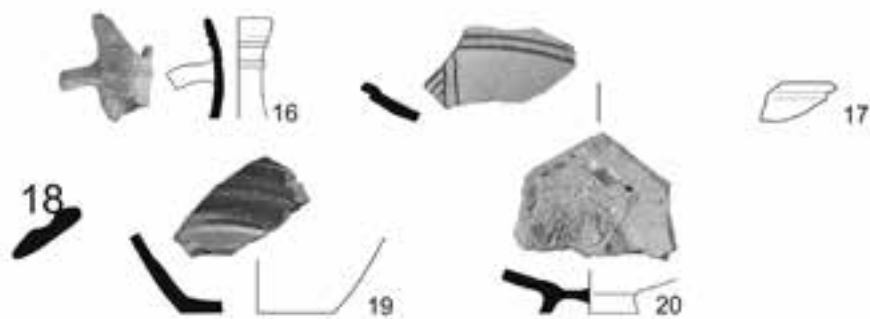
Обр. 46. Керамични фрагменти от средновековни съдове  
Fig. 46. Ceramic fragments of medieval ware



Сондаж 7 / 23-25.05.2019



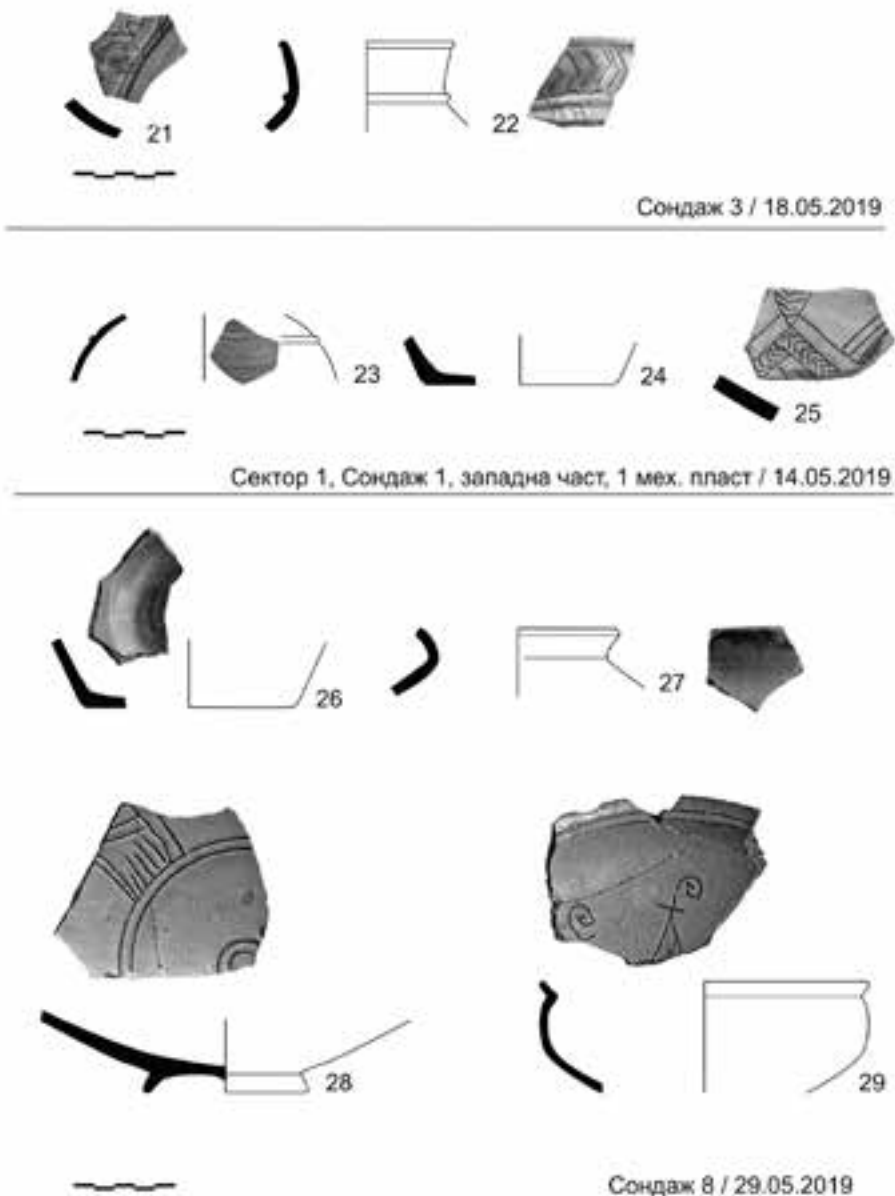
Сектор 1, Сондаж 1. Западна част, 2 механичен пласт / 14.05.2019



Сектор 1, Сондаж 5 / 20.05.2019

Обр. 47. Керамични фрагменти от средновековни съдове

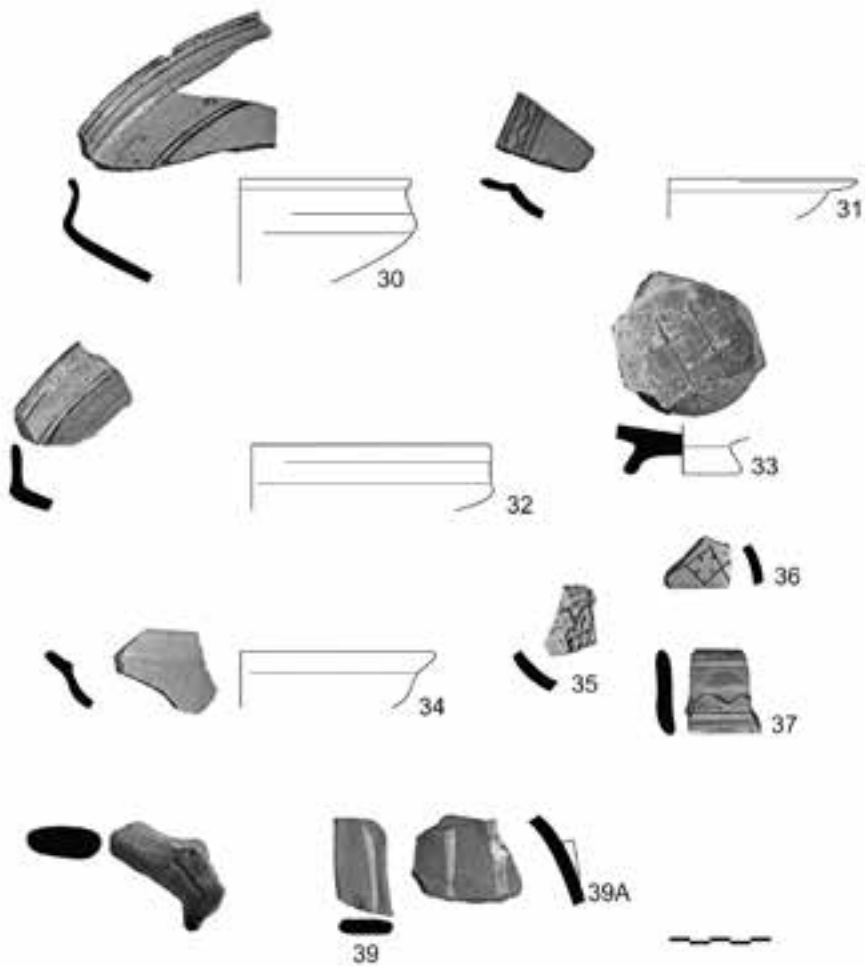
Fig. 47. Ceramic fragments of medieval ware



Обр. 48. Керамични фрагменти от средновековни съдове

Fig. 48. Ceramic fragments of medieval ware





Сектор 1, Сондаж 6 / 22.05.2019

Обр. 49. Керамични фрагменти от средновековни съдове  
Fig. 49. Ceramic fragments of medieval ware

---

### III.4. Пристанище

---

При сегашното състояние на бреговата линия и залятите рифове е трудно да се посочи мястото на най-близкото място за приставане на кораби обслужващи крепостта на нос Емине. Тук въпросът е по-сложен, касаещ изобщо ролята на укреплението през Късноантичната епоха. Прекалено откритото море, изложено на постоянни ветрове, е сериозна пречка за развитието на пристанищен район. Изключение може би правят малките суходолия, които се спускат към брега на юг от носа в посока съвременното туристическо селище Елените. Тук имам предвид крайбрежния район в подножието на нос Бабакия, под местностите Палеорти и Ливадки под връх Папрахи.

Вероятно тези суходолия са играели ролята на сухоземни връзки на планинско разположените селища, както и самата крепост с морето. По начало те са пряката връзка на „полупланинците“, които обслужват/ли старите даляни за улов на риба. Не бива да се изключва и възможността в миналото рифа, продължение на нос Емине, който сега е под вода, да се е издигал над морското равнище и да е защитавал (макар и по-слабо) тясно място, пригодено за акостиране в летните месеци на малки плавателни съдове, обслужващи по-големи такива пускатки котва пред носа.

---

### III.4. The port

---

With the current state of the coastline and flooded reefs, it is difficult to indicate the location of the closest berth for ships serving Cape Emine.

The issue here is more complex, on the whole concerning the role of the fortification in the late antiquity period. The too much open sea here exposed to constant winds is a serious impediment to the development of a harbour area. An exception is perhaps the small gullies that descend to south of the cape towards the modern Elenite tourist resort. By this I mean the coastal area at the foot of Cape Babakia, below the localities of Paleorti and Livadki under the Paprahi Peak.

Probably these dry gullies played the role of land connections of the mountain settlements, as well as of the fortress itself with the sea. Originally, they are the direct link to the “half-highlanders” who serve/d the old fishing pound nets. The possibility that in the past the reef, an extension of Cape Emine, now underwater, to have been rising above the sea level and protecting (albeit less) a narrow place adapted for mooring in the summer months of small vessels serving larger ones lying at anchor in front of the headland, should not be ruled out.

In the 2nd century, the governor of Cappadocia, Flavius Arrianus, travelled around the shores of the Black Sea and then sent a report to Emperor

През втори век управителят на Кападокия Флавий Ариан обикаля Черно море, след което изпраща доклад на император Адриан, в който пише: „От Одесос до подножието на Хем, простиращ се до Понта са триста и шестдесет стадия; и тук има корабна спирка. От Хем до град Месембрия деветдесет стадия; [там има] корабна спирка.”

Пристанът, който говори Ариан, според някои изследователи, се е намирал в днешното Иракли, което е от северната страна на носа, докато основното пристанище на Емона е било на южната страна (Тотешев 1992,332.).

Всъщност при коментара на запазените писмени сведения за Емона и топонимията в региона Ст. Райчевски пише категорично за т. нар. „Емонско пристанище“. Според него най-ранното споменаване за наличието на такова е портулан от 1296 г. (Райчевски 2007, 286).

През 1787 г. френският консул в Смирна Клод-Шарл дьо Пейсонел пише: „Емине е уединено място, но има доста добро пристанище, защото дъното е равно и песъчливо; всички видове плавателни съдове акостираат там, но през зимата им е малко трудно. Наоколо има няколко турски и гръцки села, откъдето се извлича [изнася] голямо количество въглища и дърва за огрев“.

През 1820 г. арменският пътешественик Минас Пъжъшкян описва планината Емине бурун като забележителна и споменава за на-

Hadrianus, in which he wrote: “From Odessos to the foot of Hem stretching to the Pontus are three hundred and sixty stadia; and there is a boat berth here. From Hem to the city of Mesembria [are] ninety stadia; [there is] a ship berth there.”

The mooring place, about which Arrian tells us, was located, according to some researchers, in present-day Irakli, situated at the northern side of the cape, while the main port of Emona was at its southern side (Тотешев 1992, 322).

In fact, when commenting on the preserved written information about Emona and the toponymy in the region, St. Raychevski writes explicitly about the so-called Emona port. According to him, the earliest mention of a presence of such is in a portolan from 1296 (Райчевски 2007, 286).

In 1787, the French consul at Smyrna Claude-Charles de Peyssonnel wrote: ‘Emine is a secluded place, but it has a pretty good port because the bottom is flat and sandy; all types of vessels dock there, but in winter it is a little difficult. There are several Turkish and Greek villages around, from which a large amount of coal and firewood is exported.’

In 1820, the Armenian traveller Minas Pazhishkian described the Emine Burun Mountains as remarkable and mentioned the presence of a port (Райчевски 2007, 282).

F. Kanitz notes that the inhabitants of the Greek villages such as Manas-

личието на пристанище (Райчевски 2007, 282).

Ф. Каниц отбелязва, че жителите на гръцките села като Манастиркьои (Св. Влас), Емона, Ерекли и Бана през XIX век са монополизирали цялата търговия с дървен материал извършвана чрез „пристана на нос Емине“ (Каниц III том стр. 182).

Известен е факта, че подводни проучвания в акваторията на носа не са провеждани. Множество оловни щокове от римския период са открити обаче случайно в началото на XXI век в разгара на т. нар. рапанаджийска треска, когато крайбрежието на Черно море до 30 метра е преровено от водолази събиращи рапани. Единствените по-ранни находки са каменни котви. Едната котва е с един отвор и е забелязана от харпунджия ловящ див лаврак на дълбочина до 6 м от североизточната страна на носа. Втората котва е открита случайно и е с два отвора (Обр. 49а).

Тук отново припомням факта за откриването на ранновизантийски колан или нагръдна огърлица открит по всяка вероятност на морското дъно северно от нос Емине (Минчев 2007, 44 – 58; Йотов 2014, 26). Накигът представлява дълга двусъставна верижка от ажурни звена в две различни форми с обща дължина около 1 м. Вероятно е произведен в някое от големите императорски ателиета на Константинопол. Ал. Минчев предполага, че златния колан е попаднал във водите около нос Емине

tirkyoi (Sveti Vlas), Emona Erekli, and Bana in the 19th century monopolized all the timber trade carried out through the “Emine wharf” (Каниц III vol. P. 182).

It is a known fact that underwater surveys in the area around the cape have not been conducted. However, many lead stocks from the Roman period were discovered by chance at the beginning of the 21st century in the midst of the so-called “*Rapa whelks fever*” when the Black Sea coast was dragged up to 30 meters by divers collecting these molluscs. The only earlier finds are stone anchors. One anchor has an opening and is spotted by a harpooner hunting for wild European bass at a depth of up to 6 m in the water at the northeast side of the cape. The second anchor, again discovered accidentally, has two openings (Fig. 49a).

Here again I recall the fact of the discovery of an early Byzantine belt or necklace, most likely found on the seabed north of Cape Emine (Минчев 2007, 44–58; Йотов 2014, 26). The adornment is a long two-piece chain of openwork units in two different forms with a total length of about 1 m. It is probably produced in one of the large imperial workshops in Constantinople. Al. Minchev suggests that the gold belt had fallen into the waters around Cape Emine probably in a shipwreck.

That happened in the early and mid-7th century as the owner travelled to or from Constantinople.

вероятно при корабокрушение. Това е станало в началото и средата на VII в., като собственикът е пътувал за или от Константинопол.

Друго възможно място за акостиране на кораби (когато в по-късните извори се споменава пристан при Емине) би трябвало да се търси до устието на р. Вая при местността Иракли. Такъв извод според В. Йотов се потвърждава от едно описание на Българското Черноморско крайбрежие от австрийския офицер Венцел фон Броняр 1786 г., в което той споменава за пристани при Иракли, в средата на залива между Обзор и нос Св. Атанас и при устието на р. Камчия (Йотов 2014, 32–33).

Тук обаче трябва да се направят важни уточнения. Първо, старото село Иракли е било разположено не в района на едноименното ваканционно селище до самото устие на р. Вая, а северно от коритото на реката. То се е развивало северозападно от нос Кочан върху висока равна платовидна местност.

Второ, най-тихият залив всъщност в този район е ситуиран южно от нос Кочан. Макар и с дължина 100 метра той е бил най-възможното място за удобно акостиране на малки плавателни съдове (Обр. 49б).

Another possible place for mooring ships (when later sources mention a port near Emine) should be sought at the mouth of the Vaya River near the Irakli locality. Such a conclusion, according to V. Yotov, is confirmed by a description of the Bulgarian Black Sea coast by the Austrian officer Wenzel von Brognard in 1786, in which he mentions wharfs near Irakli, in the middle of the bay between Обзор and Cape Sv. Atanas and at the mouth of the Kamchia River (Йотов 2014, 32–33). However, important clarifications should be made here. First, the old village of Irakli was located not in the area of the holiday village of the same name near the mouth of the Vaya River but to the north of the river bed. It developed northwest of Cape Kочан on a high flat plateau-like site..

Second, the quietest bay is actually in the area to the south of Cape Kочан. Although 100 m in length, it was the best possible place for comfortable mooring of small vessels (Fig. 49b)



Обр. 49а. Каменна котва с два отвора открита до нос Емине  
Fig. 49a. Stone anchor with two openings found at Cape Emine



Обр. 49б. Пристанищна зона южно от нос Кочан и северно от устието на р. Вая  
Fig. 49b. Harbour zone south of Cape Kochan and north of the mouth of the Vaya River



#### IV. Между Месемврия и Тумплум Йовис

##### Археологически обекти в землището на с. Емона

Върху археологическата карта на крайбрежието на Западния Понт все още има места, които могат да бъдат отбелязани като недостатъчно проучени и данните за поселищната система са незадоволителни. Такъв район може да бъде посочен в територията оградена между Обзор на север, Св. Влас на юг и трасето на Поморийския проход на запад.

Първите проучвания в района са дело на К. Шкорпил. Информацията е останала в архива на изследователя от 1899 г., а някои от обектите са описани в публикация от 1930 г. (Шкорпил 1930, 198–230).

Теренни огледи са извършени и по време на комплексна експедиция „Месамбрия – Хемус“ през 1977 г. (Делев 1982, 391). Споменава се за антично селище в подножието на връх Св. Илия, както и за находки от района на неконкретизирано военно поделение. При тези обходи в Еминската планина са посетени археологически обекти в землището на с. Влас и с. Баня. Документирани са останките от преградни стени на три места по пътя за Слънчев бряг.

През 80-те години на XX в. терен-

#### IV. Between Mesemvria and Templum Iovis

##### Archaeological sites in the land of Emona village

There are still places on the archaeological map of West Pontus that can be marked as insufficiently researched and the data on the settlement system as unsatisfactory. The territory enclosed between Obzor to the north; Sveti Vlas to the south and the Pomorie Pass road to the west can be defined as such an area.

The first surveys in thus delineated territory were made by K. Shkorpil. The information remained in the archives of the researcher since 1899 and some of the sites were described in a publication only in 1930 (Shkorpil 1930, 198–230).

Field surveys were also carried out during the 1977 Mesambria-Hemus complex expedition (Delev 1982, 391). Mention is made of an ancient settlement at the foot of St. Iliya Peak, as well as of finds from the area of an unspecified military unit. During these surveys in the Eminska Mountain, archaeological sites were explored in the lands of the villages of Sveti Vlas and Banya. The remains of barrier walls were recorded in three places along the road to Sunny Beach.



ни издирвания в района Еминската планина провежда Ст. Лисицов. (Ст. Лисицов. Археологически паметници на културата в Бургаска област. Проучвания, 1987 г. С., 1988, с. 6, 33–37. Машинописен текст със снимки. Съхранява се в Дирекция „Културно-историческо наследство“ Бургас).

След дълго прекъсване през 2013 г. в района на с. Емона екип на Живко Узунов (НБУ) и Петър Лещаков (НАИМ-БАН) извършват огледи на три археологически обекта. Теренните издирвания са част от проект за проучване хората на древна Месембрия, финансиран от Министерство на образоването (Узунов, Лещаков, Божкова, Кияшкина, Делев, Карайотов, Мутафчиева, Киров 2014, 650–653).

Началото на теренни обхождания от страна на Националния исторически музей са поставени през 2017 г. През 2019 г. те са продължени като част от по-голям проект наречен „Аристеум-Емона“ финансиран по проект от Министерство на културата. Научната стойност на проекта е свързана с точното локализиране на археологически обекти в землището на с. Емона, за което изнесените кратки исторически бележки недвусмислено показват, че то има богато културно-историческо наследство.

Целта на проучванията е да се изготви подробна археологическа карта на видимите археологически структури, като тя бъде допълнителен щрих към картата на провинция Хемимонт в крайбрежната зона.

In the 1980s, field surveys in the area of Eminska Mountain were undertaken by St. Lisitsov. (St. Lisitsov. Археологически паметници на културата в Бургаска област. Проучвания 1987 г. С., 1988, с. 6, 33–37. (Type-written text with photographs. It is archived in the Directorate for Cultural and Historical Heritage in Burgas).

After a long break in 2013 in the area of the village of Emona, a team of Zhivko Uzunov (New Bulgarian University) and Petar Leshtakov (NAIM-BAS) carried out investigations of three archaeological sites. The field surveys were part of a project to study the people of ancient Mesembria funded by the Ministry of Education (Узунов, Лещаков, Божкова, Кияшкина, Делев, Карайотов, Мутафчиева, Киров 2014, 650–653).

The field surveys of the National History Museum took place in 2017. In 2019, they were continued as part of a larger project called *Aristeum-Emona* and funded by a project of the Ministry of Culture. The scientific target of the project is related to the precise localisation of archaeological sites in the land of the village of Emona, for which the brief historical notes clearly show that it has a rich cultural and historical legacy.

The purpose of the research is to draw up a detailed archaeological map of the visible archaeological structures, as it is an additional touch to the map of the Hemimont province in the coastal zone.

**Обектите:**

**Неукрепено антично селище в заградената площ на военно формование 32300 (м. Лъохоро, Палъохора) и свободни земеделски терени в посока село Емона**

Разположено е в заградената площ на поделение 32300, но очевидно се развива на север към сегашното село. Селището е ситуирано южно от нос Емине. Представлява равна тераса оградена от дълбоки долове, които се спускат към Черно море и обхваща приблизително площ от 10 дка (Обр. 1–3). Братята Шкорпил го отбелязват в своя архив като: „По склона под селото към носа, между речния дол и Еминския селски дол, са останки на старо селище. Цялата местност и носът носят названието Поли-кастро (Палеокастро). Над десния бряг на Еминския дълъг отлоз „Вигла“ (Пратаонот), на края на който е било някакво здание...“ (Тотешев 1992, 334–335).

На площ 10 дка се откриват дребни фрагменти от късноантични керамични съдове с ниска концентрация и разнесени на повърхността необработени камъни (Христов, Николов 2018). При строежа на военни съоръжения в различни части на поделението са открити общо 6 вкопани питоса. Селището безспорно е голямо и до днес от него могат да се забележат фрагменти от строителна късноантична керамика, разпилени камъни от жилищни и стопански структури.

**The sites**

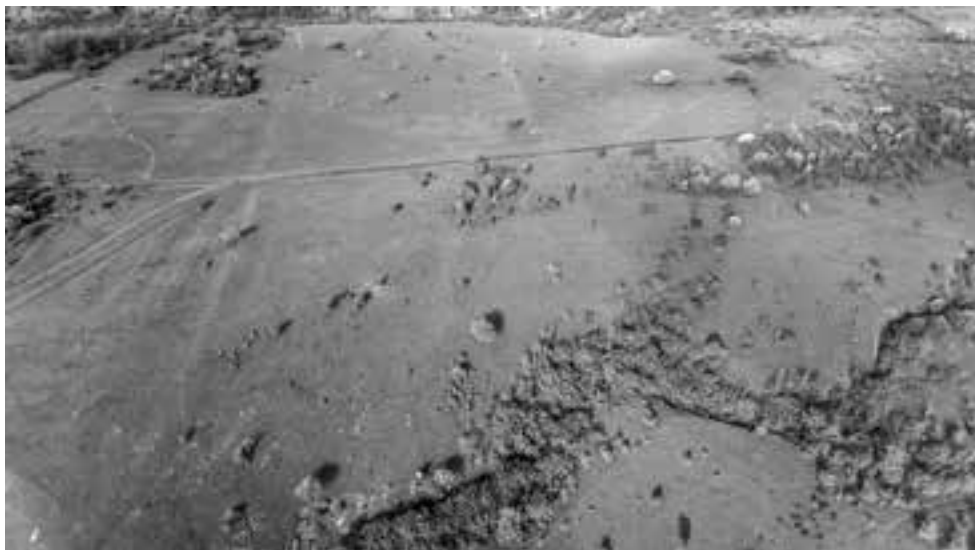
**Non-fortified antique settlement in the enclosed area of military unit 32300 (Lyochoro, Palyohora locality) and agricultural plots in the direction of Emona**

It is located in the enclosed area of military unit 32300, but is apparently developing northwards to the present village. The settlement is located to the south of Cape Emine. It is a flat terrace, covering an area of approximately 10 decares and surrounded by deep gullies that descend to the Black Sea (Fig. 1–3). The Shkorpil brothers thus describe it in their archives: “On the slope below the village toward the cape, between the said gully and the Emine village gully there are remains of an old settlement. The whole area and the cape are called Poli-castro (Paleokastro). Above the right bank of the Emine long stretch Vigla (Prataonot), at the end of which there existed some building ...” (Тотешев 1992, 334–335).

Small fragments of late-antique, ceramic vessels in low-concentration, untreated stones scattered on the surface are visible on an area of 10 decares (Христов, Николов 2018). During the construction of military facilities, a total of 6 dug-in pithoi were uncovered in different parts of the territory of the military unit. The settlement is undoubtedly large and fragments of late antique building ceramics, scattered stones from residential and commercial structures can be seen even today.

Over the last 30 years, items from





Обр. 2–3. Снимка от дрон на терена на античното селище източно от с. Емона  
Fig. 2–3. Drone picture of the terrain of the antique settlement east of the village of Emona

През последните 30 години върху него са открити предмети от различни епохи (накити, сечива, монети).

През лятото на 2019 г. в Регионалния исторически музей Бургас постъпват десетки предмети и 44

different periods (adornments, tools, coins) have been found on it.

During the summer of 2019, a total of dozens of objects and 44 coins were acquired by the Burgas Regional History Museum, submitted by a resident

монети предадени от жител на селото, който през годините е откривал и събирал от жителите ценности намерени случайно.

Репертоарът хронологически е голям, но той ни дава представа за поселенията южно от дн. с. Емона в посока морския бряг. Изключително ценни са медна тесла от Късния халколит; фрагментирани бронзови фибули от Ранножелязната епоха, медни гвоздеи от Късноелинистическата епоха, фибула от I в. след Хр., железен държач на оброчна плочка от Римската епоха, железни върхове на стрели (Обр. 4–14).

of the village, who over the years had discovered and collected valuable artefacts found accidentally by residents of the village.

The chronological repertoire is large, but it gives us an idea of the settlements south of the present day Emona in the direction of the seashore. Extremely valuable are the late Chalcolithic copper adze, the fragmented bronze fibulae of the Early Iron Age, the copper nails of the Late Hellenistic era, the fibula from the 1st century AD, the iron holder of a Roman votive tablet and iron arrowheads (Fig. 4–14).

Обр. 4. Медна тесла от края на Късния халколит – преходен период към Бронзовата епоха, края на V – IV хил. пр. Хр. (паралел Todorova 1981, taff, 37). Дължина 14 см; дебелина 0,7 см



Fig. 4. Copper adze from the end of Late Chalcolithic, a transition period to the Bronze Age, end of the 5th – 4th millennia BC (parallel in Todorova 1981, taff, 37). Length 14 cm; thickness 0.7 cm

Обр. 5. Бронзова двуспирална фибула с отчупена игла. Дължина 9 см; височина 4,9 см; максимална дебелина на лъка 0,4 см. Тип B12 по D. Gergova 1986. VII–VI в. пр. Хр.



Fig. 5. Bronze fibula with bilateral spring and broken pin. Length 9 cm; height 4.9 cm; maximum thickness of the bow 0.4 cm. Type B12 after D. Gergova 1986. 7th – 6th c. BC

Обр. 6. Бронзова  
двуспирална фибула.  
Дъговидна с овално  
уширение в средата.  
Дължина 4 см; височина  
3 см. Фрагмент. IX–VIII в.  
пр. Хр.



Fig. 6. Bronze fibula with  
bilateral spring. Bow-like  
with oval widening in the  
middle. Length 4 cm; height  
3 cm. Fragment. 9th–8th c.  
BC

Обр. 7. Бронзова  
двуспирална фибула.  
Дъговидна с овално  
уширение в средата.  
Дължина 3,2 см; височина  
2 см. Фрагмент. IX–VIII в.  
пр. Хр.



Fig. 7. Bronze fibula with  
bilateral spring. Bow-like  
with oval widening in the  
middle. Length 3.2 cm;  
height 2 cm. Fragment.  
9th–8th c. BC

Обр. 8. Сребърна обеца –  
втора половина на I  
хил. Пр. Хр. Диаметър  
2,5/2,8 см. Сечение 0,3 см



Fig. 8. Silver earring, second  
half of the 1st millennium  
BC. Diameter 2.5/2.8 cm.  
Cross section 0.3 cm.

Обр. 9. Медни гвоздеи –  
Елинистическа епоха.  
Кръгли и конусовидни  
глави. Дължина от 4 до  
13,5 см. Диаметър на  
главите от 1 до 1,4 см



Fig. 9. Copper nails,  
Hellenistic age. Round  
and cone-like heads.  
Length from 4 cm to  
13.5 cm. Diameter of the  
heads from 1 cm to 1.4 cm



Обр. 10. Ранноримска едноделна войнишка фибула – I в. сл. Хр. (тип 4б по Генчева 2004, 18–19). Лъкът е с правоъгълно сечение, дъговидно извит. Малък четириъгълен иглодържател. Дължина 6,4 см; височина 3 см; дебелина на лъка 0,3 см

Fig. 10. Early Roman straight wire legionnaire's fibula, 1st c. BC. (Type 4b after Gencheva 2004, 18–19). The bow is of right-angled section and arched. Small tetragonal catch plate. Length 6.4 cm; height 3 cm; thickness of the bow 0.3 cm

Обр. 11. Железен държач на оброчна плочка. Четириъгълно сечение. Дължина 15,4 см



Fig. 11. Iron holder of a votive plate. Tetragonal cross section. Length 15.4 cm

Обр. 12. Сърцевидна рамка за колана тока – Късна античност V–VI век. Дължина 2,4 см; височина 2,1 см



Fig. 12. Heart-shaped frame of a belt buckle. Late Antiquity, 5th–6th c. Length 2.4 cm; height 2.1 cm



Обр. 13–14. Железни върхове на стрели. Дължина от 5 до 5,5 см  
Fig. 13–14. Iron arrowheads. Length from 5 cm to 5.5 cm

**Каталог на случайни монетни  
находки от неукрепеното селище  
южно от с. Емона**

**Catalogue of random coin finds  
from the unfortified settlement  
to the south of Emona**

1. Бронзова контролна тежест (V–VI в.). Тегло 21,52 г; диаметър 2,7 см; дебелина 0,5 см.

1. Bronze control weight. Diameter 2.7 cm; thickness 0.5 cm; weight 21.52 g.



2. Денар. Сребро. Рим. Император Север Александър (221–235 г.). Тегло 1,68 г; диаметър 1,8 см. Аверс: Бюст на император надясно с лавров венец; Реверс: Марс изправен наляво.

2. Denarius. Silver. Rome. Emperor Severus Alexander (221–235 г.). Weight 1.68 g; diameter 1.8 cm. Obverse: Laureate bust of emperor, right. Reverse: Mars standing, left.



3. Бронзова монета на Анхиало. Тегло 3,69 г; диаметър 1,7 см. Император Максимин Тракиеця (235–238 г.). Аверс: Бюст на императора надясно. Реверс: Лъв в ход надясно. АГХΙΑΛΕ...

3. Bronze coin of Anchialos. Weight 3.69 g; diameter 1.7 cm. Emperor Maximinus Thrax (235–238). Obverse: Bust of emperor, right. Reverse: Lion passant, right. ΑΓΧΙΑΛΕ...





4. Турция. Сребро. Една пара. Султан Абдул Хамид (1774–1789). Пробита. Тегло 0,28 г; диаметър 1,4 см.

4. Turkey. Silver. Pierced. Abdul Hamid (1774–1789). Weight 0.28 g; diameter 1.4 cm.



5. Бронзова монета, фолис на император Юстин II и София (565–578 г.). Тегло 11,18 г; диаметър 2,8 см. Аверс: Императорската двойка на среща. Реверс: М. Константинопол.

5. Bronze coin, follis of Emperor Justin II and Sophia (565–578). Weight 11.18 g; diameter 2.8 cm. Obverse: The imperial couple, facing. Reverse: M. Constantinople.



6. Медна монета. IV век. Тегло 2,28 г; диаметър 1,8 см. Император Теодосий I. Аверс: Бюст на императора надясно. DN THEODO-SIVS PF AVG; Реверс: CONCOR-DIA AVGGG. Под отреза CONS. Монетарница на Константинопол.

6. Copper coin. 4th century. Weight 2.28 g; diameter 1.8 cm. Emperor Theodosius I. Obverse: Bust of emperor, right. DN THEODO-SIVS PF AVG. Reverse: CONCOR-DIA AVGGG. In exergue CONS. Mint of Constantinople.



7. Медна монета. Император Констанций II (337–361 г.). Тегло 3,46 г; диаметър 1,8 см. Аверс: Бюст на император надясно; Реверс-износен.

7. Copper coin. Emperor Constantius II (337–361). Weight 3.46 g; diameter 1.8 cm. Obverse: Bust of emperor, right. Reverse, worn.



8. Бронзова монета. Византия. Анонимен фолис – клас С (1042–1050 г.). Тегло 8,42 г; диаметър 2,6 см.

8. Bronze coin. Byzantium. Anonymous follis (1042–1050). Weight 8.42 g. Diameter 2.6 cm.



9. Медна монета. Император Констанций II (337–361 г.) Тегло 1,23 г; диаметър 1,4 см. Износена.

9. Copper coin. Emperor Constantius (337–361). Weight 1.23 g; diameter 1.4 cm. Worn.



10. Бронзова монета. Византия. Анонимен фолис – клас С (1042–1050 г.). Тегло 6 г; диаметър 2,3 см.

10. Bronze coin. Byzantium. Anonymous follis (1042–1050). Weight 6 g; diameter 2.3 cm.



11. Бронзова монета. Рим. Тегло 5 г; диаметър 2 см. Износена.

11. Bronze coin. Rome. Weight 5 g; diameter 2 cm. Worn.



12. Медна монета. Император Лициний II (317–324 г.). Тегло 2,82 г; диаметър 2 см. Император Лициний II (317–324 г.). Силно износена. Аверс: Бюст на императора наляво.

12. Copper coin. Emperor Licinius II (317–324). Weight 2.82 g; diameter 2 cm. Heavily worn. Obverse: Bust of emperor, left.



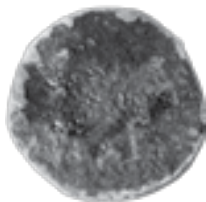
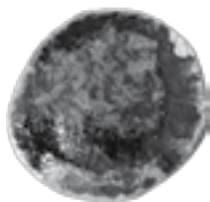
13. Медна монета. Тегло 2,81 г; диаметър 1,9 см. Император Константин I (307–337 г.). Аверс: Бюст на императора надясно. IMP CONSTANTINVS PF AVG Реверс: SOLI INV-I-CTO COMITI.

13. Copper coin. Weight 2.81 g; diameter 1.9 cm. Emperor Constantine I (307–337). Obverse: Bust of emperor, right. IMP CONSTANTINVS PF AVG. Reverse: SOLI INV-I-CTO COMITI.



14. Медна монета. IV век. Тегло 1,23 г; диаметър 1,8 см. Силно износена.

14. Copper coin. 4th century. Weight 1.23 g; diameter 1.8 cm. Heavily worn.



15. Медна монета. IV век. Тегло 1 г; диаметър 1,4 см. Силно износена.



15. Copper coin. 4th century. Weight 1 g; diameter 1.4 cm. Heavily worn.



16. Медна монета. IV век. Тегло 2 г; диаметър 1,7 см. Император Константин I. Аверс: Бюст на императора на надясно. CONSTANTI–NVS MAX AVG Реверс: GLOR–IA EXERC–ITVS. Двама прави войника застанали до две знамена.



16. Copper coin. 4th century. Weight 2 g; diameter 1.7 cm. Emperor Constantine I. Obverse: Bust of emperor, right. CONSTANTI–NVS MAX AVG. Reverse: GLOR–IA EXERC–ITVS. Two soldiers standing and two standarts.



17. Медна монета. IV век. Тегло 2 г; диаметър 1,7 см. Силно износена. Реверс: GLOR–IA EXERC–ITVS. Двама прави войника застанали до две знамена.



17. Copper coin. 4th century. Weight 2 g; diameter 1.7 cm. Heavily worn. Reverse: GLOR–IA EXERC–ITVS. Two soldiers standing and two standarts.



18. Медна възпоменателна монета отсечена в чест на град Рим (330–346 г.). Тегло 1,8 г; диаметър 1,5 см. Реверс: Капитолийската вълчица с Ромул и Рем.

18. Copper coin (330–346). Weight 1.8 g; diameter 1.5 cm. Reverse: Capitoline she-wolf with Romulus and Remus.



19. Медна монета. IV век. Тегло 1,2 г; диаметър 1,4 см. Износена.

19. Copper coin. 4th century. Weight 1.2 g; diameter 1.4 cm. Worn.



20. Медна монета. IV век. Тегло 0,75 г; диаметър 1,3 см. Износена.

20. Copper coin. 4th century. Weight 0.75 g; diameter 1.3 cm. Worn.



21. Медна монета. Император Констанций II (337–361 г.). Тегло 2,24 г; диаметър 1,7 см. Аверс: Бюст на императора надясно с диадема. D N CONSTAN-TIVS P F AVG; Реверс: FEL TEMP REPARATIO.

21. Copper coin. Emperor Constantius II (337–361). Weight 2.24 g; diameter 1.7 cm. Emperor Constantius II Obverse: Diademed bust of emperor, right. D N CONSTAN-TIVS P F AVG; Reverse: FEL TEMP REPARATIO.



22. Медна монета. Император Констанций II (337–361 г.) Тегло 1,22 г; диаметър 1,4 см. Изношена монета. Реверс: VOT XX MVLТ XXX.

22. Copper coin. Emperor Constantius II (337–361). Weight 1.22 g; diameter 1.4 cm. Worn. Reverse: VOT XX MVLТ XXX.



23. Медна монета. IV век. Тегло 1,57 г; диаметър 1,6 см. Износена монета.

23. Copper coin. 4th century. Weight 1.57 g; diameter 1.6 cm. Worn.



24. Бронзова елинистическа монета (II–I в. пр. Хр.). Отчупена. Диаметър 2,2 см.

24. Bronze Hellenistic coin (2th–1th centuries BC). Broken. Diameter 2.2 cm.



25. Бронзова монета. Пентанумия. Византия. Тегло 0,71 г; Диаметър 1,1 см.

25. Bronze coin. Pentanummium. Byzantium. Weight 0.71 g; diameter 1.1 cm.



26–44. Медни монети от края на III – V век. Неидентифицирани.

26–44. Copper coins. End of 3rd – 5th centuries. Unidentified.

### Средновековен параклис

Открит е при извършен обход в посока връх Св. Илия разположен западно от с. Емона. На 600 м северно от селото на равна тераса в източното подножие на върха северно от трасето на военния път и стълбове с високо напрежение са открити основите на малък параклис. Ориентация на зидовете е изток–запад (Обр. 15–18). Параклиът е едноабсиден, еднокорабен с приблизителна дължина 8 м. Широк е приблизително 5,80 м. Вътрешното пространство е широко едва 1,85 м. Предполагаемата дебелина на зидовете на параклиса е 1,40 м.

### Medieval chapel

It was discovered in a tour in the direction of St. Iliya Peak situated to the west of the Emona village. 600 meters north of the village on a flat terrace at the eastern foot of the peak to the north of the military route and high-voltage pillars, the foundations of a small chapel were distinguished. The orientation of the walls is east-west (Fig. 15–18). The chapel is one-apsed, one-nave structure with 8 m approximate length of the wall. It is circa 5.80 m wide. The interior space is only 1.85 m wide. The supposed thickness of the chapel walls is 1.40 m.



Обр. 15. Основи на средновековен параклис

Fig. 15. Foundations of a medieval chapel





Обр. 16–18. Основи на средновековен параклис  
Fig. 16–18. Foundations of a medieval chapel



Зидарията е от плочести камъни споени с кал. Максимално запазената височина на зидовете 0,40 м.

В района на параклиса е открито голямо количество фрагментирана строителна керамика (предимно тухли и по-малко керемиди). Дебелината на тухлите, които са добре изпечени варира от 3–3,5 до 4 см. Тухлите са с плътен червен цвят. Дебелината на керемидите е 2,5 см (Обр. 19). Предполагамата датировка на обекта е Средни векове – XII–XV век.

The masonry is of slab stones bonded with mud. The maximum preserved height of the walls is 0.40 m.

A large amount of fragmented building ceramics (mostly bricks and fewer tiles) was found in the chapel area. The thickness of the well-baked bricks varies from 3–3.5 cm to 4 cm. The bricks are of a solid red colour. The thickness of the tiles is 2.5 cm (Fig. 19). The suggested dating of the site is from the Middle Ages – the 12th–15th centuries.

Обр. 19. Фрагменти от средновековни керемиди



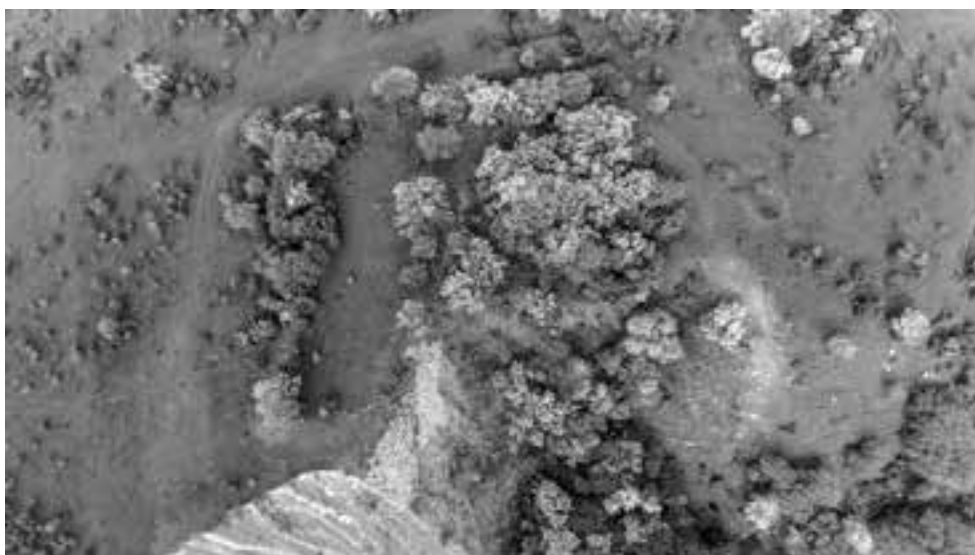
Fig. 19. Fragments of medieval tiles

### Средновековен манастир Св. Никола

Както пише А. Тотешев най-значимото културно средище в източната част на Еминска Стара планина е „царския и патриаршески манастир „Св. Никола“ (Тотешев 1992а, 88). Емонският манастир Св. Николай Мирликийски се намира на 70 м н. в. и на ок. 1 км източно от с. Емона (Обр. 20–21). Споменава се в грамота на цар Иван Александър, заедно с манастири намиращи се в

### St. Nicholas medieval monastery

As A. Toteshev writes, the most significant cultural centre in the eastern part of the Eminska Stara Planina Mountain is the “royal and patriarchal monastery” of St. Nicholas” (for the Bulgarians Sveti Nikola) (Toteshev 1992a, 88). The Emona monastery of Saint Nicholas of Myra is located 70 m a.s.l. and approximately 1 km to the east of the Emona village (Fig. 20–21). It is mentioned in the Charter of Tsar Ivan Alexander, together with mon-



Обр. 20–21. Теренът на средновековния манастир Св. Никола край Емона

Fig. 20–21. Site of the medieval monastery of Sv. Nikola near Emona

пределите на крепостта Месемврия (Несебър): Света Богородица Елеуса, Христос Акрополит, Света Богородица Агиосотириса и Свети Власий. В една от грамотите, цар Иван

asteries located within the fortress of Mesemvria (Nesebar): the Holy Mother of God Eleousa, Christ Akropolites, Holy Mother of God Agiosoritissa and Saint Blasius (for the Bulgarians Sv.

Александър казва, че манастирът Свети Никола бил: „построен из основи от преблажената Севина, баба на моето царство“. В грамотата се споменава името на игумена Макарий (Петров, Гюзелев 1978, 257; Мутафчиев 1925, 667–669.)

В края на XVII–началото на XVIII в. манастирът придобива епархийски статут, подчинен на Месемврийския митрополит. Манастира се споменава от френския картограф Жан Никола Белен, който пише, че на нос Емине бурун имало и манастир, откъдето можело да се купят провизии (Райчевски 2007, 282). През 1738 г. е дадено следното описание:

„На този нос (Емине бурни) има калугерски манастир (с гръцки монаси). Те продават продоволствия на всеки, който се доближи и слезе на пристана. При върха на носа има скали, но може да се хвърли котва, при вятър от изток в залива между Емине и Месевре, които е дълъг повече от три левги“. (Тотешев 1992а, 336).

Братята Шкорпил пишат, че на север от нос Емине „в дъбова гора последни останки от манастира Св. Никола, с полусрутените манастирски здания над стръмния морски бряг – една църква.“ (Тотешев 1992, 334–335).

Тотешев пише също, за открити от него „икони... олтарна маса с ктиторски надписи и фрагмент от мраморна чешма с надпис и изображение на предната част на кораб“

Vlasi). In one of the Charters, Tsar Ivan Alexander says that the monastery of St. Nicholas was: “built from the foundations of the blessed Sevina, the grandmother of my kingdom.” The name of the hegoumenos Makarios is mentioned in the Charter (Петров, Гюзелев 1978, 257; Мутафчиев 1925, 667–669)

At the end of the 17th and early 18th centuries, the monastery acquired a diocesan status subordinated to the Metropolitan of Mesemvria. The monastery is also mentioned by the French cartographer Jean Nicolas Bellin, who wrote that on the Emine cape there was a monastery where provisions could be bought (Райчевски 2007, 282). In 1738 the following description was made:

“There is a kalógeros monastery (with Greek monks) on this cape (Emine Burni). They sell food to anyone who approaches and descends on the wharf. There are rocks at the top of the cape, but anchoring is possible, with the east wind in the bay between Emine and Mesevre, which is more than three leagues long (Тотешев 1992а, 336).

The Shkorpil brothers write that to the north of Cape Emine is “in an oak wood the last remnants of the Monastery of St. Nicholas, with dilapidated monastery buildings over the steep seashore – a church” can be seen. (Тотешев 1992, 334–335).

Toteshev also writes that he has discovered “icons... an altar table with ktetor’s inscriptions and a fragment of a marble fountain with an inscription

(Тотешев 1992а, 88). За съжаление намерението на изследвателя те да бъдат публикувани остава нереализирано. Част от откритите предмети са „преоткрити“ в селото от екипа на НИМ едва през 2019 г.

Първоначално манастирът е бил издигнат над морето, в непосредствена близост до стръмния морски бряг. Днес все още могат да се забележат очертанията на някогашната обител. При силно земетресение манастирът пропада и от него остават само руини. Белите мраморни камъни, които успяват да се запазят непокътнати, са преместени и използвани в строежа на църквата „Св. Николай Мирликийски Чудотворец“, която отваря отново врати на ново място през 1847 г. (Обр. 20–23).

Основите на манастира са били интерес на редица изследователи посетили го в различни години. Задълбочено картиране и описание на останките на комплекса са извършени едва през 2019 г. от екип на Националния исторически музей.

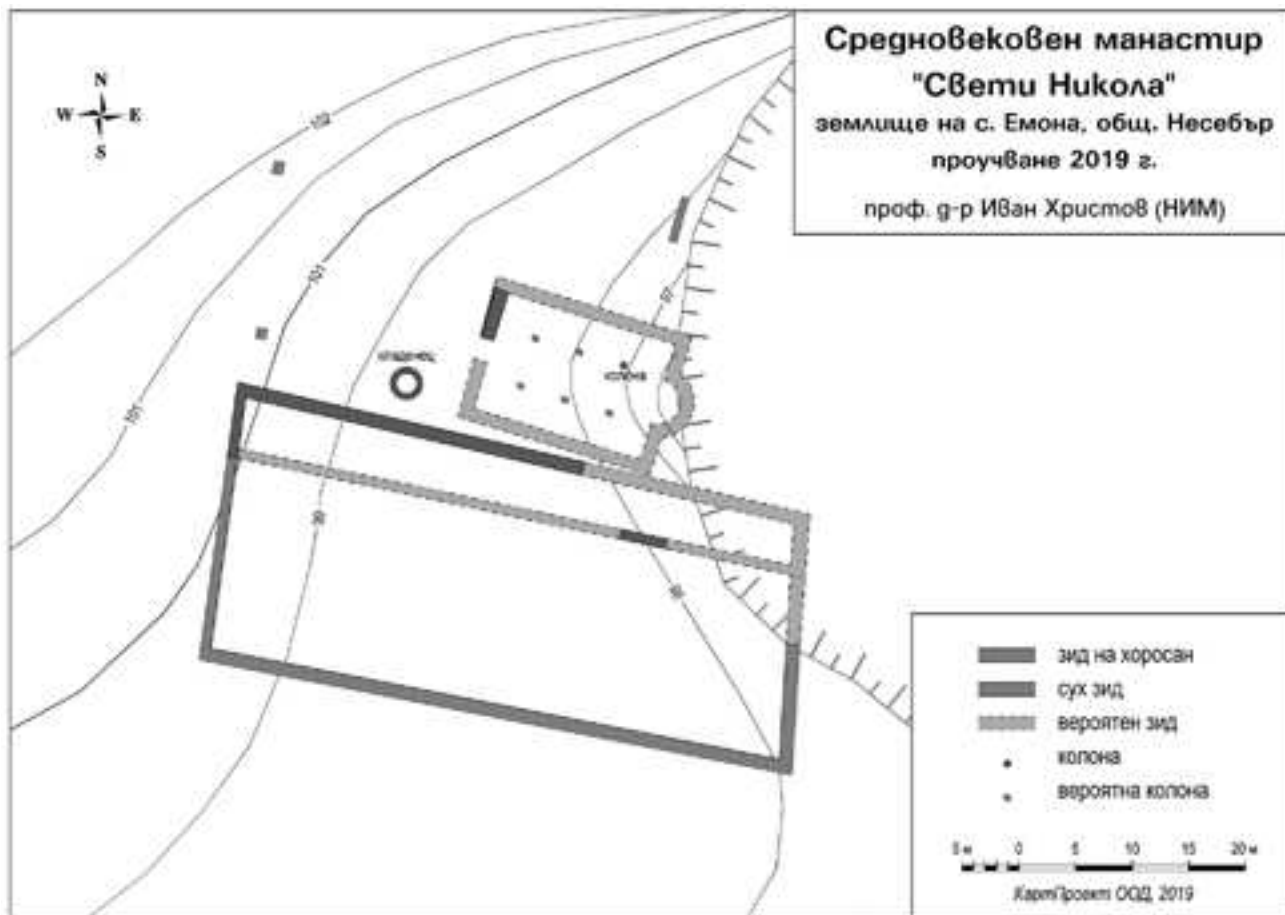
Днес, върху крайбрежния терен, ясно се очертава големия южен двор на манастира с размери изток – запад 55 м; север – юг 20 метра. Зидовете от юг, изток и запад са градени от ломени камъни на калова спойка с дебелина 0,80 м. От север са документирани два успоредни зида, чиято спойка на камъните е с бял плътен хоросан. Всъщност тук може да се открие на терена първи южен зид с дебелина 0,80 м и втори 1,20 м на север доста по-масивен. Разстоя-

and the image of the front of a ship” (Тотешев 1992а, 88). Unfortunately, the intention of the researcher to publish the finds remained unfulfilled. Some of the objects were rediscovered in the village by the NHM team only in 2019.

Initially, the monastery was erected above the sea, next to the steep seashore. Today, the outlines of the one-time monastery can still be recognised. In a strong earthquake, the monastery collapsed and remained in ruination. The white marble stones, which had happened to survive intact, were removed and re-used in the construction of the church of St. Nikolas of Myra, the Miracle Worker, which reopened in a new place in 1847 (Fig. 20–23).

The foundations of the monastery were in the focus of many researchers who visited it in different years. Exhaustive mapping and description of the remains of the complex were made only in 2019 by a team of the National Museum of History.

Today, the large southern courtyard of the monastery with dimensions east – west 55 m, north – south 20 m, is clearly outlined on the coastal terrain. The walls to the south, east and west are made of mud-bound broken stones with a thickness of 0.80 m. Two parallel walls have been documented in the north, the jointing of the stones being white thick mortar. Actually, the first, 0.80 m thick southern wall can be singled out on the terrain and the second wall in the north is much more solid (1.20 m thick). The distance between



Обр. 21а. План на средновековния манастир / Fig. 21a. Plan of the medieval monastery



Обр. 22–23. Църквата Св. Никола – XIX век

Fig. 22–23. The church of Sv. Nikola, 19th century.

нието между тези два зида северно от дворното открито пространство е 5 метра. Забелязват се слаби провадания на терена които могат да бъдат интерпретирани като места на помещения прилепени до крайния северен зид. В откритото дворно място не са забелязани структури (Обр. 24–26).

До североизточния край на северния зид е документирана щерна/кладенец с диаметър 2 м, запазен днес с дълбочина до 1,50 м. Кладенецът е грижливо измазан с хидрофобен разтвор (Обр. 27). Само на 2 м източно от него се развиват основите на голям християнски храм с предполагаеми размери: изток–запад 19,5 м; север–юг 12,8 м. От запад е запазен детайл от зид с дължина 5 м и дебелина 1,20 м. Зидът е изграден от големи каменни блокове споени с хоросан (Обр. 28–30). Предполага се, че в южния край на отстояние 5 м от големия северен зид на дворното пространство е било мястото на вход за храма. Описаният северен зид всъщност играе ролята на южен зид на църквата. Големите геологически разломи и провадания от сушата са нанесли непоправими поражения върху целостта на храма. От източната периферия на постройката е запазена *in situ* каменна база за колона. Тя е с диаметър 0,50 м и е залепена с хоросан върху каменна основа (Обр. 31). Базата маркира южния тесен кораб на постройката. На изток следва стръмно провадане в посока наклонена малка тераса

these two walls located to the north of the yard is 5 meters. There are slight collapses in the terrain that can be interpreted as places of premises adjacent to the extreme northern wall. No structures were observed in the open yard (Fig. 24–26).

To the northeastern end of the northern wall a cistern / well with a diameter of 2 m was recorded, preserved today with a depth of up to 1.50 m. The well is carefully coated with a hydrophobic solution (Fig. 27). Only 2 m to the east of it are the foundations of a large Christian temple of estimated dimensions: east-west 19.5 m; north-south 12.8 m. In the west a section of the wall 5 m long and 1.20 m thick has survived. The wall is made up of large stone blocks joined with mortar (Fig. 28–30). It is assumed that the entrance to the temple was at the south end, 5 m from the large northern wall of the courtyard. The described northern wall actually played the role of the southern wall of the church. The large geological faults and sinking caused by the droughts have irreparably damaged the integrity of the temple. Of the eastern periphery of the building a stone base for a column is preserved *in situ*. It has a diameter of 0.50 m and is affixed with mortar to the stone base (Fig. 31). The base marks the southern narrow nave of the building. To the east, a steep subsidence follows to a sloping small terrace towards the seashore. It is on this small terrace that fragments of the temple walls and its apse were



Обр. 24–25. Основи на средновековния манастир  
Fig. 24–25. Foundations of the medieval monastery





Обр. 25. Основи на средновековния манастир  
Fig. 25. Foundations of the medieval monastery



Обр. 27. Щерна в западната част на манастира  
Fig. 27. Cistern in the western part of the monastery



Обр. 28–30. Западен  
зид на притвора  
на манастирската  
църква

*Fig. 28–30. Western  
wall of the narthex of  
the monastery church*



Обр. 31. База на колона от наоса на храма

Fig. 31. Base of a column from the nave of the church

към морския бряг. Именно на тази малка тераса са документирани късове от стените на храма и неговата абсида. Тя е с дебелина 1,20 м, запазена на височина 1,20 м. Може да се предположи, че е била с дължина 4 м и дълбочина 1,50–2 м (Обр. 32–34–34а, 34b–34с, 34d).

documented. The apse wall is 1.20 m thick and preserved at a height of 1.20 m. It can be assumed that the apse was 4 m long and 1.50–2 m deep (Fig. 32–34–34a, 34b–34c, 34d).



Обр. 32–33.  
Пропаднал зид  
на абсидата на  
манастирската  
църква

Fig. 32–33.  
Collapsed wall  
of the apse of  
the monastery  
church



Обр. 34. Архитектурен детайл от манастира  
Fig. 34. Architectural detail of the monastery



Обр. 34а. Мраморен капител от средновековния манастир пренесен в село Емона  
Fig. 34a. Marble capital of the medieval monastery transferred to the Emona village



Обр. 34b. Фрагмент от каменно корито от чесма в близост до новата църква Св. Никола  
Fig. 34b. Fragment of a stone fountain basin near the new church of Sv. Nikola



Обр. 34c. Фрагмент от строителен надпис върху корито  
Fig. 34c. Fragment of a building inscription on the fountain basin



Обр. 34d.  
Изображение  
на кораб върху  
коритото

Fig. 34d. Image  
of a ship on the  
fountain basin

### Кереметли

Обектът е разположен на сравнително равна тераса на 300 м западно от морския бряг, на 1,5 км югозападно от центъра на с. Емона в южната част на местността Пальо Манащерьо (Обр. 35). На повърхността се забелязват силно разрушени структури от голям комплекс заемащ площ от около 1 дека (Обр. 36–37). Ориентацията на предполагаемите зидове е в посока изток–запад 45 м и север–юг 23 м. Обектът е изграден на 70 м н. в.

В североизточният ъгъл на обекта се откроява централна постройка с размери: север–юг 10 м; изток–запад 15 м. Тя е силно разрушена от иманярски изкопи. При зидовете е използван хоросан бял на цвят, примесен със счукана тухла. Възможно е да се касае за култова християнска постройка (пакраклис).

Тази постройка е оградена от зидовете и предполагаеми поне две други сграда. При оглед на терена са открити фрагменти от късноантични средновековни керамични съдове. Оттук произхождат и няколко железни селскостопански сечива предадени за съхранение в РИМ-Бургас (Обр. 38–39).

### Keremetli

The site is situated on a relatively flat terrace 300 m west of the beach, 1.5 km southwest of the centre of the village of Emona in the southern part of the Pallyo Manashteryo locality (Fig. 35). Heavily ruined structures of a large complex occupying an area of about 1 decare are observed on the surface (Fig. 36–37). The orientation of the suggested walls is 45 m east-west and 23 m north-south. The site is 70 m above sea level.

A central building with dimensions 10 m north-south and 15 m east-west stands out in the northeast corner of the site. It is heavily destroyed by treasure hunts. The mortar used in the walls is white and mixed with crushed brick. It may be a cult Christian building.

This building is enclosed by walls and supposedly at least two other buildings. Fragments of late antique and medieval pottery were discovered on the site. A number of iron agricultural implements were also found there and submitted for storage in RHM-Burgas (Fig. 38–39).



Обр. 35. Панорамна снимка на местността Кереметли  
*Fig. 35. Panoramic picture of the Keremetli site*



Обр. 36. Каменни струпвания от разрушени зидове на калова спойка  
*Fig. 36. Stone heaps from the ruined walls with mud joints*





Обр. 37. Каменни струпвания от разрушени зидове на калова спойка  
 Fig. 37. Stone heaps from the ruined walls with mud joints



Обр. 38. Железни инструменти открити на терена  
 Fig. 38. Iron tools found on the terrain



Обр. 39. Бронзова камбанка  
 Fig. 39. Small bronze bell

## Марвел

Обектът е разположен южно от местността Кереметли върху равна тераса до брега на морето на едва 13 м н. в. Отдалечен е на 2 км юго-западно от центъра на Емона. Заема приблизително площ 1,6 дка. По подобие на местността Кереметли тук са забелязват каменни струпвания, част от предполагаеми зидове (Обр. 40–41–42). На терена и днес се откриват множество керамични фрагменти от строителна керамика. В средата на обекта се откроява структура на площ 30 кв. м, в която на много места вследствие на иманярски изкопи, са заснети блокове от бигор. Ориентацията на зидовете изградени на калова спойка са по дългата страна изток–запад. Забелязва се също и леко извиване на зидовете на изток, което навежда на мисълта, че са касае за поредния малък параклис. Не е открита битова керамика. Вероятна датировка – Средни векове, XIII–XIV век.

## Marvel

The site is located to the south of Keremetli on a flat terrace by the sea-shore, only 13 m above sea level. It is 2 km southwest of the centre of Emona. It occupies an area of 1.6 decares. Similar to the situation in the Keremetli locality, there are stone clusters here, part of the supposed walls (Fig. 40–41–42). Many fragments of building ceramics are still being found on the terrain even today. In the middle of the site a structure of 30 square meters stands out, in many places inside of which travertine blocks are seen as a result of treasure hunts. The orientation of the walls of mud jointing is along the long east-west side. There is also a slight curve of the walls to the east, suggesting that there may have been another small chapel. No domestic pottery was found. Probable dating – Middle Ages – 13th -14th centuries.



Обр. 40. Центърът на обекта в м. Марвел

Fig. 40. Centre of the site of Marvel



Обр. 41. Останки от зидове в м. Марвел  
Fig. 41. Remains of the walls in the Marvel site



Обр. 42. Керамични фрагменти от блокчета бигор върху терена в м. Марвел  
Fig. 42. Ceramic fragments of small travertine blocks on the terrain of the Marvel site

### Манашеряк

Обектът е разположен в най-юго-западната точка на землището на с. Емона върху стръмен морски бряг на 9 м н. в. Отдалечен е от центъра на селото на 6,5 км. От него е запазен видимо дълъг около 20 м зид на калова спойка надвиснал над морския бряг. Вътрешността на обекта е обрасла с плътна тревна, храстовидна и дървесна растителност. За съжаление в няколко дълбоки иманярски изкопа не е открита керамика или каквото и да е датиращ археологически материал. Жителите на Св. Влас и с. Емона припознават това място като един от емонските манастири (Обр. 43–44).

### Manashteryak

The site is located at the southwestern point of the land of Emona on the steep seashore at 9 m a.s.l. It is 6.5 km away from the centre of the village. A visible about 20 m long wall of mud jointing is hanging over the seashore. The interior of the site is overgrown with dense grass, shrubby and tree vegetation. Unfortunately, no ceramics or any dateable archaeological material was discovered in the few deep pits dug by the looters. The inhabitants of Sveti Vlas and Emona identify this place as one of the Emona monasteries (Fig. 43–44).



Обр. 43. Останки от зидове в м. Манашеряк

Fig. 43. Remains of the walls in the Manashteryak site



Обр. 44. Останки от зидове в м. Манашеряк  
 Fig. 44. Remains of the walls in the Manashteryak site

### **Трасе на древен път от с. Св. Влас за Обзор**

В района на Демир капия е документиран участък от пътя с каменна настилка и широчина 3 метра (Обр. 45). На много места той е вкопан от продължително използване през вековете в околния терен до един метър.

Пътят започва от с. Св. Влас, в близост до морския бряг се насочва в източна посока към в. с. Елените и от там в северна посока изкачва билен участък, където пресича преградна стена.

### **Track of an ancient road from Sveti Vlas to Obzor**

In the area of Demir Kapiya, a section of a stone-paved road 3 meters wide was recorded (Fig. 45). In many places, it has sunk up to 1 m into the surrounding terrain due to centuries of use.

The road starts from the village of Sveti Vlas. Near the sea coast it heads eastwards to the Elenite resort complex, it further goes to the north and climbs up a ridge where it intersects a barrier wall.



Обр. 45. Трасе на древен път свързващ Св. Влас с Обзор  
 Fig. 45. Track of an ancient road connecting Sveti Vlas with Obzor

### Голямата желязна врата – Буюк Демир-Капу

К. Шкорпил пише, че тази врата се намирала върху една седловина върху южния склон на Светоилийския гребен на Еминската планина (Шкорпил 1930, 225–226). Преградата била ситуирана стратегически на най-тясното място на склона, до началото му на водораздела между долините на Кариез и Козлук дере. Изследователят приема, че там се намират развалините на най-източната преграда върху главния старопланински гребен. Тя била известна с името Демир капия или просто Капията. В началото на XX век от

### The large Iron Gate – Buyuk Demir Kapu

K. Shkorpil writes that the gate stood in a saddle on the southern slope of the Svetiiliyski Greben (meaning ridge) of the Emine Mountains (Шкорпил 1930, 225–226). The barrier was strategically located at the narrowest point of the slope, at the beginning of the watershed between the valleys of the Kariez and Kozluk Dere. The researcher assumes that the ruins are of the easternmost part of the barrier wall on the main ridge of Stara Planina, known among the local population as Demir Kapiya (meaning

преградата е бил останал само каменен насип, предполагаемо място на порта и зид с дължина от двете страни по 200 метра. Шкорпил приема, че преградата е била на правия път, който според него е водел от Месемврия към крепостта при дн. гр. Обзор.

Негови наблюдения са потвърдени на терена при обходите на Националния исторически музей. Днес от стената са запазени приблизително същите посочени размери. На места личат къси участъци от външно и вътрешно лице на зид граден без спойка от плочести камъни. Дебелината на стена е около 3–3,5 м. Запазената суперструкция на зидовете е 0,50 м (Обр. 46–50).

Съоръжението е изградено на 323 м н. в. (Обр. 50а). При така предаденото описание би следвало да го интерпретираме като късноантична *clausura*. С този термин, според С. Торбатов, се означават линейни отбранителни съоръжения, преграждащи проходи в планински масиви или входи в долините. Укрепления от този тип са известни на редица места в Стара планина, особено в нейните източни части.

Терминът е свързан с гръцкия си еквивалент *kleisora* (Торбатов 2002, 84–85). Най-близките паралели на този обект са на самия път в неговото южно начало при с. Св. Влас и на пътя от Месебрия направо през най-високата част на Еминската планина в посока с. Баня. Първата преграда е разположена в м. Кер-

Iron Gate) or simply the Kapiya. At the beginning of the 20th century, of the barrier only a stone embankment, the supposed site of a gate and a wall with a length of 200 meters on either side, had remained. It is important to note that Shkorpil assumes that the barrier was on the straight road, which in his opinion led from Mesemvria to the fortress at the present day town of Obzor.

All K. Shkorpil's observations were confirmed by the surveys on the terrain of the National History Museum team. Today, the wall preserved is of approximately the same dimensions. In some places, one can see short sections of the outer and inner face of a wall built of slab stones without jointing. The wall thickness is about 3–3.5 meters. The preserved superstructure of the walls is 0.50 m (Fig. 46–50).

The facility was built at 323 m above sea level. Taking into account the cited description, we should interpret the facility as late antique *clausura*. According to S. Torbatov, this term denotes linear defence facilities barring passages through mountain massifs or entrances to the valleys. Fortifications of this type are known in many places in Stara Planina, especially in its eastern parts.

The term is related to its Greek equivalent *kleisora* (Torbatov 2002, 84–85). The closest parallels to this site are on the road at its southern initial point near the village of Sveti Vlas and on the road from Mesembria directly through the highest part of the



Обр. 46. Външно лице на преградната стена Демир капия  
*Fig. 46. Outer face of the barrier wall Demir Kapiya*



Обр. 47. Вътрешно лице на преградната стена Демир капия  
*Fig. 47. Inner face of the barrier wall Demir Kapiya*





Обр. 48. Източен профил на преградната стена  
Fig. 48. Eastern profile of the barrier wall



Обр. 49. Проходно място в стената  
Fig. 49. A passageway in the wall

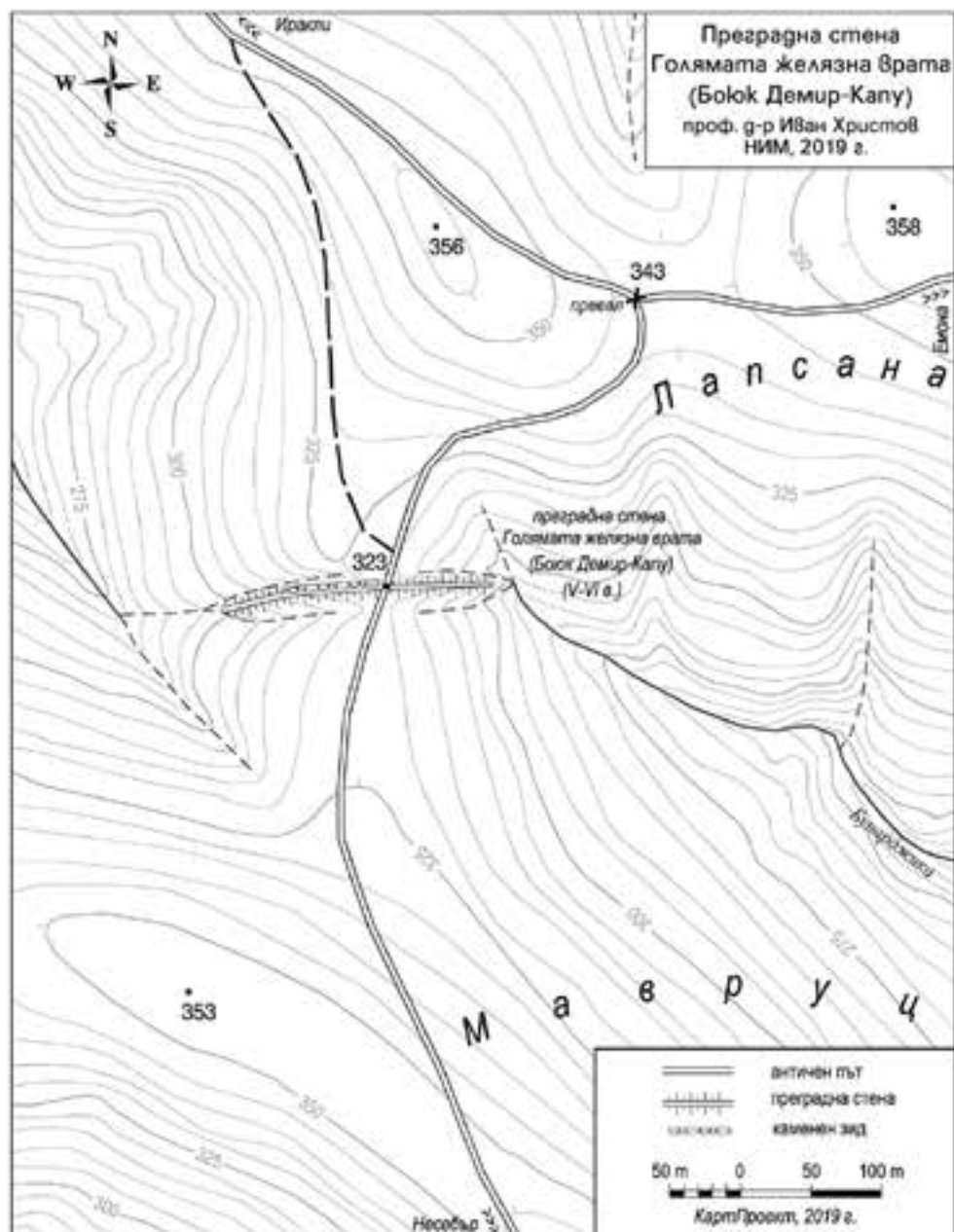


Обр. 50. Източната периферия на стената

Fig. 50. Eastern periphery of the wall

мис. Това е местност в източната част на Свети Влас (с. Манастир-кьой), от дясната страна на пътя за курорта „Елените“ и с. Емона, където до началото на XX в. още ясно личали основите на стар зид и крепост над дола Паша мезар. Според братя Шкорпил преди да бъде изграден манастирът Св. Влас, съществувал стар преграден зид със стратегическо предназначение – да пази преминаването на Стара планина по стария крайморски път от Обзор към Поморийското поле (К. и Х. Шкорпил 1892, 16–17). Този зид се спускал от южния склон на височината Кедрa, която се намира се-

Eminska Mountain towards the village of Banya. The first barrier is located in the Keremis site. This is a locality in the eastern part of Sveti Vlas (in the past Manastirkyoy), on the right side of the road to the Elenite resort and Emona, where until the beginning of the 20th century the foundations of an old wall and fortress above the Pasha Mezar gully were still clearly visible. According to the Shkorpil brothers, before the monastery of Sveti Vlas (St. Blasius) was built, there had existed an old barrier wall with the strategic purpose to protect the passage across Stara Planina along the old coastal road from Obzor to the Pomorie field (К. и



верно от Свети Влас, продължавал в южна посока почти успоредно от дясната страна на дола Паша мезар и пресичал стария път от Свети Влас за Емона. Укреплението е представлявало един преграден зид, дълъг около 250–300 м с посока север–юг, като на южния му край имало малка крепост с две кули с размер 80 x 50 м. Зидът е бил изграден от необработени камъни с дебелина 2,5 м, а на двата му края – южния и северния, е имало по една кула. Върху развалините на южната впоследствие е бил изграден и манастирът Св. Власий. Друго име на съоръжението е Керемис кале (Райчевски 2007, 322).

Останалите две прегради са известни с имената Малката и Голямата капия (Шкорпил 1929, 226–227). Днес те са лесно достъпни поради непосредствената им близост до асфалтовото шосе.

### Могилен некропол

Разположен е на около 1,1 км югозападно от центъра на с. Емона между м. Бабакия и Трите дъба. Състои се от три могили, две от които са сигурни надгробия, третата е под въпрос.

#### *Могилa № 1*

Разположена на 103 м н. в., диаметър – 18 м. Запазена височина на могилния насип 1,8 м. В средата на могилата има дълбок до 1,20 м иманярски изкоп с размери 3 x 1 м (Обр. 51–52).

X. Шкорпил 1892, 16–17). This wall descended from the southern slope of the Kedra height, which is situated to the north of Sveti Vlas, continuing in a southerly direction almost parallel to the right side of the Pasha Mezar gully and intersecting the old road from Sveti Vlas to Emona. The fortification was a barrier wall about 250–300 m long, north–south oriented, with a small fortress with two towers of 80 x 50 m at its southern end. The wall, made of rough stones, was 2.5 m thick, with a tower at either ends – southern and northern. Subsequently, the monastery of St. Blasius was erected on the ruins of its southern tower. A variant of the name of the facility is Keremis Kale (Райчевски 2007, 322).

The other two barriers are known as the Small and the Big Gates (Шкорпил 1929, 226–227). Today, they are easily accessible because of their close proximity to the asphalt road.

### Mound necropolis

It is located about 1.1 km southwest of the centre of the village of Emona between the localities of Babakya and Trite Daba (the Three Oaks). The necropolis includes three mounds. Two of them are indeed burial mounds. The third one is a pending question.

#### *Burial mound No. 1*

It is situated at 103 m a.s.l. Its diameter is 18 m. The preserved height of the mound embankment is 1.8 m. In the middle of the mound, there is up to 1.20 deep treasure looters' pit measuring 3 x 1 m (Fig. 51–52).



Обр. 51–52. Могила № 1 от некропола южно от м. Бабакя  
Fig. 51–52. Mound № 1 of the necropolis to the south of Babakya site

*Могилa №2*

Изградена е на 87 м н. в., диаметър – 10 м. Разположена на 50 м южно от първата. Пощадена е от иманяри (Обр. 53).

*Burial mound No. 2*

It is at 87 m a.s.l. and is 10 m in diameter. It is located 50 to the south of the first burial mound. It was spared by the treasure hunters (Fig. 53).



Обр. 53. Могилa № 2

Fig. 53. Mound № 2

**Укрепен обект от  
Класическата и  
Елинистическа епоха в  
м. Палеоря**

Точно над плажа на с. Емона под м. Трите дъба, южно от старата рибарска сграда на високия морски бряг върху равна тераса е открит укрепен елинистически обект. Той попада в най-южната част на местността Палеоря на 1,7 км югозападно от с. Емона. Надморската височина тук е едва 16 метра (Обр. 54–56а).

Обектът е с размери 20x20 метра. Ориентиран е по световните посоки. Силно е пострадал от иманярски изкопи. Градежът е от морски камъни на места с ломени камъни с едно и две лица. Открито е огромно количество строителна гръцка керамика, която е представена от два основни класа: коринтски плоски керемиди и лаконски покриващи керемиди. Въз основа на обработените фрагменти от плоски керемиди се установи, че те са със следните конструктивни характеристики: добре обработена и загладена плоска част, надлъжно ограничена със странични ръбове. Основният цвят след изпичането на продукцията е оранжево кафяв. Важна информация за технологичните характеристики на фрагмент от плоска керемиди: тъмнобежов цвят и много добре пречистена глина, което от своя страна може да предположи вносна продукция от някои водещ производствен център (Обр. 56б-56в).

**Fortified site from the Classical and Hellenistic epochs in the *Paleorya* locality**

Just above the beach under the Trite Daba area to the south of the old fisherman building on the high seashore there is a fortified Hellenistic site on the flat terrace. (Fig. 54–56a). It is situated in the southernmost part of the Paleoria locality at 1.7 km southwest of the village of Emona. The site is 20/20 m in size. It is aligned with the cardinal directions. Heavily damaged from treasure hunts. It is built of sea stones and in places of broken single- or double-faced stones. A large amount of Greek building ceramics has been collected.

The building ceramics from the site is represented by two main classes: Corinthian pan roof tiles and Laconian cover tiles (Fig. 56b, 56c).

On the basis of the treated pan tile fragments, it has been found that they have the following structural features: a well worked and flattened flat part, longitudinally bounded by lateral edges. The main colour after baking is orange-brown. Important information on the technological characteristics of a pan tile fragment – it is dark beige in colour and of very well-purified clay, which in turn may suggest imports from some leading manufacturing centres.

The clay is dense with impurities of mica, sand and small pebbles, evenly distributed. Separate medium / large



Обр. 54–55. Развалини от укрепен гръцки обект в м. Палеоря  
Fig. 54–55. Ruins of a fortified Greek site in Paleorya locality





Обр. 56. Развалини от укрепен гръцки обект в м. Палеоря  
Fig. 56. Ruins of a fortified Greek site in Paleorya locality



Обр. 56а. Пристанищна зона на обекта  
Fig. 56a. Harbour zone for object



Обр. 56б. Строителна керамика от обекта в м. Палеоря  
*Fig. 56b. Building ceramics from the site of Paleorya*



Обр. 56в. Строителна керамика от обекта в м. Палеоря  
*Fig. 56c. Building ceramics from the site of Paleorya*

Глината е плътна с примеси от слюда, пясък и дребни камъчета, равномерно разпределени. В тестото се наблюдават отделни средни/едри камъчета. Липсата на шупли предполага отсъствието или ограниченото количество на органика. Плътноста на глината предполага голямо тегло на керемидите. Ломът е равномерен, като само в отделни случаи се разграничава лек нюанс в средата на основната маса на керемидите. Изпичането е много качествено. При фрагментите с тъмнобежов цвят се наблюдават ясно различни следи от ангобно покритие. То се характеризира с много добре пречистена фина глина и кафяв/тъмнокафяв цвят, на отделни места с тъмночервени отенъци.

Намерени са и няколко фрагмента от битова керамика – основно стени на амфори.

pebbles are observed in the clay dough. The lack of pores implies the absence or limited amount of organic matter. The density of the clay denotes a large weight of the tiles.

The cross-section is uniform, with only a few occasions distinguishing a slight shade in the middle of the bulk of the tiles. The baking is of a very good quality.

In fragments with dark beige colour, clearly visible traces of angobic coating are observed. It is characterized by very well purified and fine brown / dark brown clay, in some places with dark red shades.

Several fragments of household ceramics were also found, mostly walls of amphorae.

The altitude here is only 16 meters.

### **Средновековен параклис в м. Апидеяс**

На разстояние 7 км северно от центъра на с. Емона, в близост до устието на р. Вая до равна платовидна местност, е открит поредния археологически обект в землището на селото. Той е разположен на 30 м надморска височина и попада в периферията на обработваема нива в м. Апидеяс. На пръв поглед се създава усещането за надгробна могила, в която са вкопани основите на малка църква. Запазени са отчасти северен и източен зид с височина до 0,40 м, като на места е използван хоросан. В иманярските изкопи се откриват фрагменти от тухли и керемиди и малък фрагмент от стенопис с тъмносин цвят. В средата на „могилата“ е документиран иманярски изкоп с размери 5x4 метра (Обр. 57–59).

Приблизителните размери на постройката са 8x5 м, като ориентацията по дългата страна е точно изток–запад.

### **Medieval Chapel in the Apideyas locality**

At a distance of 7 km north of the centre of the village of Emona and near the mouth of the river Vaya at a flat plateau area and arable field, another archaeological site was discovered in the land of the village. It is located 30 m above the sea level. The site is located in the periphery of an arable field in the Apideyas locality. At first glance, the feeling is of a burial mound, in which the foundations of a small church are dug. The north and east walls are partially preserved up to a height of 0.40 m. In some places mortar was used. Fragments of bricks and tiles are found in the looters' digs. A small fragment of a dark blue mural was also found. In the middle of the "mound" there is a treasure looters' pit measuring 5x4 meters (Fig. 57–59).

The approximate dimensions of the building are 8x5 meters. It is oriented along the east-west longer side.



Обр. 57–58. Развалини на средновековен параклис в м. “Епидес”  
Fig. 57–58. Ruins of a medieval chapel in the site of Epides



Обр. 59. Развалини на средновековен параклис в м. Апидеяс

Fig. 59. Ruins of a medieval chapel in the site of Apideyas

### **Средновековен параклис в м. Мармари**

Местността Мармари разположена северно от ваканционно селище Иракли на надморска височина 55 м. Отрити са поредните останки от параклис с приблизителни размери 10x4. Дългата страна е ориентирана изток–запад. Разрушена от иманяри е абсидата на храма (Обр. 60–61). При огледа на терена са открити фрагменти от строителна и битова керамика от XII–XIV век.

### **Medieval chapel in the Marmari location**

The Marmari area is located north of the holiday village of Irakli at an altitude of 55 m. The ruins of another chapel of approximate size 10x4 m were discovered. Its longer side is east-west oriented. Destroyed by treasure hunters is the apse of the chapel (Fig. 60–61). During the surveys on the terrain, fragments of construction and household ceramics from the 12th–14th centuries were recorded.



Обр. 60–61. Развалини на средновековен параклис в м. Мармари  
Fig. 60–61. Ruins of a medieval chapel in the Marmara site.

## V. Изчезващата крепост. Вместо заключение

Целта на това изследване бе да представи резултатите от археологическото проучване на крепостта разположена на нос Емине, за която до 2018 г. в научната литература се изказваха само предположения относно нейното предназначение и периоди на използване. Както стана ясно от изложението при проучването на нос Емине бяха разкопани до стерилен пласт максимално големи участъци, при които видимо липсва съвременна интервенция. Този факт ми позволява да обобщя, че обекта при с. Емона е проучен като площ в своята цялост.

Данните от разкопките позволяват да фиксирам сравнително точно следните исторически периоди, в които носът е обитаван в една или друга селищна форма:

– *Ранножелязна епоха* (VIII–VI в. пр. Хр.). Времето на обитаване от древните траки.

– *Елинистическа епоха* (IV–III в. пр. Хр.). Регистрирано е посеместно присъствие на гръцко население. Двете ями локализирани на равната площадка на носа са индикация да се смята, че на нос Емине в Ранноелинистическата епоха е имало крайморско светилище по подобие на близкия нос Св. Атанас до

## V. The disappearing fortress. Instead of a conclusion

The study is targeted at presenting the results of an archaeological research of the fortress located on Cape Emine, about which until 2018 only assumptions regarding its purpose and periods of functioning were made. As it became clear from the study of the Emine cape, the maximum large sections of the walls, excavated down to the sterile layer, were apparently spared the modern interventions, a fact which allows me to assume that the area of the site near the village of Emona has been explored in its entirety.

The excavation data allow me also to define relatively precisely the following historical periods when the cape was inhabited in one or another form of settlement life:

– *Early Iron Age* (8th–6th centuries BC). The time of habitation by the ancient Thracians.

– *Hellenistic Age* (4th–3rd c. BC). Everywhere the presence of Greek population is registered. The two pits located on the flat ground of the cape are an indication that there was a coastal sanctuary on the Emine cape, similar to that on the nearby cape Sv. Atanas (St. Athanasius) near Byala (see Йотов, Минчев 2013, 15–18).

– *Roman Age* – 3rd century. The



гр. Бяла (виж Йотов, Минчев 2013, 15–18; Минчев 2019, 35–42). Според А. Минчев подобни светилища са посещавани от мореплаватели по Западния понт, които са могли да изпратят чрез жертвоприношение благодарността си към почитаните от тях божества, закриляли ги по време на плаването им в Черно море.

– **Римска епоха** – III век. Носът е обитаван от местно население. Епиграфски паметник (сполия) в по-късно изградените крепостни стени е предпоставка тук да се търси светилище посветено на Херакъл.

– **Края на IV–V век.** Късноантичният период е характерен с изграждането на крепостната стена и кула, заграждащи обекта от северо-запад и юг. Всъщност това е и епохата на построяване на множество укрепления в провинция Хемимонт. Като пример могат да бъдат посочени обектите при късноантичния град Обзор, крепостта на нос Св. Атанас при Бяла, преградните стени в Еминска планина, т.нар. Източно балканска преградна линия на Хемските порти – в края на IV или в началото на V в. (Динчев и др. 2007, 115–116; Динчев 2008, 441, 443). Всъщност това е и времето на реконструиранияте крепостни стени на Месемврия и Анхиало (виж Динчев и др. 2007; Йотов, Минчев 2013; Христов 2018).

– **Средни векове – края на XIII – начало на XV век.** Времето, в което крепостта е преизползвана и минава в пределите на Византийската им-

cape was inhabited by native people. An epigraphic monument, a kind of spolia built into the later fortified walls, is a prerequisite for expecting a sanctuary there dedicated to Heracles.

– **End of the 4th and 5th centuries.**

The late antique period is characterized by the construction of a fortress wall and a tower enclosing the site to northwest and south. In fact, this is also the time of the construction of many fortifications in the province of Hemimont. The sites at the late antique town of Obzor, the fortress on Cape Sv. Atanas near Byala, the barrier walls in the Emine Mountain, the so-called East Balkan Barrier Line of the Haemus Gate – at the end of the 4th or the beginning of the 5th century (Динчев et al. 2007, 115–116; Динчев 2008, 441, 443). Actually, this is also the time of the reconstructed fortress walls of Mesemvria and Anchialos. (see Христов 2018; Йотов, Минчев 2013; Динчев et al. 2007).

– **Middle Ages – end of the 13th – beginning of 15th century.** This is the time when the fortress was reused and incorporated within the Byzantine Empire or the Medieval Bulgarian Kingdom, taken by the Count Amadeus of Savoy, the Dobrudzha Despotate and conquered by the Ottoman Turks.

– **19th–21st centuries.** This is the modern era, in which a lighthouse and adjacent outbuildings were erected on the headland, and the terrain was used by the Bulgarian army.

What is the fate of the Black Sea

перия, Средновековното българско царство, савойците на граф Амадей Савойски, Добруджанското деспотство и турците.

– **XIX–XXI век.** Съвременна епоха, в която на носа е построен фар и прилежащи постройки на българската армия.

Каква е съдбата на черноморската крепост? При прегледа на историческите извори тук е мястото да споменем, че най-издадената в морето част на Еминската планина, както и самата акватория на носа, са били подложени на изключително агресивни геологически процеси през хилядолетията. На първо място трябва да припомним, че в повечето карти от XIII до XVII в. правят впечатление изображенията на острови, които днес не съществуват или пък са с по-малки площи от картираните тогава. Както сполучливо отбелязват В. Пейчев и П. Пеев, очевидно през този период бреговата линия е била различна от съвременната и напълно очаквано е да е имало по-малки или по-големи острови, които днес не съществуват, но да са били от значение за средновековните навигатори (места за укриване при силни ветрове, рифови опасности и пр.). Колегите от Института по океанография във Варна припомнят изображенията на карта на Черно море от 1542 г., съставена от Батиста Агнезе, където са отбелязани острови разположени южно от н. Калиакра, един пред устието на р. Камчия и един пред н. Емине.

fortress? In reviewing the historical sources, here is the place to mention that the most prominent part of the Emine Mountains in the sea, as well as the water area itself, have been subjected to millennia of extremely aggressive geological processes. First of all, it should be remembered the interesting fact that on most maps from the 13th to the 17th centuries, there are images of islands that do not exist today or have smaller areas than the mapped ones at that time. As V. Peychev and P. Peev point out, during that period the coastline was different from the contemporary one and it is quite reasonable to expect that there were smaller or larger islands that do not exist today but were of importance to the medieval navigators (places to shelter in high winds, reef hazards, etc.). Colleagues from the Institute of Oceanography in Varna recalled the images of a 1542 Black Sea map drawn up by Battista Agnese, on which islands to the south of Kaliakra are marked, one at the mouth of the Kamchiya River, another in front of the Emine Cape. The island in front of Cape Emine is found also on the map of the Black Sea and the Eastern Mediterranean from 1452, which is the work of Jacob de Girondis.

If these rates of abrasion existed in the last 6 – 7 centuries that have passed since the creation of the nautical charts, it can be assumed that a strip of the coastline 0.7 – 1.6 km wide or even wider than that was remodelled due to the lower sea level. At the same time,

Остров пред нос Емине откриваме и в картата на Черно море и Източно-Средиземноморие от 1452 г. дело на Якоб де Жирондис.

Ако тези темпове на абразия са съществували през последните 6–7 века от съставянето на морските карти, може да се предположи, че е преработена брегова ивица с ширина 0,7–1,6 км, а вероятно и повече, тъй като морското равнище е било по-ниско. Същевременно земната кора в Бургаската низина понастоящем потъва със скорост 1,5 мм/год.

Островите, нанесени срещу н. Калиакра и н. Емине, са били разположени на днешните техни подводни продължения, които се очертават на батиметричните карти (Пеев, Пейчев 2011, 105–109).

Тук трябва да се вземе под внимание фактът, че всички заляти структури в крайбрежната зона на провинция Хемимонт от периода V–VII век, се намират на дълбочина от 0,50 до 1,40 м.

Крепостта на нос Емине ще остане пример за крайморски обект, бавно изчезващ от археологическата карта на Западния Понт. Същата съдба вероятно ще последва и фаровата постройка на носа изградена през далечната 1880 г. Към днешна дата равната площ на носа, върху която е построена крепостна стена и съвременна инфраструктура, е едва 1,6 дка, докато бреговата ивица на малкия черноморски нос очертава в основата му площ от 15,8 дка.

Както показват наблюденията

the crust of the Burgas lowland is currently sinking at a rate of 1.5 mm per year. The islands mapped against Kaliakra and Emine were located on their current underwater extensions, which are outlined on the bathymetric maps (Пеев, Пейчев 2011, 105–109).

It should be taken into account that all flood structures in the coastal zone of Hemimont province from the 6th to the 7th centuries are at a depth of 0.50 to 1.40 m.

The Cape of Emine will remain an example of a coastal site slowly disappearing from the archaeological map of the West Pontus. Probably, the same will be the fate of the lighthouse built on the in the far 1880. To date, the flat area of the headland on which the fortress wall and the modern infrastructure were built is only 1.6 decares, while the coastline of the small Black Sea cape covers the area of 15.8 decares at its base.

As the observations of the geologist Dr. Stefan Velev show, due to the combination of layering and the numerous faults, the cape has lost a considerable part of its territory, especially in the southeast and northeast directions (See Appendix). It can be assumed that in Late Antiquity the medieval fortress had an area of at least 4 decares.

Although small in size, it was the settlement core of a larger neighbourhood, including the settlement in the Palyohora locality and the nearby sites in the Manastira, Keremetli, and Marvel areas.

на геолога д-р Стефан Велев поради комбинацията на слоестост и множеството разломи, носа е загубил немалка част от своята територия особено що се касае в югоизточна и североизточна посока (Виж Приложение). Може да се предположи, че в Късната античност и Средновековието крепостта е имала приблизително площ от поне 4 дка. Макар и с малка площ тя е била селищно ядро на по-голям микрорайон, включващ селището в м. Пальохора и близко разположените обекти в местностите Манастира, Кереметли и Марвел (Обр. 62).

Тук е мястото да припомним една интересна легенда за разрушаването на крепостта на нос Емине съхранена в архива на Стоян Райчевски. Информацията е записана в периода 1981–82 г. по време неуморното събиране на топоними в района на Крайбрежна Стара планина (Райчевски 2007, 403). Предавам дословно текста на историка:

„Според преданието на носа била построена крепост за защита на хората на хората, които живеели в Пальохората (селището до крепостта – виж тук глава IV, б. И. Хр.). Легендата записана от Райчевски свързва носа и неговата близка околност с мита за Горгона Медуза: „Древен гръцки цар изпратил на заточение Горгоната (полужена, полуриба), която причинявала злини на хората. Затворили я в тесен съд, който натоварили в кораб, за да я отнесат и пуснат в дивите места на Кав-

Here is the place to recall an interesting legend about the destruction of the fortress on Cape Emine, preserved in the archives of Stoyan Raychevski. The legend was recorded in the period between 1981 and 1982 when the author was collecting the place names in the Coastal Stara Planina region (Raychevski 2007, 403). I here render the researcher's text verbatim:

According to the legend, a fortress was built on the cape to protect the people living in *Palyokhora* (the settlement next to the fortress – see Chapter IV, I.H.). The legend documented by Raychevsky, links the promontory and its immediate surroundings with the myth of the Gorgon Medusa: “An ancient Greek king sent the Gorgon (half-woman, half-fish) into captivity as she used to cause much evil to the people. The sailors closed her in a tight container, which they loaded into a ship to take her and leave her in the wilderness of the Caucasus Mountains. When the ship sailed along the west coast of the Black Sea near Emona, the Gorgon asked the sailors to open the lid for a while – just to look and take in fresh air. The captain agreed. As soon as the Gorgon looked at Palyo Kastro (the fortress on Cape Emine, I.H.), the stronghold turned upside down and collapsed. Since then, there remained a song about the Gorgon that immersed the old fortress of Palyo Kastro: “*Gur-gona pu volaki to paleokastro*”.

An analysis of the legend and additional information is to be presented

казките планини. Когато корабът, плувайки покрай западния бряг на Черно море наближил Емона, Горгоната помолили моряците да отворят капака за малко – да погледне и да глътне свеж въздух. Капитанът се съгласил. Щом Горгоната погледнала Пальо кастро (крепостта на нос Емине, б. И. Хр.), крепостта се обърнала наопаки и се разрушила. Оттогава останала песента за Горгона, която потопила старата крепост Пальо кастро: „Гургона пу вулаки то палеокастро“.

Анализ на легендата и допълнителна информация предстои да представя в друг текст. Тук според мен е налице трансформация на класическата легенда за Горгона Медуза предавана през поколенията и достигнала до последните гръцки заселници на с. Емона на границите на XIX и XX век. Вероятно тя съдържа закодиран спомен за пагубните геологически процеси довели до разрушаването на крепостта на импозантния черноморски нос.

in another text. Here, in my opinion, there is a transformation of the classic legend of the Gorgon Medusa, passed down to the generations and even to the last Greek settlers in the village of Emona at the border of the 19th and 20th centuries. It probably contains a coded memory of the disastrous geological processes that led to the destruction of the fortress on the imposing Black Sea Cape.





**Приложение:**

**Механизми и причини за загуба на площ в района на нос Емине, резултат от процеси на гравитационни деформации**

*Автор:*

*д-р Стефан Пенков Велев*

**Регионална характеристика на района**

В геотектонско отношение изследвания район попада в рамките на орогена на Балканидите. На северозапад те се свързват с Карпатския ороген, а на изток с този на Понтидите в северна Турция.

Районът на нос Емине попада в обхвата на Източнобалканската тектонска зона, част от междинните зони на Балканидите (Иванов 2017) (Обр. 63).

Междинните зони (Средногорска и Източнобалканска зони) представляват наложена вулканскодъгова/заддъгово басейнова система върху ранноалпийския ороген, като резултат от субдукцията на Тетиския океан под Евразийската платформа (Neubauer 2002). Тези глобални корови процеси предизвикват формирането на заддъгова басейно-

**Application:**

**Mechanisms and causes of land loss in the area of Cape Emine as a result of gravitational deformation processes**

*Autour:*

*Dr. Stefan Penkov Velev*

**Regional characteristics of the area**

In geotectonic terms, the research area falls within the Balkanides orogen. In the northwest, the Balkanides connect with the Carpathian orogen, and in the east with that of the Pontides in northern Turkey.

The area of Cape Emine falls within the scope of the Eastern Balkan Tectonic Zone, part of the intermediate zones of the Balkanides (Иванов 2017) (Fig. 63).

Fig. 63. Schematic tectonic map of Bulgaria with the basic tectonic units

The intermediate zones (Srednogorie and Eastern Balkan zones) represent a volcanic-arc / back-arc basin system imposed on the Early Alpine orogen as a result of the subduction of the Tethys Ocean under the Eurasian platform (Neubauer 2002). These global crustal processes cause the for-





Обр. 63. Схематична тектонска карта на България с основните тектонски единици

Fig. 63. Schematic tectonic map of Bulgaria with the basic tectonic units

ва система с дължина над 4 000 км, наречена магматично-металогенен пояс Апусени-Банат-Тимок-Средногорие-Понтиди (АБТСП).

Източнобалканската тектонска зона се интерпретира като сателитен субдукционен басейн на този пояс, тъй като формирането на АБТСП басейнова система започва най-общо в началото на късната креда (около 100 Ma), но проявите на магматизъм и рудообразуване, както и началото на затварянето на басейновата система, започват още преди края на кредния период (около 70 Ma). В резултат се формират остатъчни (локални) предорогенни басейни по протежение на цялата

formation of a back-arc basin system over 4 000 km long, called the Apuseny-Banat-Timok-Srednogorie-Pontides (ABTSP) magmatic-metallogenic belt.

The Eastern Balkan tectonic zone is interpreted as a satellite subduction basin of this belt, since the formation of the ABTSP basin system generally begins at the commencement of the Late Cretaceous (about 100 Ma), but the manifestations of magmatism and ore formation as well as the beginning of the closure of the basin system start even before the end of the Cretaceous period (about 70 Ma). As a result, residual (local) pre-orogenic basins are formed along the whole system, one of which is the Emine basin (Eastern

система, един от които е Еминския басейн (Източен Балкан).

Средногорската басейнова система и Еминския басейн имат сходна еволюция, като разликата е, че Средногорието се затваря до края на кредния период, а Еминския басейн продължава своята еволюция докъм края на Еоценския век (45–40 Ma) със специфична седиментация.

Нос Емине се намира близо до условната граница между Средногорската и Източно Балканската зони, трасирана западно от Слънчев бряг – с. Тънково – с. Порой и на запад. Границата е условна, защото се поставя по рязката смяна в седиментационните системи – от вулканогенно-теригенни към турбидитна. Механизмът на промяна се дължи на бързото затваряне на Средногорския басейн в периода 80–75 Ma и трансформирането му от заддъгов с интензивна магмена активност в силно стеснен и издължен в запад-източна посока басейн (piggy-back). По осовата част на басейна се развива турбидитна конусна система, която може да се проследи от меридиана на гр. Сливен на запад до черноморското крайбрежие, но по сондажни данни продължава и в акваторията на Черно море на голямо разстояние.

В прибрежните части тези седименти са обединени под наименованието Еминска свита и на базата на детайлни микропалеонтоложки изследвания са датирани като късен кампан (около 75 Ma) – късен палео-

Balkans).

The Srednogorie basin system and the Emine basin have a similar evolution, the difference being that the Srednogorie closes by the end of the Cretaceous period, and the Emine basin continues its evolution towards the end of the Eocene Age (45–40 Ma) with specific sedimentation.

Cape Emine is located near the conditional boundary between the Sredna Gora and the Eastern Balkan zones, traced to the west of Sunny Beach – Tankovo – Poroy and to the west. The boundary is conditional because it is placed along the abrupt change in the sedimentation systems – from volcanic-terrigenous to turbidite. The mechanism of change is due to the rapid closure of the Srednogorie Basin in the 80–75 Ma period and its transformation from a back-arc with intense magma activity into a piggy-back basin, highly narrowed and elongated in west-east direction. A turbidite cone system develops along the axial part of the basin, which can be traced from the meridian of Sliven in the west to the Black Sea coast, but according to sampling and drilling data it continues in the Black Sea water area for a long distance.

In the coastal areas these sediments are united under the name Emine Formation and are dated as Late Campanian (about 75 Ma) – Late Palaeocene (about 56 Ma) on the basis of detailed micro paleontological studies. Some of the most representative sections of

цен (около 56 Ma). Едни от най-представителните разрези на тази свита се намират по черноморското крайбрежие от нос Емине до нос Мона Петра южно от гр. Обзор.

### **Литология и структурни особености**

Общоприета практика при геоложките изследвания и по-специално при стратиграфията, скали със сходна литология и условия на образуване да се именуват с топографски имена и по този начин да бъдат официално валидизирани.

Скалите разкриващи се по крайбрежието от нос Емине до нос Мона Петра, южно от Обзор са неречени още през 1932 г. от П. Гочев „Емински пластове“. Наименованието, което се използва днес според новия стратиграфски кодекс, е Еминска Свита. По долу е представено стандартно описание на единицата.

Еминската свита е едно от най-широко разпространение на литотела на територията на България и изгражда южната част на Източния Балкан и крайбрежието до западно от гр. Сливен. Широкото разпространение на единицата се дължи на седиментонатрупване в дълбоководни условия под 2000 м и продължителното запазване на елементите на седиментационната система от 75 до около 55 Ma, около 20 милиона години. През този период почти цялата територия на България е представлявала басейн с относително плиткоморска седиментация

this formation are along the Black Sea coast from Cape Emine to Cape Mona Petra to the south of Obzor.

### **Lithology and structural features**

It is a common practice in geological surveys, and particularly in stratigraphy, to call the rocks with similar lithology and formation conditions by topographic names and thus be formally validated.

The rocks exposed along the coast from Cape Emine to Cape Mona Petra, south of Obzor, were called in 1932 the *Emine Strata* by P. Gochev. The name used today under the new stratigraphic code is the *Emine Formation*. The standard description of the unit is presented below.

The Emine Formation is one of the most widely spread litho-units in the territory of Bulgaria; it builds the southern part of the Eastern Balkans and the coast to the west of the town of Sliven. The widespread occurrence of the unit is due to sedimentary accumulation in deep sea conditions below 2000 m and the long-term preservation of the elements of the sedimentation system from 75 to ca 55 Ma for about 20 million years. During this period, almost the entire territory of Bulgaria represented a basin with relatively shallow-water sedimentation on the Moesian Platform to the north and deep-water part to the south of it (Sinyowski et al., 1997).

In particular, the rocks forming

върху Мизийската платформа на север и дълбоководна част на юг от нея (Sinnyowski et al., 1997).

Конкретно, скалите изграждащи нос Емине са от кампанската част на свитата, а границата с маастрихтския интервал се намира в южния край на с. Емона.

Независимо, че районът се намира в рамките на орогенен пояс, тектонските деформации са незначителни и с изключение на гънките (Фиг. 64) с метрови размери скалите залягат моноклинално към север (Обр. 64).

С по-голямо значение са пост-орогенните, екстензионни разломи в периода 45 Ма до наши дни. Те оформят и специфичната смяна на бреговата линия на запад от нос

Cape Emine are from the Campanian part of the formation, and the boundary with the Maastricht interval is located at the southern end of the village of Emona.

Although the area is located within an orogenic belt, the tectonic deformations are insignificant and except for the meter-sized folds (Fig. 64), the rocks lie monoclinally to the north (Fig. 64).

Of greater importance are the post-orogenic, extensional faults in the 45 Ma period to the present day. They also shape the specific coastline change to the west of Cape Emine. According to seismic data, the collapse of the southern block, which is now underwa-



Обр. 64. Гънкови форми и пласторед в скалите от нос Емине

Fig. 64. Folds and layering in the rocks of Cape Emine

Емине. По сеизмични данни пропадането на южният блок, който сега е под вода, сумарно надхвърля 2 км. Тази система от близко разположени разседи (разломи) е активна и днес, което се доказва и от картата на регистрираните земетресения в района.

### Резултати

Целта на това изследване е чрез анализ и интерпретация на набор от теренни данни да бъдат доказани и изяснени механизмите и причините за загуба на територия от нос Емине, в резултат на което липсва част от разкритата там средновековна крепост.

Преди да бъдат характеризирани механизмите, водещи до свлачищни и срутищни процеси ще бъде направена характеристика на типовете скали, които се разкриват на нос Емине. Те именно са първопричината за провокирането на тези процеси.

Скалите са представени от ритмично редуващи се пясъчници, варовити пясъчници, пясъчливи варовици, микритни варовици, алевролити и мергели (аргилити) (Обр. 65). Те изграждат типичните ритми на средно- до едрозърнести пясъчливи и карбонатни турбидити (Джуранов 1989). Дебелината на ритмите варира от 0.03–0.05 до 0.03–0.5 м, като съотношението между турбидитната и пелитната част на ритмите е между 1:4 до 4:1. Често се срещат пачки (особено в горнокредната част) от увеличаващи дебелината си ритми нагоре в разреза, които достигат до 1.5 – 2 м

ter, in total exceeds 2 km. This system of closely located faults is still active today, as evidenced by the map of the registered earthquakes in the area.

### Results

The purpose of this study is to analyze and interpret a set of field data to prove and clarify the mechanisms and causes of the land loss of Cape Emine, resulting in the loss of part of the medieval fortress uncovered there.

Before characterizing the mechanisms leading to landslide and collapse processes, the types of rocks that are revealed on Cape Emine will be featured. They are the root cause for provoking these processes.

The rocks are represented by rhythmically alternating sandstones, calcareous sandstones, sandy limestones, micrite limestones, siltstones and marls (argillites) (Fig. 65). They build the typical rhythms of medium to coarse-grained sandy and carbonate turbidites (Джуранов 1989). The thickness of the rhythms ranges from 0.03 – 0.05 to 0.03 – 0.5 m, with the ratio between the turbidite and the pelitic part of the rhythms being between 1:4 and 4:1. Commonly occurring tuffs (especially in the Upper Cretaceous part) of rhythms with increasing thickness to 1.5 – 2 m up in the section, as well as tuffs of thin-layer (0.01 – 0.03 m), fine-grained turbidites and contourites, from several meters to several tens of meters thick. Olistostromes with a clay-siltstone matrix and various



Обр. 65. Редуване на варовити пясъчници и мергели

Fig. 65. Alternation of calcareous sandstones and marls

дебелина, както и пачки от тънкопластови (0.01 – 0.03 м) финозърнести турбидити и контурити, дебели от няколко до няколко десетки метра. Рядко се наблюдават олистостроми с глинесто-алевритов матрикс и разнообразни по късов състав, но ендогенни класти, изграждащи лещовидни тела. Друга особеност на свитата е почти изцяло карбонатният характер на турбидитите в горномастрихтската част и рязката смяна с пясъчливи турбидити в основата на палеоценската. Това не игнорира присъствието на карбонатни турбидити в палеогенската част, но то е силно занижено. Тази рязка смяна се бележи също и от почти издържано, но трудно проследимо латерално ниво от бързоизклинващи пясъч-

by composition but endogenous clasts forming lens-shaped units are rarely observed. Another feature of the formation is the almost entirely carbonate character of the turbidites in the Upper Maastricht part and the abrupt replacement with sandy turbidites at the base of the Palaeocene part. This does not ignore the presence of carbonate turbidites in the Paleogene part, but it is greatly reduced. This abrupt change is marked also by a nearly sustained but difficult to trace lateral level of fast wedging sandstones and conglomerates. The formation is characterized by typical turbidite textures – gradational, horizontal and inclined layering, convolution, mechanoglyphs – traces of objects, dragging, flows, cores of import (prod marks, tool marks,



Обр. 66. Глинести пластове, по които се осъществява пръплъзването на масивните и здрави слоеве от варовити пясъчници

Fig. 66. Clay layers on which the massive and hard layers of calcareous sandstones are sliding

ници и конгломерати. За свитата са характерни типичните турбидитни текстури – градационна, хоризонтална и коса слоистост, конволюция, механоглифи – следи от предмети, на влачене, на течение, ядра на внедряване (prod marks, tool marks, groove marks, flute casts, load casts) и пламъчни текстури (flame structures) и биоглифи – Nereites, Hondrites, Dendrites, Scolicia, Zoophycos, Zig-Zag. Рядко се срещат синседиментационни свлачищни гънки, деформационни текстури, едромасабна коса слоистост.

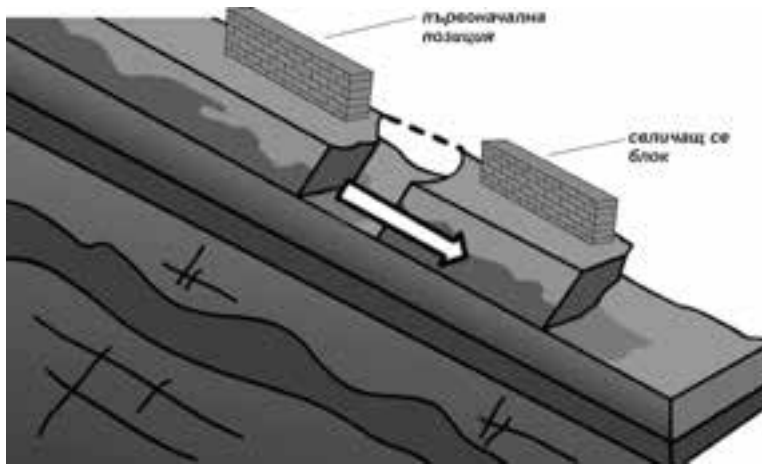
Именно това редуване на плътни и здрави скали с глинести и меки такива създава първоначалните предпоставки за деформационни ме-

groove marks, flute casts, load casts) and flame textures (flame structures) and bioglyphs – Nereites, Chondrites, Dendrites, Scolicia, Zoophycos, Zig-zag. Syn-sedimentary landslide folds, deformational textures, large-scale inclined layering is rare.

It is this alternation of solid and sound rocks with clay and soft ones that creates the initial prerequisites for deformation mechanisms of the planar slide type that will be dwelt on later (Fig. 66).

The fieldwork performed proved the assumption of land wasting as a result of landslides and collapses, with most of the north–northeast segments of the headland possibly missing.

There are many mechanisms in na-



Обр. 67. Механизъм на гравитационни деформации от типа на плоското плъзгане (Goodman 1989)

Fig. 67. Mechanism of gravity deformations of the flat slip type (Goodman 1989)

ханизми тип „плоско плъзгане“, на които ще се обърне внимание впоследствие (Обр. 66).

Извършения теренен оглед доказва предположението за загуба на площ, резултат от свлачищни и срутищни процеси, като вероятно голяма част от север-североизточните сегменти на носа липсват.

В природата съществуват много механизми, които водят до загуба на площ. В конкретния случай се предполага, че три от тях са имали значителна роля – плоско плъзгане, клиновидно плъзгане и блоково прекатурване.

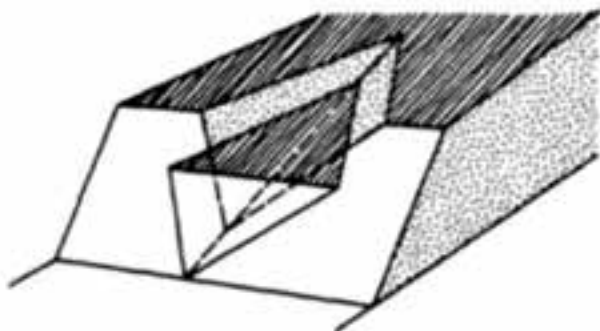
Деформации от типа на плоското плъзгане се формират под силата на гравитацията, само когато скален блок се намира върху наклонена, отслабена повърхнина, която затъва в посока, съпадаща с наклона на скалния откос (Обр. 67).

ture that lead to land loss. In the present case, it is assumed that three of them played a significant role – planar sliding, wedge sliding and toppling.

*Planar slide* deformations are formed under gravity only when a rock block is on a sloping, weakened surface, which is sinking in a direction coinciding with the rock slope (Fig.67)

A *wedge slide* mechanism occurs in the presence of two weakened surfaces in the rock mass, which intersect in such a way that they form a wedge-shaped block. Sliding occurs on both planes (Fig. 68). Wedges can be symmetrical and asymmetrical. The sliding can also be accomplished without any topographic or structural appearance if the intersection line is tilted back to the direction of the rock slope.



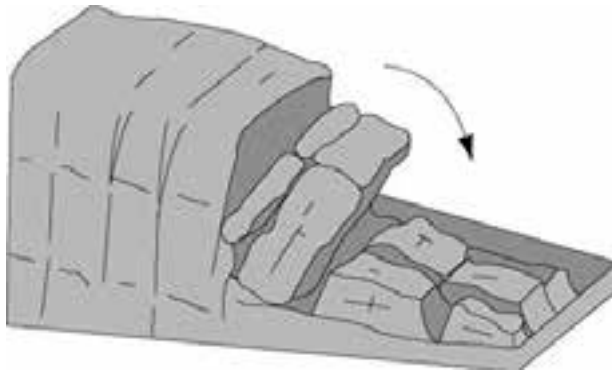


Обр. 68. Механизъм на гравитационни деформации от типа на клиновидното плъзгане (Goodman 1989)

Fig. 68. Mechanism of gravitational deformation of the wedge-slide type (Goodman 1989)

Механизъм на клиновидно плъзгане възниква при наличието на две отслабени повърхнини в скалния масив, които се пресичат по такъв начин, че образуват клиновиден блок. Плъзгането се осъществява и по двете равнини (Обр. 68). Клиновете могат да бъдат симетрични и асиметрични. Плъзгането може да се осъществи и без никаква топографска или структурна изява, ако линията на пресичането е наклонена обратно на посоката на наклона на скалния откос.

Блоковото прекатурване представлява преобръщане скални блокове или пластове. Повърхнините, образувачи блоковете могат да бъдат слоеве, фолиации, пукнатини, разломи и др. Те са със средно стръмен до стръмен наклон, затъващи в посока, противоположна на посоката на затъване на скалния откос, в следствие на което се получава и самото преобръщане (Обр. 69).



Обр. 69. Механизъм на гравитационни деформации от типа на блоковото прекатурване (Goodman 1989)

Fig. 69. Mechanism of gravitational deformations of the block toppling type (Goodman 1989)

### Обсъждане на теренните наблюдения

Спрямо направеният анализ може да се заключи, че вероятността от гравитационни деформации е относително голяма. В района са се случвали и могат да се очакват гравитационни деформации и от трите вида и в различен мащаб. Основен аргумент, който е провикирал свлачищните и срутищни процеси са литоложките и структурни особености на скалите, а именно редуване на здрави и плътни скали, които лежат върху мека и глинеста основа и наклонът на пластовете.

Вероятността за проява на гравитационни деформации от типа на плоското плъзгане е изключително голяма. То може да бъде предизвикано от повърхнините на слоестостта, които затъват на север под ъгъл около  $45^\circ$  (Обр. 70).

### Discussion of the field surveys

Based on the analysis, it can be concluded that the probability of gravitational deformations is relatively high. Gravitational deformations have occurred and can be expected in the area of all three types and on different scales. The main argument that provoked landslides and collapses is the lithologic and structural features of the rocks – namely, the alternation of solid and dense rocks that rest on a soft and clay base and the slope of the strata.

The likelihood of gravitational deformations of the planar sliding type is extremely high. It can be triggered by the layering surfaces, which sink northward at an angle of about  $45^\circ$  (Fig. 70).

The possibility of gravitational deformations of the toppling type is also largely possible. They can be caused by steep to vertical faults and

Възможността за гравитационни деформации от типа на блоково-прекатурване са също до голяма степен възможни. Те могат да бъдат предизвикани от стръмните до вертикални разломи и пукнатини, по които се отцепват големи блокове.

От трите механизма клиновидното плъзгане е най-малко вероятно, но не трябва да се подценява като възможно.

Най-вероятния модел е свързан с комбинацията от плоско плъзгане и блоково прекатурване, като отцепването на големи блокове е предопределено от разломни структури, а плоското плъзгане от слоистостта (Обр. 70).

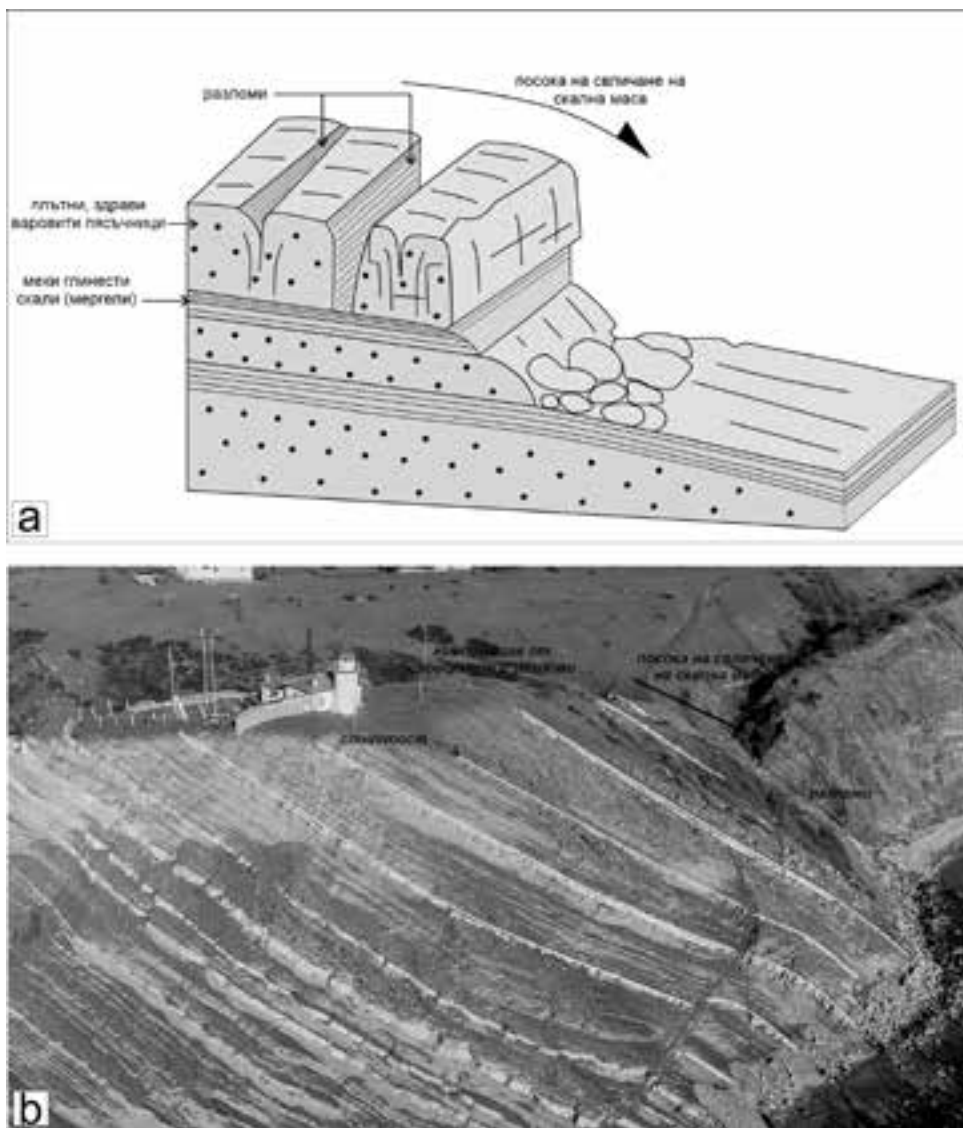
Много вероятно е големите деформации, довели до значителна загуба на площ, да са били провокирани от сеизмични събития. Районът на нос Емине е един от най-активните в сеизмично отношение в тази част на България (Обр. 71).

cracks that split large blocks.

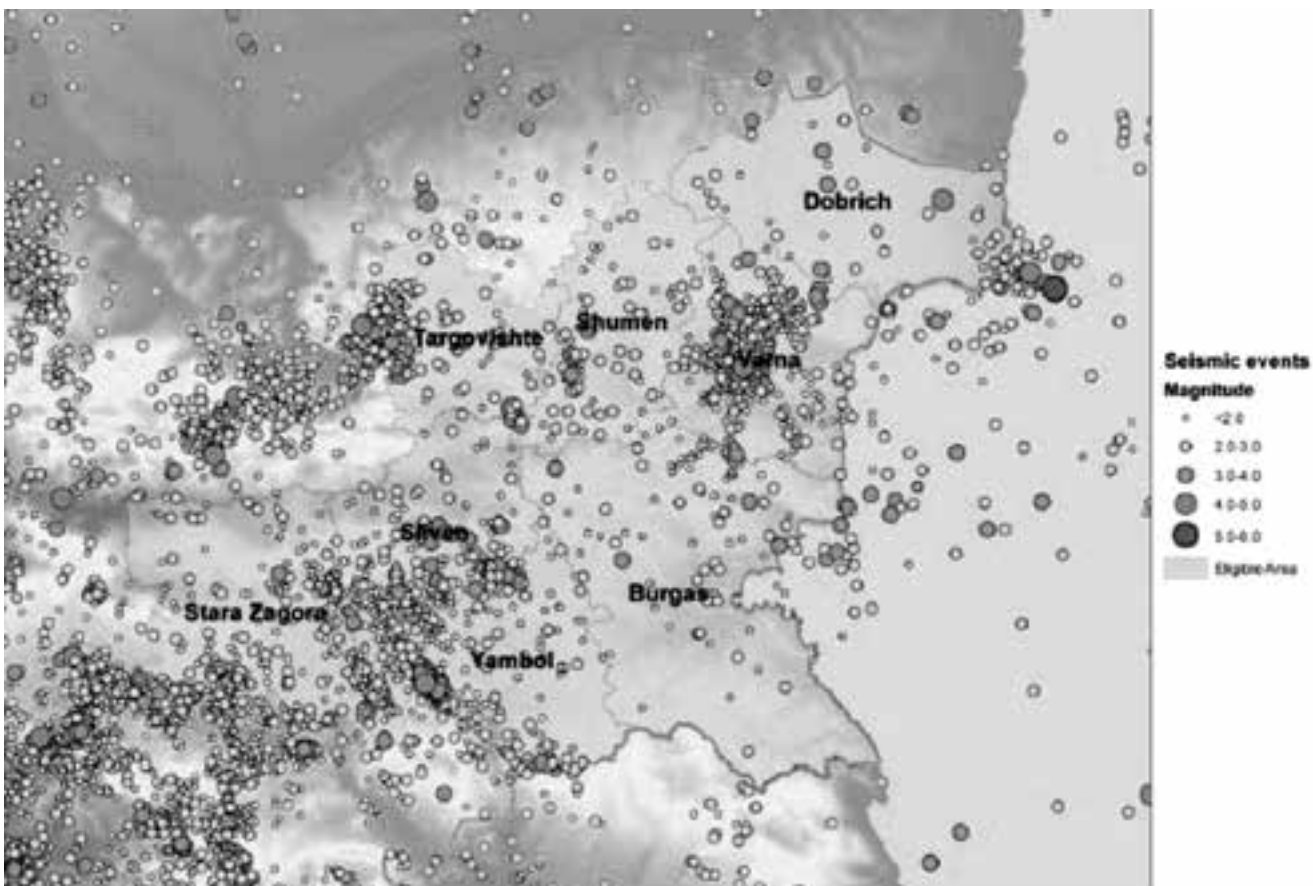
Of the three mechanisms, the wedge sliding is the least likely, but should not be underestimated.

The most probable model is related to the combination of planar sliding and toppling, with the separation of large blocks predetermined by fault structures and the planar sliding – by the layering (Fig. 70).

It is very likely that the large-scale deformations that led to the significant waste of land were caused by seismic events. The area of Cape Emine is one of the most seismically active in this part of Bulgaria (Fig. 71).



Обр. 70. Нос Емине  
 а) модел на гравитационните деформации  
 б) модел на деформациите, приложен към нос Емине  
 Fig. 70. Cape Emine  
 а) Model of the gravitational deformations  
 б) Model of the deformations applied to Cape Emine



Обр. 71. Карта на епицентровете в СИ България (Solakov et., 2012)

Fig. 71. Map of epicentres in NE Bulgaria (Solakov et al, 2012)

## ЛИТЕРАТУРА

**Ancient Greek and Roman Coins from the Numismatic Collection of National Institute of Archaeology with Museum, I, 2018.**

**Gergova 1987:** D. Gergova. Fruh – und altereisenzeitliche Fibeln in Bulgarien. – Prahistorische Bronzefunde, Band, 7, München, 1987 .

**Goodman 1989:** R. E. Goodman. Introduction to rock mechanics. University of California at Berkeley, John Wiley&Sons 1989.

**Calomino 2013:** Dario Calomino. Die-sharing in Moesia Inferior under Gordian III – The Numismatic Chronicle 173 Offprint .London.The Royal Numismatic Society 2013, 105–126.

**Neubauer 2002:** F. Neubauer. Contrasting Late Cretaceous with Neogene ore provinces in the AlpineBalkan-Carpathian-Dinaride collision belt. In: D.J. Blundell, F. Neubauer, A. von Quadt (Eds.), The Timing and Location of Major Ore Deposits in an Evolving Orogene. Geol. Soc. London, Spec. Public., 2002, 204, 81–102.

**Sinnoyowski, Vangelov 1997:** D. Sinnoyowski, D. Vangelov.Biostratigraphy and relationship between Emine, Dvoynitsa and Tepetarla Formations, Eastern Balkanides. – C. R. Bul. Acad. Sci., 50, 5, 1997, 63–66.

**Solakov, Simeonova, Christoskov, Trifonova, Alexandrova 2012:** D., S. Solakov, L. Simeonova, P Christoskov, I. Trifonova, Alexandrova. 2012.Probabilistic Seismic Hazard Assessment for Bulgaria as a Basis for a New National Building Code April EGU General Assembly, Vienna, Austria (2012), pp. 22–2

**Sharankov 2009:** N. Sharankov. Notes on Ancient and Mediaeval Latin and Greek Inscriptions from Bulgaria – Archaeologia Bulgarica XIII, 3 (2009), 50= AE 2006, № 1219

**Teleaga 2008:** E. Teleaga. Griechische Importe in den Nekropolen an der unteren Donau; 6. Jh. – Anfang des 3. Jhs. v. Chr. Leidorf, Rahden/Westf, 2008.

**Todorova 1981:** H. Todorova. Die kupferzeitlichen Axte und Beile in Bulgarien. – Prahistorische Bronzefunda, 9, 14, 1981, taff, 37.

**Атанасов 2009:** Г. Атанасов. Добруджанското деспотство. Към политическата, църковната и стопанска история на Добруджа през XIV век. В. Търново 2009.

**Велков 1972:** В. Велков. Несебър. Пътеводител. София 1972.

**Гаджанов 1909:** Д. Гаджанов. Пътуванията на Евлия Челеби из българските земи през средата на XVII век-ПСп, XXI, 70, 1909, 717.

**Генчева 2004:** Е. Генчева. Римските фибули от България от края на I в. пр. н.е. до края на VI в. на н. е. Велико Търново, 2004.

**Герасимова 2005:** В. Герасимова. Обединения на градските управи в Тракия през Римската епоха. – В: Нов български университет 2005 (сайт), 1–5.

**Геров 1948:** Б. Геров. Почетна длъжност тракарх. – Годишник на НАМ-Пловдив, 1, 1948, 27–29

**ГИБИ 1980:** Гръцки извори за българската история, том 10, София 1980.

**Горина 1973:** Л. Горина. Материали дневника Антона Барбери по истории Болгарии и Византии в XIV в. – *Byzantinoslavica*, IV, 1973, XII

**Гюзелев 1973:** Гюзелев, В. Очерк върху историята на град Несебър в периода 1352–1453 г. – ГСУ ФИФ, 64/3, 1, (1973), 55–98.

**Данов 1998:** Хр. Данов. Тракийско изворознание. В. Търново 1998.

**Дебрюне 2014:** Н. Дебрюне. От самото начало... Приказка за село Емона. София 2014.

**Делев 1982:** П. Делев. Източна Стара планина – В: Тракийски паметници том 3. Мегалитите в Тракия, ч. 2. Тракия Понтика. София 1982.

**Димитров 1972:** Стр. Димитров. Евлия Челеби инеговия пътепис. – Евлия Челеби. Пътепис. София 1972.

**Динчев 2008:** В. Динчев. Разкопки в комплекса на Хемските порти при с. Голица, община Долни Чифлик. – Археологически открития и разкопки през 2007 г. София, 2008, 440–443.

**Динчев и др. 2007:** В. Динчев, Б. Божкова, В. Кацарова, А. Чолакова, М. Христов. Археологическото проучване на Хемските порти (вм. Гермето при с. Голица, Варненска област) през 2005 г. (Разкопки и проучвания, 37). София, 2007.

**Джуранов, Пимпирев 1989:** С. Джуранов, Х. Пимпирев. Литостратиграфия на горната креда и палеогена в приморската част на Източна Стара планина. – Сп. Българското геологическо дружество, 1989, 30, 2, 1–18.

**Иванов 2017:** Ж. Иванов. Тектоника на България. Монография София 2017.

**Йотов 2014:** В. Йотов. Бяла и морето. От Древността до средата на XX век. Варна, 2014.

**Йотов, Минчев 2013:** В. Йотов, Ал. Минчев. Късноантична крепост на нос Св. Атанас. Варна 2013.

**Каниц:** Ф. Каниц. Дунавска България и Балкана. Том 3, София (без дата).

**Кац 2007:** В. Кац. Греческите керамическите клейма епохи класики и еллинизма (опит комплексно изучение). (Боспорские исследования вып. XVIII). Симферополь – Керчь 2007.

**Кендерова, Бешевлиев 1990:** Ст. Кендерова, Б. Бешевлиев. Балканският полуостров изобразен в картите на ал-Идриси. София 1990.

**Кузев 1981:** Ал. Кузев. Козяк и Емона. – Български средновековни градове и крепости. София 1981, 316–324.

**Лазаров 1973:** М. Лазаров. Антични амфори (VI–I в. пр. н.е.) от българското крайбрежие. – Известия на Народния музей Варна (IX) 1973, 3–52.

**Марков 2019:** Н. Марков. За император и за вяра. Походът на граф Амедей VI Савойскина Балканите (1366 – 1367 г.), според Савойска хроника. В.

Търново 2019.

**Минчев 2007:** Ал. Минчев. Ранновизантийски златен колан от Българското Черноморие. – Известия на Народния музей Варна, XLI (XVI), 2005. Варна, 2007, 44–58.

**Минчев 2019:** А. Минчев. Елинистически фигурални лампи от античното светилище на нос Свети Атанас край Бяла, Варненско – В поисках сушности. Сборник статей в честь 60-летия Н. Д. Руссева. Кишинев 2019, 35–42.

**Мичев и др. 1980:** Н. Мичев и др. Географски речник на България. София, Наука и изкуство, 1980.

**Монахов 1999:** С. Ю. Монахов. Греческие амфоры в Причерноморье. Комплексы керамической тары. Саратов, 1999.

**Мутафчиев 1925:** П. Мутафчиев. Към историята на месемврийските манастири. – В: Сборник в чест на В. Н. Златарски. София, 1925.

**Недков 1960:** Б. Недков. България и съседните ѝ земи през XII в според „Географията“ на Идриси. София 1960.

**Николов, Йорданова 1997:** В. Николов, М. Йорданова. Планините в България. София 1997.

**Пеев, Пейчев 2001:** Пр. Пеев, В. Пейчев. Българският черноморски бряг по данни от средновековни карти. – Трудове на Института по океанология. Българска академия на науките. Том 3. Варна, 2001, 105–109.

**Плетньов 2012:** В. Плетньов. Варна през Средновековието (VII–XIV век) – История на Варна. Средновековие и Възраждане (VII в. – 1878 г.) II, Варна 2012.

**Петров, Гюзелев 1978:** П. Петров, В. Гюзелев. Христоматия по история на България. Т. I–II. София, 1978.

**Рабаджиев 2016:** К. Рабаджиев. Херакъл (Херкулес) в тракийските провинции на римската империя – *Studia archaeologica universitatis Serdicensis*, tome 5 (2015) Sofia 2016, 271–273.

**Райчевска 2020:** Цв. Райчевска. Странджанският вакъф на Хасеки Хюррем Султан или документално за Хасекията – Известия на Националния исторически музей, том 32, 2020, 374–396.

**Райчевски 2007:** Ст. Райчевски. Крайбрежна Стара планина. Топоними и хидроними. София 2007.

Семафорно-наблюдателната служба на Флота в Бълканската война (1912–1913 г.). Съставители: Ат. Панайотов, П. Петрова. Варна 2012.

**Тенчова 2011:** Алена Тенчова. Монетна циркулация през VI–VII век в земите на днешна югоизточна България. Дисертация за получаване на образователна и научна степен „доктор“. София 2011

**Тодорова 2012:** Ев. Тодорова. Амфорите от територията на България. (VII–XIV век) Автореферат на дисертация. София, 2012.

**Тотешев 1992:** Ас. Тотешев. Нови сведения за миналото на с. Емона, Бургаска област. – Годишник на Националния Археологически музей, том VIII,



София 1992, 331–340

**Тотешев 1992а:** Ас. Тотешев. Манастирите на Несебър. (Предварително съобщение) – Известия на Националния исторически музей, том IX, София 1992, 78–94.

**Узунов, Лещаков, Божкова, Кияшкина, Делев, Карайотов, Мутафчиева, Киров 2014:** Ж. Узунов, П. Лещаков, А. Божкова, П. Кияшкина, П. Делев, И. Карайотов, Я. Мутафчиева, И. Киров – Издирвания на археологически обекти в общините Несебър и Поморие. – АОР през 2013, София 2014, 650–653.

**Христов 2018:** Ив. Христов. *Mare Ponticum*. Крайбрежни крепости и пристанища в провинция Хемимонт V–VII век. / *Mare Ponticum. Coastal fortresses and harbour zones in the province of Haemimont 5th – 7th century*. София 2018.

**Христов, Николов 2018:** Ив. Христов, М. Николов. Бележки върху историята и археологията на крепостта при нос Емине до с. Емона, Община Несебър – Известия на Национален исторически музей, том XXX, София 2018, 49–71.

**К. и Х. Шкорпил 1892:** Х. и К. Шкорпил. Североизточна България в географическо и археологическо отношение. I. – В: СХУНК, VII, 1892.

**Шкорпил 1930:** К. Шкорпил. Стратегически постройки в черноморската област на балканския полуостров. – В: *Byzantinoslavica*, I, 1930, 198–230.